

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

SEPTEMBRIE 2011

CHIPURI UITATE

59 Petre Sergescu
M. CRAIFĂLEANU

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 Generali
cu probleme la dosar
P. OTU

70 Misiune în Țara
Soarelui-Răsare
*Destinul
lui Gheorghe Băgulescu*
M. EPURE

74 Războinicii
luminii
Sayeret Matkal lovește
L. BANU,
F. BANU

PASTILA DE CUVINTE

78 Alt
număr magic: 4
M. SALA

DICȚIONAR ISTORIC

80 Secuii
din Bucovina
și cei din
Banatul Voivodinean
I.G. ANDREI

PORECLA ÎN RENUME

85 „Scăldatul
național” și „căsătoriile
republicane”
F. DOLGHIN

88 Sculptorul
fără glorie
Alceo Dossena
I. ȚĂRANU

HOOVER INSTITUTION

92 De ce
a fost schimbat
Brutus Coste

ECOURI

93 Și totuși
se putea falsifica
I. ISAC

RUBRICI

26 Clio anunță
Viitorul muzeelor
F. DOLGHIN

63 Telex

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

51; 94; 95
Blitz... Concurs; Rebus;
Dialog

În secolul al XIII-lea, călugărul dominican Jacopo de Varazze (Jacoppo da Varagine, 1230-1298), care a devenit arhiepiscop al Genovei, a alcătuit un corpus de povestiri hagiografice, cunoscut sub numele de *Legendae Sanctorum* sau *Legenda aurea*. Citite în timpul meselor de obște din mănăstiri sau chiar cu prilejul ofierii unor servicii religioase, folosite de sluj-

tori în predicile obișnuite, pe care le rosteau în fața credincioșilor, istoriile acestea funcționau ca modele de trăire creștină. Prin mijlocirea lor se reaminteau creștinilor momentele semnificative din viața unor sfinți, precum Nicolae, Cristofor, Sebastian, a apostolilor, martiriul lor, miracolele pe care ei le înfăptuiau spre binele tuturor.

Icoana Maicii Domnului cu Pruncul de la Nicula a fost zugrăvită în anul 1681, de preotul zugrav Luca. Potrivit unui proces-verbal, scris de câțiva militari austrieci, icoana a lăcrimat în mod continuu, între 15 februarie și 12 martie 1699. După instaurarea regimului comunist, fostul îngrijitor al mănăstirii a zidit icoana într-un perete al casei sale. În anul 1964, în pragul morții, a mărturisit taina stărețului mănăstirii. Icoana a fost adusă la mănăstire, dar după doar câteva zile, ea a fost confiscată. La insistențele episcopului Teofil Herineanu, icoana a fost depusă în capela Institutului Teologic Ortodox din Cluj Napoca. În anul 1991, a fost restaurată, la Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj, după care a revenit la Mănăstirea Nicula

MAICA DOMNULUI ÎN FOLCLORUL ROMÂNESC

SABINA ISPAS

● Originea sărbătorii Sfintei Mării – în cetatea Ierusalimului ● Post, pioșenie, pelerinaje la Nicula ● În căutarea unui loc propice Nașterii ● „Urături” de la Maica Domnului ● Merele devin de aur, ouăle se fac roșii ● Nu ea face miracole, ci Fiul ei

Tot Jacopo de Varazze a alcătuit și lucrarea despre viața Fecioarei Maria, intitulată *Laudes Beatae Mariae Virginis*. Timp de mai multe secole relatările despre minunile Maicii Domnului, precum și descrierea unor tradiții practice spre cinstirea ei în diferite comunități creștine au fost o sursă apreciată de informare, cu rol important în constituirea unora dintre ciclurile de legende populare despre viața pământească a Maicii Domnului, atestate în mai toate culturile europene.

La noi, „ciclul marial” a fost cercetat destul de sumar,

După tradiție, icoana Maicii Domnului cu Pruncul de la Putna a fost adusă în Moldova, odată cu zestrea sa, de către Maria de Mangop, cea de a doua soție a lui Ștefan cel Mare, care ar fi dăruit-o mănăstirii. În anul 1755, „prin osârdia mitropolitului Iacov Putneanul”, s-a aplicat, peste cea mai mare parte din suprafața ei, o fastuoasă ferecătură de argint

una dintre cele mai cunoscute lucrări care tratează această tematică fiind cartea părintelui Sim. Fl. Marian, *Legendele Maicii Domnului. Studiu folcloristic*, apărută prima oară în 1904. Teme, motive sau episoade care intră în conținutul acestor narațiuni sunt, adesea, atestate în culturi creștine și necreștine deopotrivă și sunt indexate în lucrările folcloriștilor și etnologilor și în alte contexte narative.

Pe când ciclurile occidentale au la bază ideea „imaculatei concepții”, din care s-a dezvoltat „cultul Fecioarei Maria”, Orientul ortodox

O MARE ȘCOALĂ, O MARE TRADIȚIE

ZOE DUMITRESCU BUȘULENGA

Am revenit de curând [în 1976 – n.e.] la școala copilăriei și adolescenței mele, în care nu mai pătrunsesem de aproape patru decenii. Fusesem poftită să le vorbesc copiilor și adolescenților de acum despre școala noastră de atunci, ca să înțeleagă și ei și să fie mândri de o tradiție care stăruie asupra lumii noastre de azi ca o lumină, protectrice, binefăcătoare: tradiția marii școli românești din trecut.

Când am intrat în venerabila Școală Centrală, în clădirea aceea atât de bine cunoscută mie, cu culoarele ei zugrăvite în roșu pompeian, cu micile, decorativele ei curți interioare, gândite cu atâta sobră frumusețe și funcționalitate firească de acel arhitect strălucit în modestia lui, Ion Mincu, părinte al construcțiilor în stil românesc, m-am simțit sugrumată de emoție. Se învălmășeau în mintea și în inima mea amintiri nenumărate legate de fiecare locșor pe care-l recunoșteam și prin care trecuseră atâția oameni stimati și iubiți.

Cancelaria m-a umplut și azi de același respect ușor înfiorat, de teama cu care privești, în copilărie, sanctuarele. Mi se părea atât de ciudat să intru pe ușa principală și să stau între profesori, când opt ani circularam doar în jurul cancelariei, cu o sfială plină de curiozitate înăbușită. Am văzut o fotografie a celeilalte cancelarii și am recunoscut, cu inima strânsă, pe profesoarele mele, dintre care cele mai multe nu mai sunt. Și ridicam ochii și mă uitam la cele tinere și destoinice de azi și o confuzie tulburătoare se năștea în mine. Intellectuala vârstnică ce sunt se simțea stângace și nelaîndemână în fața tinerelor profesoare, din care cele mai multe îmi fuseseră studențe. Dar inima mea era mereu a elevei Școlii Centrale, pentru că această inimă precum și mintea aci mi s-au făurit.

Mă simt întotdeauna emoționată când mă revăd în uniforma cu pătrățele roșii-albe a cursului inferior și în cea cu pătrățele albe-gri a cursului superior, cu pelerina cu glugă cadriată și cu pălăria de catifea. Eram poate dizgrațioase cu tinerețea stăvilită și uniformizată de niște straie reci și țepene. Dar în ele am făcut ucenicia unei vieți pline de conștiință

patriciei și de respectul valorilor. Căci de mici eram obișnuite de profesoarele noastre și mai cu seamă de neuitata Elena Rădulescu-Pogoneanu, directoarea din acel timp, să intrăm în constrângerea și controlul propriei noastre conștiințe. De la obișnuința lecturii însoțite de reflecție personală, la confruntarea cu adevărul acceptat în orice împrejurare, cu orice riscuri, ca un criteriu universal al vieții și relațiilor noastre, la scrutarea aspirațiilor noastre de copii și la înălțarea lor pe niveluri ale perfecțiunii care scăpau atunci neștiinței noastre, la trezirea iubirii

pentru valorile naționale, toate mișcările pozitive creatoare ale vieții noastre lăuntrice ne-au fost sugerate și deprinse cu experiența și înțelepciunea acelei femei de excepție. Alături de un corp profesoral de mare distincție, care ajungea la Școala Centrală abia când se încununau carierele didactice cu laurii unor merite deosebite, directoarea imprima vieții intelectuale și morale a școlii o linie nobilă și bine gândită, care se lega cu tradiția întregului învățământ românesc. Și fiecare directoare și fiecare profesoară care urma se integra în această atmosferă atât de prielnică modelării sufletelor tinere ale generațiilor care se urmau, într-o succesiune solidară.

S-a vorbit de un fel de exclusivism de „castă” al centralistelor care, oriunde se întâlnesc, din orice serie ar face parte, se recunosc și se înțeleg în chip spontan. De fapt, nu e decât, cum spuneam, recunoașterea unei apartenențe spirituale, participarea la o tradiție, al cărei preț n-am să am niciodată cuvinte a-l proclama, conștiința unei valori nu personale, ci a unei instituții de cultură pe care o iubim și o vom iubi până când măcar umbra unui gând va trece prin mintea noastră, aducându-ne imaginea de chivot a acestei școli românești neuitate.

(Din volumul *Zoe Dumitrescu Bușulenga – Contemporanii mei*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, în pregătire la Editura Nicodim Caligraful, Mănăstirea Putna)

Mariei, introdusă prin secolul al VII-lea și generalizată în cele de al IX-lea și al X-lea, este Intrarea în biserică a Fecioarei Maria, eveniment amintit și în legenda populară românească: „La trei ani însă, aducându-și aminte c-au jurat-o bisericii [părinții Fecioarei, bătrânii Ioachim și Ana – n.n.], au gătit-o foarte frumos și așa au dus-o apoi în ziua de Ovidenie, praznicul cel dintâi din Postul Crăciunului, și au închinat-o bisericii la care slujea un patriarh bătrân, anume Zaharia”. Aici, continuă legenda, a fost hrănită de un înger până la „adumbrirea Duhului Sfânt”.

Dovedind o înțelegere adâncă, aproape mistică, a rolului unic pe care urma să și-l asume Maria în procesul mântuirii neamului omenesc, povestitorul popular prezintă perioada de pregătire a Mariei, care se purifica lângă altar în contact permanent, prin rugăciune, cu Dumnezeu Tatăl și creator, pentru a primi propunerea să participe la acel eveniment unic din istoria omenirii. „Când era preacurata fecioară Maria de 15 ani și se afla tot la mănăstire [...] a venit într-o noapte, pe când dormea ea, arhanghelul Gavriil la dânsa și i-a zis: «[...] Ian te trezește/ Și te grăbește/ Și spre multe te gătește [...] C-ai să naști un împărat [...] Dumnezeu ade-vărat» «– Cum se poate una ca asta – se miră copila.»

...«Deci, zicu-ți: fie cum mi-ai zis»”.

Spunând aceste cuvinte, Maria devine „reprezentantul conștiinței omenirii în pregătirea mântuirii obiective. Ea este reprezentant moral, întrucât este persoană umană [...] în care liberul arbitru funcționează fără greș [...] Consimțământul Mariei este universal” (Anca Manolache, *Statutul femeii în mesajul lui Hristos*, 1992).

Statulul femeii în biserică și rolul și poziția Maicii Domnului vor fi precizate pe măsură ce vor fi discutate, în timpul sinoadelor ecumenice, problemele referitoare la dubla natură a Mântuitorului. Maria este, pentru ortodocși, „născătoare de Dumnezeu”. Sinodul al III-lea ecumenic de la Efes (431) a condamnat erezia lui Nestorie (în ființa lui Hristos există două persoane deosebite, dumnezeiască și omenească, iar Maria a născut pe omul Hristos, este născătoare de om sau de Hristos, dar nu de

Dumnezeu) și a formulat esența doctrinei mariale: fecioara a născut pe Dumnezeu în trup și a rămas pururea fecioară. De atunci, cultul Maicii Domnului se va dezvolta continuu. După „adumbrirea Duhului Sfânt”, în urma contactului direct cu Persoana Logosului care se sălășluiește în ea, Fecioara Maria primește o valență care nu ne mai este proprie nouă, natura ei umană nu mai poate reține păcatul care constrânge natura tuturor. „Maica Domnului devine o stare superioară nouă, este o natură îndumnezeită, dar, totuși, natură umană [...], aceea în care păcatul a murit” (Manolache). De aici decurge calitatea sa de mijlocitoare în fața lui Dumnezeu pentru oameni și pentru iertarea greșelilor lor.

În tradiția românească ortodoxă, exprimată mai ales în textele populare ale legendelor și colindelor, Maica Domnului este privită ca un „copil al durerii” și „maică a durerii”. Ea este dobândită de părinții săi, bătrâni și

nefericiți, din pricina lipsei copiilor – sterilitatea fiind considerată o stare de „nevrednicie” –, în urma intenselor rugăciuni, și este închinată lui Dumnezeu de la naștere. Este aleasă dintru început pentru misiunea tainică de a naște pe Dumnezeu în trup. Prezența și acțiunile Mariei, în textele populare, sunt totdeauna legate de evenimentele semni-

În scena Crucificării, pictată de Ottaviano Nelli, în Palatul Trinci, din Foligno, Italia, apare și Jacopo da Varagine cu a sa Legenda aurea

scoate în evidență calitatea Mariei de a fi „Maică a Domnului”. Această perspectivă este reflectată în cele mai multe dintre textele populare românești în care este amintită personalitatea aceasta feminină nou testamentară, fie că avem a face cu rituale, cum sunt colindele tradiționale de Crăciun, fie că este vorba despre legende, basme fantastice, „credințe” sau descânțece. Mari sau mici, mai mult sau mai puțin instruiți, credincioșii români aflați în dificultate spun, cu pioșenie, „Măicuța Domnului, ajută-ne!”

În cultura populară românească identificăm un ciclu tematic al cărui personaj central este Fecioara Maria, istoriile, în proză sau versificate, acoperind întreaga perioadă a vieții Ei, de la naștere până la „adormire”. Este evident, totodată, că prezența ei în acele forme de expresie culturală care alcătuiesc ceea ce am numit „ciclul marial” este legată, statornic, de Iisus: „mama pământescă” trebuie să-l însoțească pe Fiul divin în timpul existenței lui terestre. Probabil că structura aceasta coerentă și cuprinzătoare a narațiunilor atestate astăzi în cultura populară românească să se fi alcătuit, preponderent, în perioada medievală timpurie.

Cultul Maicii Domnului practicat în comunitățile creștine, mai ales în zona orientală, a precedat stabilirea oficială a unor date de prăz-

Gerard David, Odișna Maicii Domnului în timpul fugii în Egipt, ulei pe lemn, 1510

nuire în Biserica instituționalizată. Consemnată în primele secole creștine, Buna Vestire (Blagoveștenie) – 25 martie – este asociată personalității lui Iisus, în primul rând, și celebrează acel moment excepțional în care Arhanghelul Gavriil o anunță pe Fecioara Maria că îl va naște pe Mântuitor. Pentru cinstirea ei este alcătuit un panegiric, probabil în secolul al V-lea, după ce, în veacul anterior, se construise o biserică la Nazaret, pe locul unde, după tradiție, Maica Domnului l-a întâlnit pe mesagerul divin. În Răsărit, sărbătoarea s-a generalizat în secolul al V-lea, la Roma a fost introdusă în secolul al VII-lea de papa Leon al II-lea, mai întâi local, cu dată variabilă de prăznuire, pentru ca prin veacul al XI-lea să se fixeze aceeași zi în toată lumea creștină: 25 martie. Armenii serbează Crăciunul la 6 ianuarie, odată cu Boboteaza, și Buna Vestire pe data de 7 aprilie.

După tradiție, sărbătorile au fost instituite pentru comemo-

rarea evenimentelor importante din istoria mântuirii, având în vedere mai întâi *moartea* și învierea lui Iisus, sacrificiile martirilor, trecerea la cele veșnice a sfinților. De aceea se consideră ca primă sărbătoare oficială Adormirea Maicii Domnului (15 august) – numită, popular, Sfânta Maria Mare. Informații despre această comemorare avem din Siria secolului al V-lea. Originea sărbătorii este, probabil, în cetatea Ie-

rusalimului, unde se află și Biserica Adormirii Maicii Domnului la poalele Muntelui Măslinilor, vizitată de numeroși închinători. Adormirea Maicii Domnului este, astăzi, o dată importantă a calendarului creștin. Este precedată de „postul Sfintei Marii” și constituie, totodată, un cadru potrivit pentru acele manifestări deosebite ale pioșeniei populare, exprimate prin procesiuni și pelerinaje; între cele mai cunoscute, în România, sunt cele de la Mănăstirile Nicula, din județul Cluj, și Putna, din județul Suceava.

In Răsărit comemorarea s-a generalizat la sfârșitul secolului al VI-lea, iar în Apus, în cel de al VII-lea.

Sărbătorirea Nașterii Maicii Domnului (8 septembrie) se pare că era în uz în a doua jumătate a veacului al V-lea. În Apus a fost introdusă în secolul al VII-lea și generalizată în cel de al IX-lea sau al X-lea. Cea mai recentă celebrare legată de personalitatea

ostașilor lui Irod, porniți să-L identifice și să-L ucidă, și, prin „puterea“ Pruncului, ei văd în locul Lui: boabe de piper, tămâie, fructe de finic și chiar grâu, prefigurare a pâinii euharistice. Cu El fuge în Egipt pentru a-L ascunde de ura celui care se temea că-și va pierde vremelnica putere pământească, și tot pe El, ajuns la vârsta maturității, îl caută, după ce este arestat, și îl află „în poartă la Pilat“ răstignit pe scândură de brad sau „pe cruce de măr dulce“. Mijlocește mai multe miracole, în împlinirea cărora este implicat Iisus: copii bolnavi ai unui tâlhar se vindecă după ce ea îi îmbăiază în scaldă Pruncului sfânt; mâinile pe care soțul neîndurător i le tăiașe „din coate“ Moașei Crăciunoaia pentru că o ajutase pe Maica Domnului în timpul nașterii devin mai frumoase, „de aur“, după ce femeia mutilată le atinge, la îndemnul Mariei, de fașa Noului Născut; lacrimile Mariei, maică îndurerată pentru suferințele Fiului său, devin mere de aur, merele mântuirii, cu care se joacă Iisus în Rai, iar ouăle depuse la picioarele crucii pe care se afla trupul Lui răstignit devin roșii, certificând miracolul vieții care a învins moartea etc.

În cultura populară românească este atestată așa-numitul *Basm al lui Dumnezeu*, ale cărui variante, reduse ca întindere, împlinesc, în unele locuri, funcția de colind.

Textul o prezintă pe Maria pornită în căutarea Fiului Său, chinurile la care a fost El supus și răstignirea. Mesajul pe care îl transmite ascultătorilor și cunoscătorilor tradiției textul poetic se concentrează în jurul ideii de dragoste dusă până la sacrificiu, pe care Iisus a purtat-o întregii creații căzute, moartea și învierea sa descătușând în om trăirea aceasta specială care atrage după sine mântuirea. „- Fiul meu, [...] De ce te-ai lăsat/ Să te chinuiască,/ Să te răstignească? [...] - Maica mea/.../ Până nu m-am dat [...] N-am văzut/ Locușor,/ De focușor,/ Tăietură de topor,/ Fânațe înnoite,/ Și flori înflorite;/ Copil după mamă nu plângea,/ Nici mamă după copil,/ Vițel după vacă nu răgea,/ Nici vacă după vițel.“

După răstignire, după acest sacrificiu suprem al divinității, întreaga creație dobândește o nouă viață: „Izvoarele isvoresc,/ Câmpurile otăvesc,/ Hotarele se hotărăsc,/ Limbile se despărțesc,/ Mamele de prunci

grijesc,/ Vacile caută de vițeii/ Și oile caută de miei“. Prezența Maicii Domnului în preajma Fiului său este statornică, dar niciodată nu umbrește, nu domină autoritatea acestuia. Ea, care îi dăruise „firea omenească“, nu își asumă, niciodată, atributele divinității. Nu ea este cea care împlinește miracolele, ci Fiul prin mijlocirea ei: vindecări, îndrumări spre calea cea dreaptă (mai ales în textele în care este amintită pogorârea la Iad sau drumul în „cealaltă lume“, a celor repausați), sprijin sufleteș, mângâiere, protejarea călătorilor și a mamelor care nasc sau au copii mici, toate se împlinesc la rugămintea Fecioarei, dar prin voința și puterea Fiului.

Toate acele probleme, stări și trăiri dramatice îi erau cunoscute în viața pământească în calitatea ei de Maică a Domnului. Se observă, de altfel, și faptul că în majoritatea textelor populare nici Maria, nici Iisus nu sunt însoțiți de „bătrânul“ Iosif. În folclorul românesc „logodnicul“ și protectorul Mariei nu este amintit aproape deloc. Legende

Maicii Domnului istorisesc, de fapt, evenimente care nu sunt atestate în textul canonic (cum ar fi cunoscuta Nuntă din Cana Galileii), prin care Iisus acționează în lume prin medierea maicii Sale, el neavând un tată pământesc, dar purtând „firea omenească“ prin Maria. ■

Procesiune la Mănăstirea Nicula

ficative din viața Fiului Său și „al lui Dumnezeu“, cum spune ea, „Domnul cerului și-al pământului“.

Un capitol tematic unitar din textul narativ popular românesc este consacrat a-nume momentului nașterii lui Iisus. Este cel care reflectă, cu multă limezime, tocmai relația dintre Iisus și Născătoarea de Dumnezeu. Maria este „maică a durerii“, începând cu momentul căutării unui loc primitor, unde să-l poată aduce în lume pe Dumnezeu, și sfârșind cu căutarea fiului prins, torturat și răstignit pe cruce pentru a „ridica“ păcatele lumii. Relația aceasta este una cu totul specială. Prin ea se evidențiază felul în care gândirea populară percepe legătura dintre om, creație și Dumnezeu, în acel moment crucial când celui dintâi îi este trimis Răscumpărătorul și, prin diferiți reprezentanți, îl recunoaște și îl acceptă pe cel trimis sau îl respinge, îi îngreunează venirea în lume. De acest moment al nașterii – bine ilustrat în legende, dar mai ales în colinde – este legată un fel de „răscruce“ a timpului, pentru creștini Iisus Hristos fiind „axa timpului“. Anul 1 (indiferent de corecțiile aduse de calculele astronomice recente) este „anul de întrupare“, „anul Domnului“, „anul mântuirii“.

Odată cu nașterea lui Iisus se înnoiește creația și se sfințește. Animale și plante, înzestrate din momentul în care

Biserica Adormirii Maicii Domnului la poalele Muntelui Măslinilor, Ierusalim

au fost făcute, cu trăsături caracteristice mai mult sau mai puțin statornice, își fixează și permanentizează mărcile specifice și tipul de comportament pe care l-au manifestat în acel timp excepțional; Iisus aduce în lume, ca prim mesaj, iubirea manifestată până la jertfirea de sine. Maica Domnului – ne istorisesc legenda și colinda – căuta un loc unde „să stea să-și odihnească și pe Fiul său să-l nască“. Ea caută odihnă la tulpina plopului, dar „Ea nu s-a odihnit,/ Nici a naște n-a putut/ De vâjiitul crengilor,/ De foșnetul frunzelor“. Îndurerată de lipsa de îngăduință a copacului, și el parte a creației pentru mântuirea căreia urma să se nască Iisus Hristos, „Maica sfântă când văzu,/ Blestema-re-și, blestema/ Și din gură cuvânta:/ Fiuo-ai tu, plop, blestemat,/ Frunza ta să n-aibă stat/ Nici pe ud,/ Nici pe uscat/ Frunza ta să n-aibă stare/ Nici pe vânt, nici pe răcoare“.

Nici în ocolul cailor Maica nu este bine primită și le urează și lor „Tot anul să n-aveți saț/ Până-n ziua de Ispas [sărbătoarea Înălțării Domnului – n.n.] Dar și-atunci

numai un ceas“. Cei care o înconjoară cu tandrețe și căldură sunt boii cei blajini; lor le urează: „Fire-ați boi, voi, aldu-iți/ De mine, de Dumnezeu/ Și de sfânt Fiul meu“, „Fi-u-ați boi, voi, luminați,/ Totdeauna s-aveți saț/ Fi-u-ați boi, voi, fericiți/ Tot anul să fiți hrăniți“. Mai sunt binecuvântate salcia,

pentru că la umbra ei își găsesc odihna Maica și Pruncul, broasca, pentru puritatea ei sufletească.

Cuvintele Mariei nu sunt ceea ce în mod obișnuit numim „blestem“, nu au o încărcătură răutăcioasă, nu sunt vorbe prin care se exprimă durerea trupului obosit, ci o muștrare pe care o adresează acelor părți ale creației, cea care acceptase să fie „născătoare de Dumnezeu“ în numele întregii umanități. Plante, vietăți și chiar oameni care nu recunosc în persoana Fiului pe Dumnezeu întrupat își permanentizează trăsăturile cu care L-au întâmpinat în momentul perceput de gândirea (spiritualitatea) populară ca un nou proces de creație sfințitoare. Este un fel de „împlinire caracterologică“ a creației, după libera alegere a fiecărei specii – din regnurile vegetal sau animal – în parte, care se petrece în momentul „înnoirii“ lumii prin nașterea lui Iisus. Atitudinile pe care le au ele în acest moment unic devin caracteristici permanente, definitorii ale speciei.

Pe Fiul nou născut îl protejează Maria de furia

În cartea sa *Against all enemies. Inside America's war on terror* (Contra tuturor inamicilor. Războiul Americii contra terorismului văzut din interior), Richard A. Clarke, cel care a fost consilier al președinților Bill Clinton și George Bush pe probleme de anti-terorism, scrie: „Teoreticienii teoriilor conspiraționiste susțin simultan două credințe contrare: a) că guvernul american este atât de incompetent, încât poate rata explicații pe care ei, conspiraționiștii, le pot descoperi și b) că guvernul S.U.A. poate păstra vreun secret important și suculent. Prima credință are oarecare temei. Cea de a doua este o pură fantezie.” Primii care au contribuit la nașterea acestor teorii au fost chiar responsabili americani, prin declarații făcute imediat după atentate. La 14 septembrie directorul FBI, Robert Mueller, numit cu numai 10 zile înainte, declara: nu am știut nimic despre faptul că teroriștii au urmat cursuri de pilotaj. Peste două zile ieșea și președintele Bush cu o declarație similară: niciodată nu ne-am gândit că ar putea utiliza avioane comerciale ca să atace centre importante din S.U.A.

Erau contraziși rapid de presă, care aducea o suită de argumente contrare. Posibilitatea utilizării unor avioane pentru lovituri teroriste sinucigașe, ca și cea a lovirii unor obiective emblemă pentru Statele Unite fuseseră prezente de câțiva ani în romane (scriitorul Tom Clancy în cartea *Datorie de onoare*, publicată în 1994), în filme (*Ultima decizie*, cu Kurt Russell, Steven Seagal și Halle Berry, apărut în 1996, redifuzat de curând și pe un post de televiziune din România) sau în programe de

Richard A. Clarke

televiziune (la 3 martie 2001, postul de televiziune Fox difuza, în cadrul programului „The Lone Gunmen” – Agresori singurateci –, episodul pilot în care teroriști, care reprezentau interesele producătorilor de armament, încearcă să teleghideze un avion în World Trade Center – WTC).

Dar ideea nu fusese doar a unor scriitori sau realizatori de filme ori programe de televiziune. Ea fusese preluată și de senatorul democrat Sam Nunn, care vorbise despre posibilitatea de a prăbuși un avion teleghidat peste Capitolul. În 1993 o comisie de experți convocată de Pentagon estimase că este posibilă organizarea unui atentat terorist prin folosirea unui avion contra unui obiectiv de

prestigiu american. Li s-a cerut să nu includă ideea în raport. Încă din 1995 sosiseră informații din Filipine despre intenția de a lovi cu avioane clădiri de prestigiu din S.U.A. Informația era preluată și într-o Estimare Națională de Informații din iulie 1995. Drept urmare, în timpul Jocurilor Olimpice de vară de la Atlanta, din 1996, sunt interzise zborurile comerciale în spațiul aerian de deasupra complexului sportiv, iar cursele care au ca destinație Atlanta sunt atent verificate. Așa-numitele „Reguli de la Atlanta” au fost repetate și la ceremonia de inaugurare a celui de al doilea mandat al președintelui Clinton, în ianuarie 1997. În august 1998, CIA a avertizat despre planuri de a lovi WTC cu avioane. În 1999, serviciul de securitate britanic MI5 le transmite americanilor că bin Laden preconizează organizarea unor atacuri cu avioane. În același an, o comisie a Congresului elaborează un studiu despre securitatea națională în secolul 21, în care afirmă că teritoriul S.U.A. va fi atacat cu arme de distrugere în masă și vor fi numeroase victime. Începând cu anul 2000, NORAD (Comandamentul Apărării Aero-Spațiale Nord-Americane) a organizat mai multe exerciții cu scenarii similare celui din 11 septembrie. În octombrie 2000, la

Pentagon s-a simulat un exercițiu cu un avion care lovea clădirea, iar în mai 2001 personalul medical din Pentagon s-a antrenat pentru eventualitatea unui atentat cu un avion. În iunie 2001, militarii desfășurau un exercițiu similar cu ceea ce s-a întâmplat în septembrie. În aceeași lună, un agent egiptean infiltrat în al Qaeda informa despre

Ground 0 după prăbușirea celui de al doilea turn al WTC

Președintele Bush este informat că un al doilea avion a lovit World Trade Center (stânga sus)

9/11. CINE ÎI PĂZEȘTE PE PAZNICI?

CRISTIAN TRONCOTĂ, DORIN MATEI

Formula din titlu îi aparține poetului roman Juvenal, care a trăit la sfârșitul secolului I și începutul secolului al II-lea. Există o întreagă literatură care se ocupă de contextul în care a folosit-o, cât și de accepiunile ulterioare pe care le-a căpătat. Noi am ales-o pentru că am gândit că acoperă cel mai bine ceea ce ne-am propus să abordăm în acest articol: cum a fost posibil ca o mare putere, S.U.A., care dispunea de imense resurse militare și în domeniul informațiilor, să fie luată prin surprindere de o mână de oameni, la 11 septembrie 2001, care să îi administreze, în chiar inima țării, la New York și Washington, lovituri atât de puternice și care au costat viețile a câtorva mii de oameni.

Evident, pe lângă analizele lucide care au urmat au apărut și teoriile conspiraționiste, alimentate tocmai de neîncrederea că o organizație teroristă aproape necunoscută la acea dată putuse pune în operă o operațiune de o asemenea amploare.

reacția foarte întârziată a forțelor aeriene ale S.U.A., mai ales că în aceeași zi erau programate mai multe exerciții cu temă apropiată de ceea ce se întâmpla în realitate. Toată ierarhia de comandă era la post, avioanele erau încărcate cu muniție și combustibil și multe erau în stare de alarmă. Atmosfera era pregătită pentru astfel de întrebări și de faptul că la 24 aprilie 2001 fuseseră dezvăluite planurile militare americane din 1962 pentru organizarea unor atentate contra S.U.A. și aruncarea răspunderii asupra cubanezilor.

Mult mai serioase sunt informațiile privind unele tranzacții bursiere suspecte ce s-au produs cu puțin timp înainte de atentate. La 10 septembrie, CIA a sesizat, prin programul „Promis”, efectuarea unor tranzacții deosebite pe bursele din S.U.A. În săptămânile de dinainte de atac, s-au tranzacționat acțiuni în cantități neobișnuite ale companiilor de aviație ale căror avioane aveau să fie deturnate: United Airlines și American Airlines. Firma care a tranzacționat cele mai multe acțiuni ale American Airlines fusese condusă până în 1998 de un personaj care în acel moment era director în cadrul CIA. 2,3 milioane USD în acțiuni la American Airlines au rămas neexecutate la termen. Tranzacții ciudate s-au făcut și cu acțiunile Merrill Lynch și Morgan Stanley, doi dintre deținătorii majoritari de acțiuni la WTC. Și mai mari tranzacții s-au făcut cu aur, petrol și obligații ale Trezoreriei S.U.A. S-au vândut masiv și acțiunile celui mai mare reasigurător din lume. În ancheta care a urmat, FBI a

Multi dintre cei blocați în cele două turnuri WTC deasupra locului de impact al avioanelor, aflați în imposibilitatea să se evacueze, au preferat să se arunce în gol

concluzionat că nu au existat informații din interior, dar investigatorii germani au stabilit că s-au făcut tranzacții pe baza unor astfel de informații, fără puțință de tăgadă (afirmația îi aparține președintelui Băncii Centrale germane). Toate aceste lucruri sunt însă foarte greu sau imposibil de dovedit. În schimb, s-a putut dovedi că în orele de dinaintea atacului și chiar în timpul atacului, din WTC au fost tranzacționați, de pe cărți de credit, 100.000.000 USD. Dovezile au fost culese de pe 32 hard-diskuri recuperate din dărâmături. Anchetatorii cred că persoanele care au efectuat

În apropierea lui Ground 0

operațiile au sperat că nu se vor descoperi urmele.

O întrebare care a rămas fără răspuns este cea legată de neputința americanilor de a-l captura pe Osama bin Laden înainte de 11 septembrie. Sigur, privită din perspectiva faptului că după aceea a trebuit să mai treacă încă zece ani până au făcut-o, întrebarea ține mai mult de problemele agențiilor de securitate ale S.U.A., după cum vom vedea la locul potrivit.

Au existat câteva momente înainte de 11 septembrie când acest lucru se putea petrece. După ce fusese îndepărtat din Arabia Saudită, bin Laden își găsisse refugiu în Sudan. A plecat și de aici, în 1996, ajungând în Afganistan. Dacă este să îi dăm crezare lui Richard Clarke, deși președintele Clinton era de acord cu ideea, Pentagonul s-a opus unei misiuni secrete care să îl răpească pe bin Laden din Khartum, iar CIA a explicat că nu dispune de resursele necesare pentru o asemenea operațiune într-un mediu atât de ostil. Peste doi ani, un colonel din forțele speciale, care colabora cu Clarke, ajunge la Fort Bragg, sediul forțelor speciale ale armatei, și discută cu doi colegi. Aceștia îi povestesc că se pregătiseră pentru o misiune la Khartum, unde trebuia să răpească un lider al Qaeda dintr-un hotel, care nu era păzit (ceea ce era adevărat, bin Laden nu avea gărzii de corp), dar misiunea fusese anulată, deși presupunea riscuri foarte mici. Cei de la Pentagon le spusese că s-a opus Casa Albă! În 1998, CIA a elaborat un plan pentru capturarea lui bin Laden. Se preconiza ca întreaga operațiune să fie făcută de triburi afgane,

planul lui bin Laden de a ataca reuniunea șefilor de stat din G8, ce urma să se desfășoare în Italia, cu un avion plin de explozibil. S-au luat atunci cele mai drastice măsuri de prevenire. În tot anul 2001, pe diverse canale ale serviciilor de informații, inclusiv din Rusia, au sosit avertismente că se pregătesc atacuri sinucigașe, împotriva unor simboluri ale S.U.A., cu utilizarea unor avioane. Atunci când toate aceste informații au ieșit la iveală, nimeni nu mai credea că autoritățile nu se gândiseră la un atac sinucigaș cu avioane asupra unor clădiri emblematice.

Au circulat în presă, imediat după atentate, informații despre faptul că în cercurile musulmane s-ar fi primit avertismente despre ceea ce urma să se întâmple. Un reporter a povestit că la 16 iulie 2001 un șofer de taxi egiptean i-ar fi spus că pleacă în august și septembrie din S.U.A. pentru că se vor produce atacuri majore organizate de al Qaeda. La începutul lunii septembrie 2001, la o moschee din New York participanții la rugăciune au fost avertizați să nu meargă în ziua de 11 septembrie în Manhattanul de Jos. Astfel de avertismente ar fi circulat și printre înalții funcționari ai statului. De la sfârșitul lunii iulie, procurorul general John Ashcroft a încetat să mai zboare cu avioane ale liniilor comerciale. Revista *Newsweek* a anunțat că mai mulți generali ai Pentagonului au fost avertizați la 10 septembrie să își anuleze călătoria de a doua zi. La fel, primarul Bostonului ar fi fost avertizat de personalul de securitate de la aeroport să nu zboare a doua zi către New York.

La 28 iulie 1945, un bombardier B 25 lovea clădirea Empire State Building din New York. În ciuda recomandărilor controlorilor de trafic, pilotul s-a încăpățânat să aterizeze pe aeroportul La Guardia. Din cauza ceții, după ce a trecut de clădirea Chrysler, a virat la dreapta, în loc să vireze la stânga, și a nimerit în latura de nord a lui Empire State, între etajele 78 și 80. Au murit 14 oameni

La fel ca musulmanii, și evreii ar fi fost avertizați să se ferească din zona atentatelor în ziua de 11 septembrie. Cu o săptămână înainte, o companie israeliană, deținută în proporție de 49% de stat, se mută din WTC. În ziua atacului, la WTC ar mai fi funcționat doar o companie israeliană, cu 18 angajați. Cu două ore înainte de atac, o companie israeliană al cărei sediu se găsea la două blocuri distanță de WTC ar fi fost avertizată că urma un atac major. Un alt „mit urban“, cum a fost denumit de autorități, l-a constituit povestea rețelei de spionaj israeliene. Potrivit informațiilor apărute în presă, începând din ianuarie 2000, câteva

Clădirea ambasadei americane din Nairobi, Kenya, după explozia dispozitivelor instalate de al Qaeda

sute de studenți în arte israelieni ar fi fost observați în S.U.A. Erau preocupați de clădiri federale și căutau contacte cu agenți DEA (agenția care se ocupă de droguri) sau FBI. În ziua de 11 septembrie, cinci israelieni sunt arestați la New York pentru că cineva i-a văzut filmând clădirile de la WTC când se prăbușeau. Aveau la ei o hartă pe care marcașeră obiective ale orașului. Peste trei zile, șeful unei firme de

mutări mobilier, care fusese în legătură cu ei, ar fi fugit în Israel. La jumătatea lunii decembrie a anului 2001, postul de televiziune Fox News citează o sursă din interiorul unei agenții de securitate a S.U.A. care afirmă că există dovezi care leagă rețeaua de spionaj israeliană de atacurile din 11 septembrie, dar totul este ținut în mare secret. Ulterior, Fox News scoate de pe site povestea despre rețeaua de spionaj israeliană. La 6 martie 2002, *Washington Post* citează oficiali americani care neagă existența vreunei rețele de spionaj israeliene. În aceeași lună, publicația britanică *Jane's Intelligence Digest* se miră că presa americană ignoră subiectul.

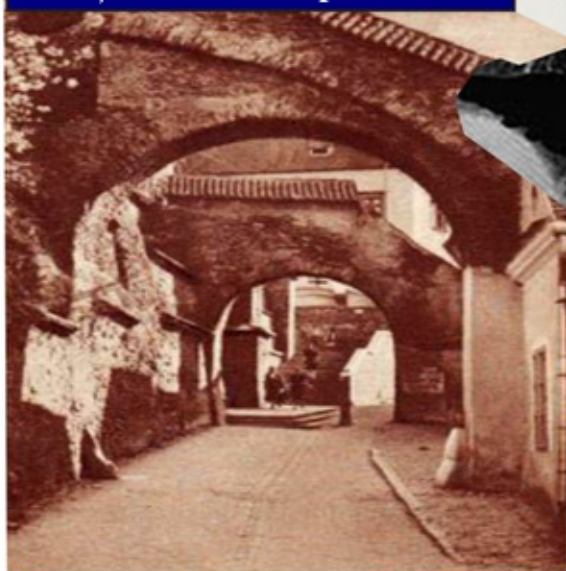
Au mai circulat atunci în presă, mai circulă și azi pe internet și probabil le veți vedea apărând și în presa de la noi în aceste zile și alte întrebări ce implică aceeași idee a unei conspirații: de ce, începând cu 6 septembrie, la WTC se reduc măsurile de securitate; dispar câinii care detectau explozibilii, iar la 11 septembrie au fost prezente cele mai reduse efective? De ce mass-media a ignorat multe dintre aceste știri și întrebări, apărute în publicații cu circulație mai restrânsă? Cum se explică

În ianuarie 1946, Lee Miller, reporter al revistei Vogue, părăsea Budapesta unde petrecuse sărbătorile – și, trecând granița românească, s-a îndreptat, în Chevroletul ei de împrumut, spre Sibiu. România nu era o țară necunoscută pentru această

© Lee Miller Archives, England 2011.

All rights reserved. www.leemiller.co.uk

Pentru Lee Miller orașul Sibiu (stânga) era plin de mister

vântură-lume în constantă căutare de nou: mai bătuse ținuturile noastre, cu temeinicie, în 1938, în compania muzicologului Harry Brauner, cunoscând în egală măsură mediul rural și pe cel urban, eleganța și rafinamentul, sărăcia demnă și mizeria abjectă.

ROMÂNIA POSTBELICĂ VĂZUTĂ DE LEE MILLER

Dr. ADRIAN-SILVAN IONESCU

Elizabeth Miller s-a născut la 23 aprilie 1907 (informațiile biografice sunt culese din monografia lui Antony Penrose, *The Lives of Lee Miller*, Thames&Hudson, London, 2007), al doilea copil al soților Theodore și Florence Miller din Poughkeepsie, statul New York. De copilă numele ei de alint a fost Li Li. Apoi, la adolescență, l-a adoptat pe acela de Lee, mai propriu unui băiat decât unei fete. Dar ea a fost băiețoasă de mică și a continuat să se comporte – și chiar să se îmbrace – bărbătește întreaga viață. Nu

păpușile erau jucăriile ei preferate, ci o trusă de chimie: avea mare grijă de eprubete, retorte și de lampa cu spirit, pe care le folosea spre a amesteca diverse substanțe, umplând casa de fum și de mirosuri grele.

Elevă lipsită de silință, turbulentă și independentă, a avut mari probleme în timpul școlii, fiind de mai multe ori exmatriculată. O fostă profesoară de franceză, care sesizase anumite calități în mica revoltată, propune familiei să i-o încredințeze pentru o vizită în Franța, unde spera

că va fi atrasă de studierea culturii europene. Lee este entuziasmată, iar familia este de acord cu această încercare de reabilitare a copilei.

Ajunsa în Orașul Luminilor la începutul lui iunie 1925, tână de 18 ani este fascinată de mișcarea artistică și decide să se dedice plasticii. Fără a se înscrie în vreo instituție de învățământ de specialitate, frecventează, cu asiduitate, muzeele și galeriile. Refuză cu atâta vehemență apelurile insistente ale părinților de a reveni acasă, încât tatăl este obligat să se deplaseze în

care să îl predea americanilor. S-a spus atunci că mai târziu sau mai devreme, bin Laden va ataca S.U.A. cu arme de distrugere în masă; dar bin Laden nu reprezenta încă un risc potențial atât de mare încât să justifice o operațiune riscantă, care se putea termina prost, cu costuri pentru carierele multora. Există și amintirea intervenției forțelor speciale americane în Sudan, din 1993, imortalizată în filmul *Black-hawk down!* („Elicopter la pământ!“), care se transformase într-un fiasco. După atentatele organizate de al Qaeda la ambasadele americane din Africa, din 1998, s-a ripostat cu lovituri cu rachete Tomahawk contra unor baze al Qaeda din Afganistan și a unei fabrici din Sudan, unde bin Laden ar fi produs componente pentru un gaz toxic. Rezultatele au fost nule și astfel de atacuri ratate îi creșteau prestigiul lui bin Laden. Era ridicol să trimiți rachete Tomahawk atât de scumpe contra unor clădiri din lut, izolate prin pustietățile afgane.

În mai 1999 s-a luat în discuție să fie lovită ascunzătoarea lui bin Laden din Kandahar. Iarăși nu s-a acționat. De data aceasta, autorii raportului comisiei bipartizane a Congresului S.U.A., *The 9/11 Commission report. Final report of the national Commission on Terrorist Attacks upon the United States. Authorized Edition* (Raportul Comisiei 9/11. Raportul final al Comisiei naționale despre atacurile teroriste contra Statelor Unite. Ediția autorizată) notau: „Decizia de a nu lovi în mai 1999 pare acum greu de înțeles“. La aceeași concluzie ajungea și Richard Clarke: „Nici până astăzi nu înțeleg

de ce a fost imposibil pentru Statele Unite să găsească un grup competent de afgani, americani, cetățeni dintr-o altă țară sau o combinație a lor, care să îl poată localiza pe bin Laden în Afganistan și să îl omoare.“ O posibilă explicație pentru momentul 1999 poate fi faptul că americanii tocmai bombardaseră ambasada Chinei la Belgrad. În general, până la atentatele din 11 septembrie, Administrația americană pare să fi vrut să evite deschiderea unei cutii a Pandorei, așa cum făcuseră israelienii când declanșaseră vânătoarea contra autorilor atentatului de la Jocurile Olimpice de la München. Represaliile nu i-au scutit de noi atentate.

Cum răspunzi însă atunci când acuzația de conspirație vine din partea unui fost membru al Cabinetului britanic, Michael Meacher, care afirmă că guvernul american a știut dinainte de atentatele de la 11 septembrie, dar din rațiuni strategice a decis să nu acționeze pentru a evita producerea lor, în ciuda avertismentelor. Obiectivul S.U.A. este realizarea hegemoniei mondiale, construită pe obținerea prin forță a controlului asupra resurselor mondiale de energie, spune fostul ministru britanic. Nu aduce dovezi pentru

a-și susține afirmațiile, dar invocă argumente utilizate chiar de analiști americani.

În 1997, fostul consilier pentru probleme de securitate al președintelui american Carter, Zbigniew Brzezinski, scria în cartea *Marea tablă de șah*: controlul Asiei Centrale asigură controlul Eurasiei. Tot el dădea exemplul modului în care atacul de la Pearl Harbor (*Magazin istoric*, nr. 2-12/1983) a catalizat sprijinul public pentru război și spunea că strategia americană privind Asia Centrală nu putea fi pusă în aplicare „decât în circumstanțele unei amenințări externe directe, care să fie larg percepută cu adevărat ca majoră“. Peste doi ani, Andrew Krepinevich, director executiv al Center for Strategic and Budgetary Assessments (Centrul pentru evaluări strategice și bugetare), depunea mărturie în fața Senatului și afirma că metamorfozarea puterii militare americane după Războiul Rece și războiul din Golf se va face foarte greu în absența unui alt „Pearl Harbor“. În septembrie 2000, un *think-tank* american din care făceau parte cei mai mulți dintre viitorii miniștri și consilieri ai președintelui Bush junior, Project for New American Century (Proiectul pentru

noul secol american; PNAC), elabora un document în care susținea că schimbările necesare în strategia și forțele militare ale S.U.A. se vor face foarte greu fără un nou Pearl Harbor.

Așadar, la 11 septembrie 2001 a existat o conspirație sau avem de a face cu o suită incredibilă de disfuncționalități în sistemul de apărare și securitate al S.U.A.?

Capii atentatelor de la 11 septembrie: Osama bin Laden (stânga) și Ayman al-Zawahiri, cel care a preluat conducerea al Qaeda după eliminarea lui Osama

(Va urma)

exemplare, numerotate și semnate de autor, reprezentând primul volum al unei serii dedicate poeziei suprarealiste, îngrijită de E.L.T. Mensens. Devenind o carte rară, a fost reeditată 40 de ani mai târziu, cu o postfață a autorului, după ce soția sa se mutase la cele veșnice în 1977.

... cel care a captivat-o
(Parisul în momentul eliberării, august 1944)...

Fotoreporter în vreme de război

Izbucnirea Războiului Mondial o găsește pe Lee în Anglia. Odată cu plecarea pe front a multor fotografi, editorii periodicei *Vogue* duceau lipsă de profesioniști de talent. Acesta este momentul când o angajează pe Lee, în ianuarie 1940, pentru a furniza materialul ilustrativ necesar versiunii britanice a revistei, căreia i se spunea, spre diferențiere de cea americană, *Brogue*, de la *British Vogue*. În pofida conflictului ce cuprinsese deja Europa, publicația își continua programul editorial obișnuit. Singurul semn al stării de război era tirajul substanțial redus, care făcea ca revista să nu fie distribuită decât abo-

naților. Lee făcea portrete doamnelor din elită și le fotografia toaletele. Dar, într-o Londră bombardată de Luftwaffe, activitatea aceasta nu o satisfăcea pe deplin, așa că a acceptat oferta de a colabora, alături de doi confrăți americani, la un album de propagandă, *Grim Glory: pictures*

of Britain under fire (Glorie cumplită: imagini din Anglia sub foc). Deși era menit a releva urmările tragice ale agresiunii și dărza rezistență a britanicilor, albumul este punctat de imagini cu mesaj plurisemantic, ce se preta la decodificări vari-

ate, în funcție de bagajul cultural al privitorului. Cadrele ce i se ofereau spre imortalizare erau citite într-un mod foarte personal de inspirata fotografă, care fusese contaminată de spiritul suprarealist al operei prietenilor săi. Astfel, ea găsește motive ce

puteau amuza, în ciuda dramatismului situației, precum cele două găște, fotografiate printr-un gard de sârmă ghimpată, având în fundal un enorm balon captiv folosit contra atacurilor aeriene. Chiar și legenda este admirabil găsită prin folosirea unui amuzant joc de cuvinte ce face referire la forma de ou a balonului, *Eggceptional Achievement* (Realizare oucepțională) – *egg* însemnând ou în engleză. În cazul unei mașini de scris, marca Remington, zdrobită în timpul bombardamentului, a ales legenda *Remington Silent* (Tăcutul Remington).

În condițiile unui oraș asediat, editorii revistei își reorientează politica și încep să publice materiale legate de război.

Fiind cetățean american, Lee Miller primește acreditare în calitate de corespondent de front și este foarte mândră de uniformă ei militară, croită pe comandă. În această nouă calitate, în 1944, după ce asistă la crâncenele lupte de la St. Malo și la predarea garnizoanei germane de acolo, ajunge iar la Paris, la scurt timp după eliberare, și-și

... și unul dintre orașele distruse de război (Köln în 1945)

Orașul în care s-a născut...

Franța, în toamna lui 1926, ca să o readucă. Despărțirea de acea lume veselă și colorată este deosebit de grea, mai ales când ceea ce lăsa în urmă era confruntat cu viața patriarhală din orașul natal. Pentru a scăpa de plicticoasa viață de provincie, s-a înscris la cursurile de scenografie și dans de la Art Students League din New York, unde a apărut chiar în câteva spectacole de varietăți.

Prima vizită în România

Un eveniment ce i-ar fi putut fi fatal îi deschide drumul spre o neașteptată carieră. Într-o zi, când se plimba prin New York, se pregătea să traverseze, neatență, strada, fiind pe punctul de a fi lovită de un automobil. Dar, o mână fermă a tras-o de pe carosabil pe trotuar. Gestul a fost atât de brusc, încât tânăra visătoare și-a pierdut echilibrul și a căzut... în brațele lui Condé Nast, directorul revistei *Vogue*. Acesta îi observă, cu ochi expert, chipul interesant și proporțiile ideale, oferindu-i să devină model pentru publicația sa. Înveșmântată în toaletele cele mai extravagante îi pozează marelui

fotograf Edward Steichen și altor fotografi de modă. De atunci a început colaborarea ei la *Vogue*, mai întâi ca model, apoi ca fotograf profesionist.

În 1929 se va întoarce la Paris, oraș ce va deveni locul ei preferat de trai. Își propune să deprindă fotografia și-l alege pe Man Ray ca profesor. Timp de patru ani va întreține o relație impetuoasă cu acesta, căruia îi va sluji atât de model cât și de muză. El o va iniția în tainele acestei arte. Împreună vor descoperi metoda solarizării imaginilor.

Cunoaște avangarda și se integrează în vârtejul ei: Paul Eluard, Max Ernst, Pablo Picasso, Victor Brauner și Roland Penrose (care-i va deveni soț) i-au fost prieteni de-o viață. Picasso i-a pictat câteva portrete. Când l-a părăsit pe Ray, acesta, răvășit de durere, a executat celebra sa lucrare *Obiect de distrus*, care consta dintr-un metronom, pe al cărui braț era lipită fotografia ochiului lui Lee, precum și pictura de mari dimensiuni *Timpul observatorului* (cunoscută și sub titlul de *Îndrăgostiții*), unde buzele supradimensionate ale iubitei plutesc pe cerul spuzit de nori,

deasupra Observatorului Astronomic din Paris.

După un mariaj fericit și un trai opulent – dar plicticos –, ce a durat aproape patru ani (1934-1937), cu un magnat egiptean, Aziz Eloui Bey, mai vârstnic cu 20 de ani decât ea, își regăsește libertatea tot între artiștii suprarealiști, locuind și călătorind cu pictorul britanic Roland Penrose.

În 1938, după o frumoasă vacanță petrecută cu Roland în Grecia, se îndreaptă spre București. Erau înarmați cu o scrisoare de recomandare din partea lui Victor Brauner, care locuia la Londra, către fratele său, muzicologul Harry Brauner. Împreună cutreieră țara în automobilul lui Lee, un Packard solid. Pasionatul culegător de folclor își dăduse seama de marea șansă ce i se oferea de a beneficia de colaborarea unei fotografe de talent și renume. Astfel, o roagă să documenteze această excursie, să immortalizeze oameni, costume, obiceiuri, forme de habitat, instrumente muzicale și atmosfera din tradiționalul sat românesc. Rezultatul acestei deplasări la Târgu Jiu, Tismana, Hurez, Sibiu, Făgăraș, Brașov, Bran, Turtucaia, Siliștea, Balcic, Maramureș și la mănăstirile din Bucovina sunt peste 500 de clișee de mare valoare artistică și documentară, executate cu un aparat Rollei-flex. La rândul său, Penrose scrie un poem suprealist, publicat în 1939, *The Road is Wider than Long. An Image Diary from the Balkans, July-August 1938* (Drumul este mai mult lat decât lung. Un jurnal în imagini din Balcani, iulie-august 1938), pe care-l ilustrează cu propriile-i fotografii. Placheta fusese tipărită în 510

cuvintelor. În cazul că nu puteai citi, fiecare magazin avea pe ușă picturi vesele, primitive, cu pulpe de porc, cârnați, pălării, mănuși, cio-cane, fierăstraie și pluguri și orice era stocat înăuntru. Țăranii își țes propriile textile cu motive tradiționale și-și brodează cojoacele de oaie cu flori și cu data achiziționării. În piețele din orașe poți să spui din ce sat vine oricare țăran după decorul broderiei de pe haina sa ori după culoarea și țesătura barișului [broboadă de lână – A.S.I.]. Aveau o muzică vioaie, cu un stil la fel de strălucitor ca și costumele lor și obiceiuri care erau chiar mai bizare.”

Organizarea administra-tivă, după încheierea răz-boiului, lăsa mult de dorit: în Transilvania nu existau semne de circulație și nici nume de localități, pentru că acelea în ungurește – instalate de maghiari în timpul ocu-pației parțiale a teritoriului, după Dictatul de la Viena – fuseseră scoase, iar cele în românește încă nu fuseseră puse.

„Aș fi putut să fiu în Rusia sau în Michigan sau în Pata-gonia – remarcă autoarea, cu ironie –, în loc să avansez încet prin Transilvania”.

Se îndreptau spre Sibiu și artista revedea, mental, ima-ginea plăcută a aceluia oraș, pe care îl știa din 1938 și care o fascinasese cu ciudățeniile sale: „Îmi aminteam de Sibiu ca de un oraș cu aspect misterios. Erau acolo scări pe străzi, arcade sub clădiri, iar aco-perișurile înclinate aveau mici ferestre practicate în ele, în formă de ochi ce privesc in-tens, cercetător și precaut.” Savurarea acestor memororii o captează așa de mult, încât

nu mai dă atenție șofatului tocmai într-o zonă dificilă a drumului.

Peleş, o monstruozitate romantică

Exact atunci, automobilul – un Chevrolet Sedan, împru-mutat de la David Sherman, fotograf de front și prieten intim în timpul campaniei – alunecă la o curbă în pantă abruptă, acoperită de gheață, iese de pe carosabil și se în-fundă în nămeții din șanț. Un camion dintr-un convoi rusesc se oprește să o ajute. Mașina este remorcată și se încearcă tragerea ei din troiene, dar chiar și camionul începe să alunece spre buza parapetului, așa că operația este întreruptă. Oricum, automobilul fusese substanțial urnit din loc și ar mai fi fost necesari doar câțiva centimetri ca să-l repună pe șosea. Dar orice efort a fost inutil din cauza stratului de gheață. Lee și tovarășii săi – reporterul John Phillips și șoferul său, Giles Schultz – hotărăsc să lase vehiculul acolo și să se repeedă până în

satul din vecinătate, cu un jeep hârbuit care-i însoțea. După ce părăsiseră Chevro-letul, Lee se gândește să se întoarcă spre a-și recupera ustensilele activității zilnice, aparatele de fotografiat și filmele, mașina de scris și un sac în care presupunea că se află notițele pentru articolele în pregătire deși, cum va descoperi, cu disperare, mai târziu, acelea nu se aflau acolo și munca avea să fie pierdută. O salutară precauție căci, în seara respectivă, nu pot primi niciun ajutor de la țăranii pe care cu greu îi pot face să înțeleagă cele întâmplate. Iar când, în sfârșit, se pot face înțeleși, li se spune că nimeni nu se încumeta să se aven-tureze, la acea oră târzie și la așa o depărtare, pentru că în zonă bântuiau tâlhari înar-mați. Nimeni nu ar fi îndrăznit să stea de pază acolo. Oricum, când se întorc la automobil, nu mai găsesc nimic din cele lăsate înăuntru: geamul din spate fusese spart și totul fusese furat, rațiile militare de hrană, hărțile, îmbrăcămintea civilă ce și-o cumpărase de la Budapesta, articolele de

© Lee Miller Archives, England 2011. All rights reserved.

www.leemiller.co.uk

Castelul Peleş fotografiat de Lee Miller

Victor Brauner, fratele lui Harry Brauner,
în atelierul său din Varengeville (Franța), în 1961

revede vechii prieteni, pe Picasso și Eluard. O vizitează și o interviează pe mizantropa scriitoare Colette, îi fotografiază pe Jean Cocteau, Jean Marais, Maurice Chevalier, Marlene Dietrich și pe Fred Astaire, adus în Europa pentru a distra trupele. Face un reportaj despre reluarea, timidă și modestă, a producției caselor de modă și a parăzilor private organizate pentru femeile înrolate în armata americană. Și aici surprinde imagini insolite, precum curiozitatea cu care femeile în uniformă pipăiau texturile fine ale toaletelor îmbrăcate de frumoasele modele pariziene sau, aceleași modele, într-o pauză dintre prezentări, relaxându-se întinse pe dușumea, învelite în păături, cu capul sprijinit pe niște scaune răsturnate. Din cauza constantelor întreruperi ale curentului electric, în subsolul unui salon de coafură, echipe de cicliști pedalau, cu schimbul, pentru a produce energia necesară uscătoarelor de păr de deasupra – aspect

suprins pe peliculă de Lee cu aceeași apetență pentru burlesc și absurd, pe filieră supra-realistă.

Nu se mai limita doar la a face fotografii, ci scria și textele însoțitoare, dovedind un real talent gazetăresc. Articolele sale surprindeau, concis și cu umor, realitățile momentului.

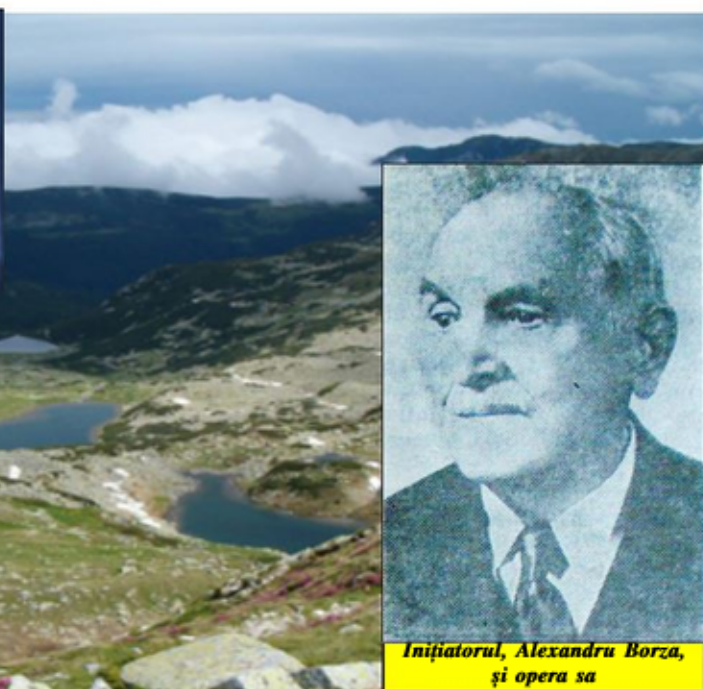
Sibiu, un oraș misterios

A urmat, apoi, diviziile americane în evoluția lor spre est, a trecut prin Luxemburg, a asistat la eliberarea Alsaciei, a ajuns la Elba și a fotografiat întâlnirea cu Armata Roșie, la Torgau. S-a înfiorat de ororile lagărelor de concentrare de la Buchenwald și Dachau. A imortalizat resturile podului Hohenzollern de peste Rin, la Köln, apoi ruinele de la Frankfurt și Bonn. Într-o imagine a surprins un tanc american oprit în preajma monumentului ridicat pe vechiul câmp de luptă de la Leipzig, unde, în 1813, se

derulase Bătălia Națiunilor. La München a făcut baie în cada apartamentului lui Adolf Hitler și apoi a tras un pui de somn în patul Evei Braun, din vila atât de discretă și banală pe care o avea aceasta în același oraș.

În toamna lui 1945 se afla la Viena. La 25 octombrie trece în Ungaria, unde stă peste două luni, petrece Crăciunul și Anul Nou iar, la sfârșitul lui ianuarie 1946, vine în țara noastră. Impresiile ei de călătorie, aventurile, surprizele și întâlnirile cu personalități de marcă, precum și o selecție de fotografii sunt publicate, sub titlul *Roumania*, în numărul din luna mai 1946 ale revistei *Vogue*, atât în versiunea americană, cât și în cea britanică (*Brogue*). Între cele două versiuni există diferențe în ceea ce privește numărul imaginilor și extinderea textului, ce înclină în favoarea publicației englezești, pentru că din cea americană lipsesc mai multe pasaje. Pe lângă articolele date publicității, în Arhiva Lee Miller – păstrată la Farley Farm, din Chiddingfold, în estul comitatului Sussex din Marea Britanie – se păstrează dactilogramele cu textul integral al acestor materiale, precum și comentarii menite a identifica și a explica subiectul clișeeilor executate cu prilejul voiajului românesc.

Revenea, cu mare dragoste, în țara noastră. Încă din primul paragraf, Lee își afirma atracția pe care o simțea pentru aceste ținuturi: „Eram rapsodică față de România. Poporul era latin, limba era inteligibilă sau, cel puțin, citibilă dacă știai franceza sau italiana și eliminai sfârșitul în «iul» al

Inițiatorul, Alexandru Borza,
și opera sa

ÎNFIINȚAREA PARCULUI NAȚIONAL RETEZAT

Prof. univ. dr. MIRCEA DUȚU

Inițiativa creării primei rezervații naturale din România – Parcul Național Retezat – datează din 15 decembrie 1923 și avea să se desăvârșească aproape 12 ani mai târziu (Jurnalul Consiliului de Miniștri, nr. 593 din 22 martie 1935), când i-a fost conferit statutul juridic cuvenit. Ea a aparținut profesorului Alexandru Borza (1887-1971), directorul Grădinii botanice din Cluj, care, la peste 50 de ani de la înființarea Parcului Yellowstone din S.U.A. (1872), întâiul proiect de acest fel din lume, considera că venise vremea ca și în țara noastră să se răspundă „supremului postulat cultural al timpului“.

Istoria Parcului Național Retezat, supus astăzi la diverse amenințări, se confundă, în România, cu cea a protecției naturii.

Prin adresa nr. 310/15 decembrie 1923, directorul Al. Borza a solicitat Direcției Generale pentru Reformă Agrară din Cluj păstrarea unui „teren mare“ în zonă, în vederea proclamării ca parc național. În principiu, Direcția a aderat la idee, cerându-le, printr-o circulară, consilierilor agricoli

județeni să investigheze situația de drept și de fapt a terenurilor vizate. Totodată, botanistul (recunoscut și pentru vocația bisericească, el ocupând funcția de protopop onorar greco-catolic al Clujului) s-a adresat, la 24 ianuarie 1924, printr-un memoriu, atât Ministerului Agriculturii și Domeniilor, cât și Casei Centrale a Cooperăției și Împroprietăririi Sătenilor, „în chestiunea extrem de importantă din punct de vedere cultural-ști-

ințific, dar chiar și politic, a protecției naturii prin crearea de rezervații naturale și parcuri naționale“.

„Aziluri“ de comori vegetale

Se considera că „reformarea agrară ce se înfăptuiește acum este cel mai fericit prilej, dar din nefericire și ultima ocazie de a mai salva din comorile botanice ale țării – formațiuni

toaletă, bidoanele cu benzina de rezervă și chiar roțile mașinii. Fotografia este atât de bulversată, încât nu poate adormi decât după ce ia cele două pilule de somnifer pe care le purtase în buzunarul uniformei de când plecase în misiune, la război, și care, în pofida tuturor aventurilor prin care trecuse, nu-i fuseseră necesare.

Nu au altceva de făcut decât să se ducă la Sibiu. Dar nici acolo nu primesc vreun ajutor din partea jandarmeriei române sau a comandamentului rusesc. Au norocul să îl întâlnească pe tânărul dr. Eugen V. Popp, președintele Societății Româno-Americane, care, cu toată sollicitudinea, le pune la dispoziție biroul său spre a se odihni și telefonul pentru a ține legătura cu prietenii sau oficialitățile. Le slujește de tălmăci într-un ținut unde nu se vorbea limba engleză și tot el găsește soluția de a recupera automobilul abandonat în nămeți: într-un garaj este depistat un taxi vechi, tot Chevrolet, care este închiriat cu 1,50 dolari pe oră și ale cărui roți sunt demontate și transportate pe munte, unde aștepta mașina împotmolită ce acum era păzită, cu inutilă strășnicie, de soldați. Vehiculul este, astfel, adus în oraș și lăsat la acel garaj până în momentul când avea să se ivească posibilitatea de a fi repus în funcțiune, cu roți noi, sau se va găsi un amator să îl cumpere. Lee Miller face atunci o înțelegere scrisă cu dr. Popp, căruia îi încredințează automobilul.

Nu sunt furnizate alte informații despre felul cum s-a deplasat mai departe și nici despre ruta folosită. Următoarea oprire este la Sinaia,

despre care precizează că se află la două ore distanță de București – fapt ce dă de înțeles că din Capitală a întreprins excursia la această stațiune montană, etichetată drept „capitala de vară a României.” Impresiile vizitei la Castelul Peleş și întrevederea cu familia regală, ce au văzut lumina tiparului în paginile revistei mai sus menționate, capătă mai multă culoare – și subiectivism – prin coroborare cu manuscrisul și cu legendele imaginilor, parțial cenzurate chiar de autoare prin inserarea precizării „not for publication” (nu sunt pentru publicare).

După multe curbe periculoase, ajunge în preajma unor palate, vechi și noi, între care cel mai mare dintre ele – Castelul Peleş – i se pare „bizar acum, dar nu la fel de grotesc precum marea curte interioară”. Adaugă, cu ironie, că „Orson Welles l-ar fi ales pentru ecranizarea unui mister balcanic după Eric Ambler.” Referirea la Welles (celebru regizor, scenarist și actor american) și la Ambler (scriitor și scenarist britanic, autor de romane de spionaj, cu vederi

de stânga) a apărut doar în versiunea americană a revistei. În dactilograma cu explicații la clișee apare un alt comentariu: „Această monstruoasă romantismă este mai mult sau mai puțin o piesă de muzeu acum. Multe camere au fost, de curând, rearanjate ca odăi pentru aghiotanți, dar nimeni altcineva nu locuiește, de fapt, în el. Regina îl detestă, iar Mihai folosește ultimul etaj drept laborator și cameră neagră [pentru dezvoltarea filmelor – A.S.I.]... și scările exterioare ca pistă de încercare pentru cele două jeepuri ale sale.” Aceste remarci nepotrivite cu însemnătatea simbolică a edificiului pentru monarhia românească nu apar în periodicul britanic, unde este făcută precizarea, plină de demnitate, că, în acea perioadă, castelul era „practic un muzeu.” Date fiind relațiile de rudenie ale familiei regale a României cu Casa de Windsor, această omisiune – ca și multe alte observații mai năstrușnice ale jurnalistei – nu-și putea găsi locul în paginile publicației insulare.

(Va urma)

De la stânga la dreapta: Catinca Muscan, Catinca Ralea, Emanoil Petruț, Gogu Rădulescu, Grigore Moisil, Harry Brauner

Prima lege a protecției naturii

În fața dificultăților și a complexității situațiilor juridico-administrative create, directorul Institutului Botanic a recomandat „a proceda în aceste chestiuni cu energia și cu prudența și echitatea necesară, pentru a putea împăca interesele superioare ale științei și culturii cu interesele juste economice ale populației. În special, cred că expropriind sau rezervând un teritoriu declarat monument al naturii, trebuie să ne îngrijim de o recompensă echivalentă – ca pășune, teren agricol ori pădure – în parte, pe cât e posibil. Bineînțeles, făcând rezervele științifice pentru viitorime, ca să zicem «veșnicie», interesele momentane ale unuia sau altuia trebuie să cedeze, trebuie să cadă».

La 1 februarie 1926 consilierul agricol al județului Hunedoara a comunicat marcare pe hartă a terenurilor ce puteau fi cuprinse în viitorul parc național botanic Retezat, neatribuite încă pentru pășuni sau păduri comunelor, menționându-se că terenul prevăzut în schița nr. 1 „nu se poate rezerva, respectiv preda, căci aici Statul numai în jumătate este proprietar, cealaltă jumătate formând proprietatea în indiviziune. Terenul este pădure exploatată”. Preluarea terenurilor disponibile din Retezat spre studiu și conservare de către Institutul de Botanică Sistematică se va face în vara anului 1927.

Demersul constituirii Parcului Național Retezat a fost consolidat și prin moțiunea specială adoptată de Congresul național al naturaliştilor din România, întrunit între 18-21 aprilie 1928, la Cluj,

sub președinția lui Emil Racoviță (1868-1947). Paralel cu acțiunea de lămurire a opiniei publice și de angajare a tuturor naturaliştilor țării la cererea de înfăptuire a proiectului, s-a desfășurat o activitate stăruitoare de clarificare a stărilor de proprietate și folosință economică a Retezatului, precum și a problemelor tehnice de organizare a ariei protejate.

Obstrucțiunile „politicienilor demagogi”

A fost și prilejul pentru Alexandru Borza și echipa sa de a lansa propunerea adoptării unei legi speciale pentru protecția naturii. A anexat și o „schiță de proiect”, cu rugămintea de a fi înaintată, spre adoptare, corpurilor legiuitoare.

Însușit de noul ministru al Agriculturii și Domeniilor, național-țărănistul Ion Mihalache (în guvernul Iuliu Maniu, 13 iunie-8 octombrie 1930), proiectul a fost aprobat de ambele camere, legea fiind promulgată de rege și publicată, sub nr. 213, în *Monitorul Oficial* nr. 148, din 7 iulie 1930.

În baza sa, prin Decretul Regal nr. 1.301 din 8 aprilie 1931, a fost numită Comisia Monumentelor Naturii, organism ce a preluat toate problemele desăvârșirii proiectului Parcului Național Retezat. Tot atunci, administrația munților a trecut asupra Casei Autonome a Pădurilor Statului. Apoi, la 1 iunie 1933, s-a constituit Comisia regională pentru Ardeal a Comisiunii Monumentelor Naturii, căreia i-a revenit responsabilitatea „pregătirii tehnice și administrative a lucrărilor pentru declararea monumentelor naturii”.

Nu puține și nici dezinteresate au fost și împotrivirile la acea generoasă inițiativă. „Politicieni demagogi stârnesc pe locuitorii din vecinătatea Retezatului, ca să reclame libera pășunare pe tot masivul”, consemna un document al Congresului naturaliştilor. Iar într-o informare din august 1928, întocmită în urma unei deplasări pe teren, naturalistul E.I. Nyarady menționa, printre altele, poziția contelui Gabor Kendeffy, care „se poartă dușmănos contra acestui Parc și lucrează la

Unul dintre sprijinitorii proiectului,
Ion Mihalache (în satul său, Topoloveni)

Modelul: Yellowstone

vegetale caracteristice și specii rare sau unice – ce nu au fost devastate sau alterate încă de mâna omenească. Totodată, se propunea extinderea proiectului și în alte provincii ale țării, astfel „ca în legătură cu Reforma Agrară, să alcătuim acum o întreagă rețea de rezervațiuni, parcuri naturale și monumente ale naturii, puse sub protecția unei legi speciale, care trebuie să vină, și sub ocrotirea unui Oficiu central, special, cu consilieri din toate provinciile țării și cu epitropia înțelegătoare a Ligii naționale pentru protecțiunea monumentelor naturii”.

Instituirea acelor prime măsuri de protecție a naturii era considerată de savant drept un „suprem postulat cultural al timpului”, ce răspundea „intereselor superioare ale țării”. Totodată, se sublinia și dimensiunea internațională a proiectului. Prin crearea acelor „proteccorate”, „aziluri” de comori vegetale, „vom putea sta cu fruntea ridicată în fața vecinilor noștri (Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, Rusia) și a statelor din Apus și din ambele Americi, unde există de mult astfel de rezervații admirabil organizate și studiate”, „vom putea da un răspuns liniștitor și Ligii internaționale pentru protecția naturii, și prietenilor din Apus, care ne întreabă cu îngrijorare

ce face România în aceste clipe prielnice și hotărâtoare pentru păstrarea în viitor a monumentelor naturii”.

La 18 februarie 1924, Casa Centrală a Cooperăției și Împroprietăririi Sătenilor a răspuns pozitiv inițiativei, cerând promotorului proiectului să precizeze suprafețele necesare și așezarea lor, pentru întreaga țară, spre a statua asupra rezervării lor.

Răspunsul a venit când Institutul de Botanică Sistemătică și Grădina Botanică a Universității din Cluj au prezentat, pe județe, pentru întreaga țară, terenurile menite a fi rezerve. Textul relativ la Retezat, însoțit de o schiță și o hartă, propunea: „Regiunea superioară a Retezatului trebuie transformată într-un grandios Parc Național, o rezervație științifică importantă, prin adăpostirea și apărarea de orice stricăciune a vegetației și a lumii sale naturale. Rezervația ar cuprinde terenul dintre piscurile și crestele de munte Zănoaga-Slăveni-Retezat-Stănișoara-Pelaga-Bucura și se mărginește spre sud de Valea Lăpușnicului, anexându-i-se și micul masiv calcaros Paltina din stânga Lăpușnicului Mare”.

La scurt timp, Casa Centrală a Cooperăției și Împroprietăririi Sătenilor a anunțat că a luat măsurile „ca terenurile cerute a fi transformate în parcuri naționale de interes științific să fie rezerve în mâinile statului”, pentru a li se da destinația respectivă.

Rapid au apărut însă și complicațiile, legate mai ales de situația juridică a terenurilor vizate. Astfel, la 18 decembrie 1924, consilierul agricol al județului Hunedoara a comunicat, „cu părere de rău”, că măsura luată „este prea tardivă, întrucât parcul național din muntele Retezatului nu-l mai putem înființa prin facerea rezervelor, deoarece parte din acest munte s-a rezervat proprietarilor vechi, neputându-se expropria, iar partea ce s-a expropriat s-a atribuit în mod definitiv, încă din anul trecut, comunelor ca pășune comună, fapt [pe] care l-a întărit și Comitetul Agrar București prin hotărârea sa cu nr. 293/1924”.

O evaluare a situației, din partea Institutului de Botanică, din 9 februarie 1925, trimisă ministerului de resort, arăta că, dintre cele 11 consilii vizate, șase s-au grăbit să răspundă, din rapoartele întocmite rezultând că unele exproprieri și înființări de rezervații nu se puteau înfăptui în baza legilor existente pentru reforma agrară și nici pe cale administrativă, în baza legilor silvice, polițienești, de vânat, pescuit etc.

Alexandru Brătescu-Voinești

Exclusivitate

MUZEEL DE ISTORIE, CA LOCURI DE INSTRUIRE

ULRIKE RENATE KRETZSCHMAR (Berlin)

În urmă cu 23 de ani, pe 28 octombrie 1987, Republica Federală Germania și landul Berlin au fondat, la Berlin, Deutsches Historisches Museum sau Muzeul Istoric German. Adevăratul scop al întemeierii era să prezinte istoria Germaniei în context internațional și să ofere individului posibilitatea de a se identifica mai lesne cu propria țară.

Demersul privind susținerea identității naționale germane reprezenta un răspuns la nevoia crescândă a oamenilor de a se interesa de trecutul națiunii lor. Încă din anii '70 expozițiile istorice din Republica Federală Germania câștigaseră pe neașteptate popularitate, devenind pentru oameni un nou mijloc de a căpăta încredere în sine și de introspecție.

Dezvoltarea socială impunea însă un nou tip de muzeu: clar diferențiat de conceptul anterior, exprimat în muzeele naționale din secolul al XIX-lea. Expozițiile trebuia să fie acum „educaționale, critice, dar și antrenante“. Trebuia evitat doar un singur punct de vedere asupra istoriei, iar cronica popoarelor vecine trebuia și ea cunoscută. Un dialog pe picior de egalitate urma, așadar, să ofere vizitatorilor o nouă viziune asupra corelațiilor dintre evenimente, să contribuie la dezvoltarea înțelegerii și să lase loc pentru dezbateri. Se trecea de la „muzeul ca templu la muzeul ca loc de studiu“.

În multe țări politicile culturale s-au adaptat la schimbările din structura socială, cele care au impus o concepție nouă sau revizuită despre muzeele naționale existente. Muzeul național modern este scutit de obligația de a justifica acțiunile guvernului, de a legitima istoria militară prin prezentarea războaielor și a vedea istoria din perspectivă națională. Tema lui predominantă devine

istoria socială, i-am putea spune „istoria etnică“.

Cât de greu este să atingi acest obiectiv este probat de faptul că istoria foarte recentă apare rareori tratată într-un muzeu. Evenimentele trecutului recent, mustind de emoții, conduc, în mod natural, la controverse, care întârzie sau chiar împiedică prezentarea lor în muzeu, pentru că muzeele

istorice sunt deopotrivă spații simbolice și controversate. Odată cu schimbările survenite în politica educațională și culturală și cu lărgirea treptată a originii sociale a vizitatorilor muzeului, s-a produs și o schimbare de durată în sarcinile acestei instituții. Ea nu a mai fost privită doar ca un loc de pregătire, de instrucție, ci și ca unul de petrecere a timpului liber, unde se desfășoară evenimente

Minister în înțelesul ca să se strice ce s-a făcut până acum“.

Pe baza concluziilor Congresului Naturaliștilor, prezentate de profesorii Emil Racoviță, Andrei Popovici-Bâznoșanu (1876-1969) și Alexandru Borza, dar și a rapoartelor Consilieratului Agricol, în august 1928, ministrul Agriculturii, Constantin Argetoianu (în guvernul Vintilă Brătianu, 24 noiembrie 1927-9 noiembrie 1928), a aprobat înființarea parcului național. Dar „uneltirile“ potrivnicilor proiectului au generat noi amânări, presupunând alte intervenții la conducerea ministerului. Au fost efectuate, de asemenea, estimările cheltuielilor necesare și formulate unele promisiuni de definitivare a lucrărilor pentru anul 1929. Numirea prof.univ. Alexandru Borza, la 1 iunie 1929, ca secretar general al Ministerului Instrucțiunilor Publice, a încetinit și mai mult procesul de înființare a parcului.

În proprietatea statului

La 19 octombrie 1933, Comisia a aprobat propunerea prof.univ. Alexandru Borza de a se convoca o „conferință cu participarea tuturor celor

interesați în chestiunea înființării Parcului Național al Retezatului (autorități, instituții, particulari), în care să se caute a se armoniza interesele tuturor acestora și să se stabilească în linii generale proiectul de lege, prin care se va înființa Parcul Național al României“ în munții Retezat.

Consultarea populară, în sensul modern, a avut loc la 13 noiembrie 1933, la sediul prefecturii județului Hunedoara, cu participarea „tuturor șefilor autorităților din Deva, reprezentanților parlamentarilor și ai diferitelor societăți, apoi ai particularilor interesați“.

Procedura propriu-zisă de înființare a parcului avea să se declanșeze la 29 ianuarie 1934, când Comisia regională pentru Ardeal a adoptat o rezoluție prin care propunea Comisiei Monumentelor Naturii (C.M.N.) declararea oficială a Parcului Național al Retezatului. La 3 mai, C.M.N. a răspuns pozitiv, avizând „să se declare ca monument al naturii în limitele și condițiile propuse, ținând seamă de situația juridică a întinderii declarate de Parc Național“. Iar proiectul se desăvârșea prin Jurnalul Consiliului de Miniștri nr.

593 din 22 martie 1935, prin care masivului Retezat i se conferea calitatea de monument al naturii, sub denumirea de Parcul Național Retezat.

În spiritul unei concepții moderne, aceluși teritoriu i s-a stabilit un regim de protecție diferențiat, suprapus celui de proprietate, care prevedea interzicerea defrișării pădurilor, tăierii copacilor, distrugerii jepilor pe întreg teritoriul parcului, „oricui ar aparține de drept și de fapt acele păduri“, precum și a pășunatului, într-o zonă bine delimitată, în rest, el fiind supus aprobării curatorului și numai cu titlu temporar.

Suprafața era de circa 100 km², iar, din punct de vedere legal, se preciza: „Fiind proprietatea Statului în diviziune cu particulari, chestiunea juridică rămâne neatinată“.

Prin decizia Comisiei Monumentelor Naturii (centrale), din 24 mai 1935, prof. univ. Al. Borza a primit „puteri depline pentru organizarea parcului“. Astfel, în iunie 1936, a convocat o „consfătuire tehnică“ la fața locului, la care a fost invitat să participe și Al. Brătescu-Voinești (1868-1946) „specialist în chestiunile pescuitului“, ocazie cu care s-au stabilit „locul unde urmează a se plasa poarta Parcului, tablele indicatoare, modul pazei și al colaborării între agenții forței publice: jandarmerie, paznicii vânătorilor regelui, paznicii domeniului Kendeffy și paznicii proprii ai Parcului“.

Parcul Național Retezat s-a păstrat, până astăzi, iar, din 10 ianuarie 1980, face parte integrantă din rețeaua internațională a rezervațiilor Biosferei, aferentă programului UNESCO „Omul și Biosfera“. ■

O minunăție a naturii de care ar trebui să avem cu toții grijă

Întreaga familie – adulți și copii – trebuie să trăiască vizita la muzeu ca pe un eveniment palpitant. Astăzi, a fi de folos și a orienta vizitatorii sunt o parte importantă a activității muzeului. Din vara anului 2006, când Muzeul Istoric German a deschis o expoziție permanentă, el a devenit unul dintre cele mai frecventate muzee din Berlin. Peste 8.000 de obiecte istorice, pe aproximativ 8.000 m² de spațiu, în clădirea Arsenalului din Berlin, prezintă oameni, idei, evenimente și acțiuni din trecutul german, din secolul I î.H. până în prezent.

Perspectiva include obligatoriu și restul Europei, astfel

încât istoria Germaniei poate fi expusă de la început până astăzi în context european. Deși muzeul nostru se concentrează asupra unor obiecte originale, oferim în cursul vizitei, prin expoziția permanentă, numeroase instalații interactive, fragmente audio (de exemplu, extrase din discursurile și alocuțiunile politicienilor și figurilor istorice de

pe înregistrări originale; muzică interpretată la instrumentele expuse, extrase din jurnale și documentare turistice etc.), simulări pe computer, fragmente de filme și altele. Cu aceste mijloace media moderne nu luăm în considerare numai obiceiurile de a „vedea și asculta” ale tinerilor, ci și nevoia lor de a participa activ la transmiterea cunoștințelor.

De exemplu, în zona dedicată Evului Mediu, prezentăm o „bibliotecă virtuală” cu ajutorul unei instalații computerizate. Din cauza cerințelor stricte de conservare, am putea oferi la

mare spirituală, de gestionare a dialogului intercultural.

Doamna Ulrike Renate Kretzschmar, director al Direcției Expoziții din Muzeul Istoric German din Berlin, a relatat despre una dintre cele mai controversate expoziții organizate în octombrie 2010, intitulată „Hitler și germanii”, care a stârnit un mare interes internațional și despre care a scris și presa noastră. În câteva zile ea a avut mai bine de 20.000 de vizitatori. A fost un succes incredibil, care a depășit toate așteptările, explicabil prin nevoia germanilor de a înțelege această perioadă a istoriei lor. „Avem nevoie de timp ca să gestionăm moște-

nirea dificilă”, spunea cercetătoarea germană, care ne-a împărtășit și bucuria unei alte certe reușite, expoziția „Europa 2000”, reunind specialiști din patru țări, Polonia, Ungaria, Cehia și Germania. „Ne-am cunoscut, am lucrat împreună, am redactat un minunat catalog tot împreună. A fost un succes”. Domnia sa a acceptat să scrie pentru revista noastră articolul pe care îl prezentăm în aceste pagini.

Lionel Vinour, președintele Federației Europene a Cluburilor UNESCO, doamna Ulrike Renate Kretzschmar și doamna Adina Reștea

Cât despre Vatican, am aflat de la doamna Maria Serlupi Crescenzi, șefa Sectorului Educațional al Muzeului Vaticanului, că el poate fi socotit o adevărată „fabrică de turism”, de vreme ce copii, studenți cu profesorii lor vin într-un număr impresionant – aproape cinci

interesante. Acest aspect a atras o transformare în modul de prezentare a muzeelor și expozițiilor. Ele devin „scene” – să le spunem așa – unde sunt dezbătute teme și idei istorice, interpretări și perspective.

Odată cu sporirea numărului muzeelor, a crescut constant, în ultimii ani, și concurența dintre ele, însoțită și de accentuarea presiunii economice. Problema ca muzeele să devină și să rămână atractive pentru vizitatori capătă, prin urmare, mai multă importanță. Și nu doar conceptele de marketing cultural (prezentarea la târguri de turism, contractele cu anumite

Imagini din sălile muzeului (și în pag. 27)

agenții de turism, cu grupurile hoteliere etc.). La fel de importante sunt extinderea ofertelor „țintite” (de exemplu, pentru bătrâni, handicapați, orbi și surzi, pentru elevi și adolescenți, pentru grupuri și vizitatori individuali), ca și dezvoltarea strategiilor de atragere a vizitatorilor (de exemplu,

bilete cu preț redus pentru familii, bilete anuale de apartenență la asociațiile muzeale, cu oferte speciale, cum sunt călătoriile de grup, tururi speciale ș.a.m.d.).

Primirea vizitatorilor „în termeni de egalitate”, înlăturând bariera între „profan și expert”, cu ajutorul noilor mijloace media (ghiduri audio, instalații interactive, simulări pe computer etc.), poate permite oricui să guste vizita la muzeu, fără ca ea să fie prea „serioasă sau academică”. Această experiență, distracția și divertismentul sunt acum pe primul plan.

Clio anunță

A FI MUZEU EUROPEAN

Cum se poate exprima identitatea europeană într-un muzeu? Care sunt misiunile, obiectivele și strategiile unui muzeu de istorie și artă? Dar politica lui de management și marketing cultural, în contextul economic actual? Cum se adaptează activitatea de restaurare și conservare la timpurile de azi? Specialiști din 11 țări (Bulgaria, China, Franța, Germania, Republica Moldova, Olanda, România, Rusia, Serbia, Ucraina, Vatican) s-au reunit în zilele de 26, 27 și 28 mai 2011, în cadrul celei de a treia Conferințe Internaționale de Muzeologie, Management Cultural și Identitate Europeană și în ambianța Palatului Cotroceni și a parcului aferent, pentru a răspunde la întrebările enunțate mai sus.

S-a discutat mult, relaxat și fertil, uneori în acordurile muzicii medievale, interpretate de truveri, și în admirația cromaticii generoase oferite de grădina palatului. Și s-a început – cum era și firesc întru limpezirea unor concepte – de la definițiile-mamă: ce este aceea identitate europeană, dar identitate românească, dar conștiință europeană și, în ultimă instanță, cui se adresează un muzeu. „Identitatea europeană este promisiunea unui cămin împreună”, afirma în deschidere doamna Adina Rențea, director al muzeului-gazdă.

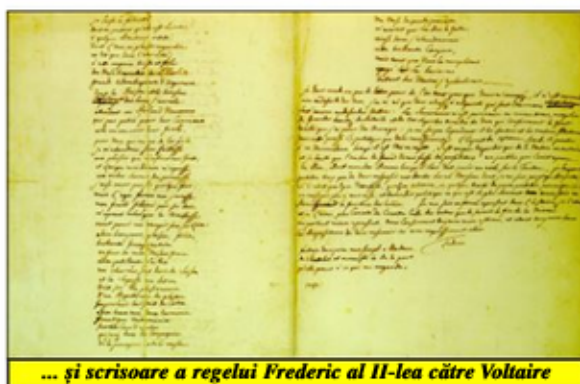
La 20 de ani de la înființare, Muzeul Național Cotroceni a găzduit pe parcursul primăverii și verii un reușit lanț de expoziții-eveniment, pe care revista *Magazin istoric* le-a prezentat cu bucurie în paginile ei. De data aceasta, în parteneriat cu UNESCO, instituția din Dealul Cotrocenilor a mers către esența activității muzeografice, dezvoltând un dialog viu și deschis cu colegii europeni. Școala asigură numai bazele educației – s-a afirmat în timpul Conferinței –, or, omul învață pe toată durata existenței lui, astfel că muzeul se inserțează firesc în strategia de for-

în multe expoziții speciale, incluzând ateliere de istorie, de film, așa-numitele arii practice, prezentări multimedia, ca și tururi audio pentru adulți și tineri în limbi diferite, cu depășirea programului regulat al acestor tururi.

Cooperăm cu școlile, ținând cont de programul lor, pentru a trezi interesul celor tineri pentru istorie și dimensiunea istorică a mediului înconjurător. Seminare introductive speciale pentru profesori exprimă o vedere de ansamblu asupra conținutului și conceptelor respectivei expoziții. Oferta specială pentru profesori a instituției noastre conduce la sporirea numărului de vizite programate, mult mai multe decât am fi putut realiza dacă am fi trimis în școli, simplu, prin poștă, un material documentar.

Există, de asemenea, multe teme ajutoare pregătite de specialiștii muzeului. De asemenea, caiete de exerciții pe care elevii și studenții le pot folosi pentru a-și lărgi cunoștințele asupra subiectului, după un tur prin expoziție. Materialele includ diapozitive pentru aparatele de proiecție ce pot fi folosite la lecțiile de la școală referitoare la tema respectivă.

Oferim și ateliere educaționale media de film pentru studenți. De pildă, filme ca *Hitlerjunge Quex* (Drapelele noastre ne conduc înainte), din 1933,

... și scrisoare a regelui Frederic al II-lea către Voltaire

sau realizări cinematografice de excepție ca *Holocaustul*, din 1986, care prezintă propaganda, ideologia și genocidul din perioada național-socialismului.

Munca educațională intensă dedicată tinerilor a avut un efect pozitiv asupra structurii vizitatorilor. În timp ce aproape toate muzeele lumii au statistici ale vârstei vizitatorilor în care sexagenarii formează cel mai mare grup, la noi, la Muzeul Istoric German, 30%-40% dintre vizitatori sunt sub 18 ani sau adulți tineri. Am atins astfel un scop esențial, pentru că intenția fondării muzeului, în 1987, a fost să contracareze lipsa crescândă de cunoștințe istorice și dezinteresul față de istorie, printr-un plan alter-

nativ, să arătăm că este posibil să prezentăm istoria noastră în dezvoltarea ei contradictorie, cu bine și rău, și să câștigăm cunoștințe din ea, dacă nu chiar noi interpretări.

Ani buni Muzeul Istoric German a lucrat în parteneriat cu Muzeul German de Istorie Recentă, cu Casa Istoriei Republicii Federale Germania, din Bonn, pentru a prezenta pe website, on-line, informații complete despre problemele și oamenii istoriei recente. Cu peste 40.000 de accesări pe zi, programul oferă cele mai importante surse de informare pentru istoria contemporană recentă. Aproape toate rapoartele sau lucrările de seminar ce se scriu în Germania sau țările vecine se fac cu consultarea site-ului www.dhm.de

De dezvoltarea actuală a Germaniei impune receptarea muzeului nu ca un simplu loc de experimentare, ca în urmă cu zece ani, ci ca un „loc de educație culturală”. Muzeele trebuie să reacționeze la schimbări recente și să

se întrebe ce rol pot juca ele în context educațional. Și nu am în vedere numai muzeele de istorie, ci și pe cele de istorie naturală sau de știință și tehnologie.

Dar numai timpul este cel care ne va spune dacă vom avea succes pe termen lung. ■

Traducere de
Victor
ANGHELESCU

Curtea interioară a muzeului

vizionare și manuscrise valoroase sau obiecte rare, dar doar pentru o foarte scurtă perioadă de timp, și am limita prezentarea la maximum două pagini dintr-o carte. De aceea am scanat diverse opere medievale, astfel încât vizitatorul să parcurgă cartea pagină cu pagină. Prin marcarea unor anumite rânduri, textul poate fi transcris și tradus (în germană sau engleză) sau ilustrațiile pot fi interpretate iconografic. Această „bibliotecă virtuală” a fost primită cu entuziasm de vizitatori, tineri și maturi. Datorită îndemnării în lucrul pe computer tinerii au fost interesați de manuscrisele vechi (factorul aventură/amuzament), iar vizitatorii în vârstă – în ciuda tehnologiilor de computer, deseori nefami-

Piese din colecțiile muzeului: un coif...

liare lor – au putut folosi aparatura ușor de manevrat pentru a accesa conținutul lucrărilor (ceea ce nu ar fi fost posibil printr-o prezentare „normală”, într-o vitrină).

La fel de impresionantă este și reconstrucția anumitor clădiri (cum este ansamblul palatului din

Aachen) sau prezentarea transformărilor din arhitectura construcțiilor pe o perioadă lungă de timp, cu ajutorul simulărilor pe computer (cum ar fi baza olimpică din Berlin). Aceasta face posibil ca vizitatorii să vizualizeze dimensiunile în spațiu ale obiectelor.

În cele mai multe cazuri folosim mijloacele media moderne în expoziția permanentă, ca și în expozițiile temporare, când obiectele originale necesită explicații amănunțite, când sunt prezentate conexiuni generale (de exemplu, genealogii dinastice, rezultate ale alegerilor) sau biografii cuprinzătoare.

Departamentul de educație al Muzeului Istoric German a pregătit informații complexe în expoziția permanentă, ca și

milioane în ultimii ani – să vadă Capela Sixtină.

Ce ar putea propune concret un muzeu întru exprimarea identității europene? Am reținut gândurile unei tinere cercetătoare de la Chișinău, Olesca Gârlea: să prezinte, de pildă, câteva – să le spunem – „familii”: a limbilor europene, prin trecerea unui cuvânt prin toate, a muzeelor europene (Guggenheim etc.), a muzicilor europene, a universităților europene, a lăcașurilor de cult europene, după cum – la fel de util – poate expune steaguri ale Europei, cu semnificația fiecărei culori, personalități istorice ale Europei, manuale europene, arbori genealogici europeni etc. În fond, identitatea europeană se bazează pe modele de identități naționale, în diversitate, pe ascultarea punctului de vedere al celuilalt.

S-a vorbit și despre moștenirea propagandistică a muzeelor de istorie și artă din țara noastră, pe care trebuie să ne-o asumăm, cum afirma domnul Ernest Oberländer-Târnoveanu, director general al Muzeului Național de Istorie a României, despre trecutul pe care îl tragem după noi, despre muzee ca martore ale unei epoci, obligate

să-și depună mărturia (doamna Tzvetana Kjoseva Lazarova, de la Muzeul Național de Istorie din Sofia); de fapt, s-au abordat aspecte concrete ale activității unui muzeu contemporan, diversitatea culturală și multitudinea ofertelor alternative existente pe piață, provocări cărora instituția muzeală trebuie să le răspundă.

Citeam undeva – și sperăm a nu fi adevărat – că „National Gallery” din Londra, asaltată de cohorte de vizitatori, a adoptat stilul „repede înainte”. A calculat cam câte minute trebuie să stea fiecare în fața unei picturi – un pic peste patru, și nu mai mult –, a desființat canapelele pentru odihna atât de binefăcătoare, a inventat uși care se deschid numai dintr-o direcție, deci orice gând de revenire ca să mai zăbovești visător în fața unei pânze ar trebui pulverizat. Totul în numele fluidizării fluxului de vizitatori, îndemnați să citească mai întâi pe web unde vin și ce au de văzut, pentru că – nu-i așa? – vizitele scurte sunt cele mai plăcute, mai ales când ești cu lectura la zi.

În mod cert, muzeele Europei se adaptează neconștient vremurilor și dimensiunilor continentului. ■

Florentina DOLGHIN

acestui, de un anume Iakubovici. A devenit secretarul redacției acestei publicații, în cadrul căreia s-a format o grupare cu orientare naționalistă xenofobă și pro-imperială, numită „Liga poporului rus”, în frunte cu Purișchievici și Pronin, din care mai făcea parte, în afară de Nour și Iakubovici, un oarecare Ianovski. Această grupare propovăduia „ortodoxismul, absolutismul monarhic și naționalismul rusesc”.

Împreună cu ceilalți doi companioni, Nour a trecut la folosirea gazetei pentru șantajarea unor persoane care dețineau mari averi în Basarabia, precum Dimitrie Krupenski, mareșal al nobilimii din județul Tighina, cunoscut pederast, sau Ianușevski, devenit ulterior guvernator la Stavropol, bănuțat că, în calitate de tutore, și-a depozitat de avere un frate, profitând de faptul că acesta nu se afla în deplinătatea facultăților mintale. Cei trei au încercat să-l șantajeze și pe Dalivo-Dobrovolski, mareșal al nobilimii din județul Orhei, dar de această dată li s-a înfundat. Dobrovolski i-a dat în judecată pe calomnatori, procuratura a început ancheta, Ianovski a fost arestat, Iakubovici a reușit să aducă argumente că nu este amestecat în această afacere, iar Alexis Nour s-a refugiat la Kiev. Aici a căpătat pașaport, cel mai probabil cu ajutorul „prieteniilor” din cadrul Ohranei, și a plecat în Germania, iar de acolo în România, găsind adăpost ca student la Universitatea din Iași, cu sprijinul lui Constantin Stere, care era profesor acolo.

La Iași, Nour a devenit colaborator la revista *Viața Românească*, pe care o con-

ducea Stere, fiind un fervent adept al poporanismului și jucând, într-un mod cât se poate de convingător, cartea românismului. În articolele publicate, el susținea ideea independenței Ucrainei, unirea Basarabiei cu România și „încorporarea Transnistriei până la Bug”, teză care nu mai fusese susținută de nimeni până atunci. În același timp însă, Nour colabora îndeaproape cu Gheorghe Madan, un alt agent al serviciilor speciale ruse. În timpul neutralității, alături de Constantin Stere, Alexis Nour a susținut intrarea României în război alături de Puterile Centrale, făcând parte din așa-zisul grup al germanofililor, motiv pentru care va fi pus sub acuzare după Primul Război Mondial.

Din activitatea desfășurată de el în această perioadă sunt de reținut și unele aspecte meritore. În 1915, a întocmit o hartă a Basarabiei, după documente de stat major rusești și alte surse documentare ale vremii. Harta prezintă situația etnografică a fiecărei localități din Basarabia și are o concluzie demnă de reținut. Din întreaga populație a Basarabiei, de trei milioane de locuitori, două milioane erau români, „numiți, în Rusia și

Basarabia, moldoveni”. Tot Nour este cel care a identificat în Transnistria o localitate Nouroaia, unde se afla o mare concentrare de români.

Adevărul în legătură cu Alexis Nour avea să iasă la iveală în cursul evenimentelor revoluționare din vara anului 1917, când, după răsturnarea regimului țarist, o comisie formată din A. Gheorghiu, Ucitel și Postelnicov a luat în primire arhivele jandarmeriei din Chișinău. Atunci s-a dovedit fără tăgadă că Alexis Nour fusese agentul Ohranei țariste, între documentele preluate găsindu-se mai multe rapoarte și note informative/denuțuri semnate de acesta. Descoperirea a provocat revoltă în mediile basarabene față de persoana lui Alexis Nour. La 27 martie 1918, Sfatul Țării a hotărât Unirea Basarabiei cu patria mamă România. La recepția dată de prim-ministrul Alexandru Marghiloman, la restaurantul „Londra” din Chișinău, în preziența Unirii, și-a făcut apariția, în mod cu totul surprinzător, și Alexis Nour, invitat nu se știe de cine. Fiind recunoscut imediat, era să fie linșat. Mai mulți români basarabeni abia așteptau ocazia să-i aplice o corecție celui care fusese dovedit ca turnător al Ohranei. A scăpat teafăr grație intervenției energice a dr. Petre Cazacu, persoană cu o mare autoritate în mediile românilor basarabeni, dar Nour a fost nevoit să părăsească imediat recepția, revenind la București. În perioada interbelică, a desfășurat o susținută activitate publicistică și literară, fiind pentru o perioadă și redactor șef al publicației *Convorbiri Literare*. ■

ALEXIS

NOUR

AGENT AL OHRANEI

Dr. ION CONSTANTIN

Într-un număr precedent al revistei Magazin istoric (3/2011), am prezentat cazul lui Ilie Cătărașu, agent folosit de serviciile ruse/sovietice împotriva mișcării naționale a românilor de peste Prut, care a fost neutralizat prin acțiunea curajoasă a militantului basarabean Gherman Pântea, în noaptea de la cumpăna anilor 1917-1918. La fel de interesant este cazul controversatului publicist Alexis Nour (1877-1939), de care ne ocupăm în cele ce urmează.

După absolvirea Seminarului teologic de la Chișinău, Alexis Nour a urmat studii filologice la Universitatea din Kiev, unde a făcut parte din mișcarea socialist-revoluționară. Se pare că el a fost recrutat atunci ca agent de către Ohrana țaristă, exploatându-se ambițiile și aspirațiile sale de parvenire și îmbogățire. Reîntors la Chișinău, Nour a devenit secretar al Partidului Constituțional-Democrat (cadet) din Basarabia, al cărui lider era L.E. Știński. A intrat însă repede în conflict cu acesta, din cauza delapidării unor sume de bani, fiind nevoit să părăsească partidul.

Cât s-a aflat în Basarabia, Alexis Nour a reușit să se stre-

coare în mediile naționalist-democrate românești, devenind, între altele, colaborator al revistei *Basarabia* (*Magazin istoric*, nr. 4/2007), înființată în mai 1906 și care a fost suspendată la 11 martie 1907, în urma publicării imnului lui Andrei Mureșanu *Deșteaptă-te, române!* La 21 martie 1907 s-a aprobat editarea publicației *Viața Basarabiei* cu litere latine și chirilice, sub redacția lui Alexis Nour.

Purtările acestuia încep să devină tot mai suspecte, jocul dublu pe care-l făcea fiind prea evident. Primul motiv pentru care a fost bănuit consta în faptul că traiul pe care-l ducea depășea cu mult posibilitățile sale financiare oficiale. Așa cum arăta frunzașul

basarabean Ion Pelivan în evocările sale, tinerii intelectuali români din Chișinău erau contrariați de faptul că Nour duce un trai „pe picior mare”, „mânca la restaurante de mână întâi și se îmbrăca «sic»”.

Din iunie 1910 și până în august 1911, Alexis Nour a scos o publicație cu o circulație restrânsă la Chișinău, *Bessarabeț*, folosindu-se de ajutorul financiar acordat de Vasile Stroescu (*Magazin istoric*, nr. 5/2004), cunoscutul mecena basarabean, care, probabil, nu știa cu cine are de-a face. După ce a terminat banii, Nour s-a orientat spre revista *Bessarabskaia Jizni*, iar mai apoi către gazeta *Drug*, condusă mai întâi de Pavel Krușevan și, după moartea

ALBUM ISTORIC

Imaginile acestui Album sunt rarități fotografice, unele apărute pentru prima oară în România. Sunt fotografii executate de Lee Miller în 1946, la Sinaia, în cursul celei de a doua vizite făcute în România, imediat după cel de Al Doilea Război Mondial.

De la stânga la dreapta: dr. Jovin și soția sa – care erau gazdele de week-end ale lui Maniu (cu pălăria pe cap) –, Corneliu Coposu, secretarul liderului țărănist, cu soția, Aurel Leucuția, fostul ministru al Economiei Naționale în guvernele Sănătescu și Rădescu, și L.De.G. Venetu.

© Lee Miller Archives, England, All rights reserved. www.leemiller.co.uk

ATACUL FEMEILOR

TRAIAN D. LAZĂR

Mentalitatea curentă atribuie bărbatului rolul de principiu activ în raporturile cu genul feminin. Întâmplările vieții, consemnate uneori în documente, probează că acest rol activ reprezintă doar o posibilitate, pentru a cărei transformare în realitate este necesară intervenția „tentației feminine”. Și tot femeia este cea care intervine pentru a îndepărta alte „tentații” de sub nasul bărbatului.

O demonstrează și faptele amuzant-dramatice consemnate în documentul pe care îl reproducem în continuare, aflat la Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Prahova, Fond Inspectoratul Județean Prahova al Ministerului de Interne, dosar nr. 55/1940, f. 3. Puternicii bărbați sunt, de fapt, niște „biete victime”.

„Domnule prefect, Cu onoare vă rog să dispuneți cât mai urgent să fie mutat din plasa Drăgănești Prahova pretorul Ioan Nicolae, soțul meu, deoarece întreține legături intime cu soția avocatului Cezar Ionescu Lungu, femeie ușuratică, care a despărțit și pe actualul ei soț, C. Ionescu Lungu, de prima soție după 12 ani [de căsnicie]. Această femeie ușoară atrage bărbații, îi obligă la chefuri și îi stoarce de ultimul ban. Această femeie, Em. Ionescu Lungu, a organizat cu soțul meu un bal în ziua de 3 februarie la Gherghița, la care bal s-au dedat la cele mai mari orgii. Eu am fost maltratată de soțul meu, pretorul, din cauza femeii acesteia și trimisă acasă la miezul nopții.

Domnule general, eu am doi copii și după atâția ani de căsătorie mi-a stricat și pe bărbatul meu.

A mai adus și pe o soră care a fost la un șantan, fiind două femei stricate ademenesc bărbații, iar nenorocitul ei soț, C. Ionescu Lungu, trăiește din această murdară meserie.

Cu lacrimi în ochi vă rog, Domnule general, să luați cele mai urgente măsuri, mai ales că atât soțul meu, care este pretor, cât și femeia, Em. Ionescu Lungu, este învățătoare, având trecutul și prezentul foarte murdar.

Primiți deosebitul meu respect,

Dorina I. Nicolae
10. II. 1940”

Prefectul județului Prahova, generalul Aurel Iliescu, a trimis această plângere Chesturii de poliție, spre referință. Rezultatele cercetării și soluția dată au fost, se pare, influențate de „spiritul de solidaritate masculină”, căci, în statele de plată ale Prefecturii Prahova, Ioan Nicolae figurează și după februarie 1940 ca notar la Drăgănești, dovadă că plângerea soției nu a fost luată în seamă. Faptul atestă că bărbații sunt totuși activi... În promovarea slăbiciunii față de femei! ■

OPERA LUI MACHIAVELI

(Monoverb: 6-10)

Gheorghe BRAȘOVEANU

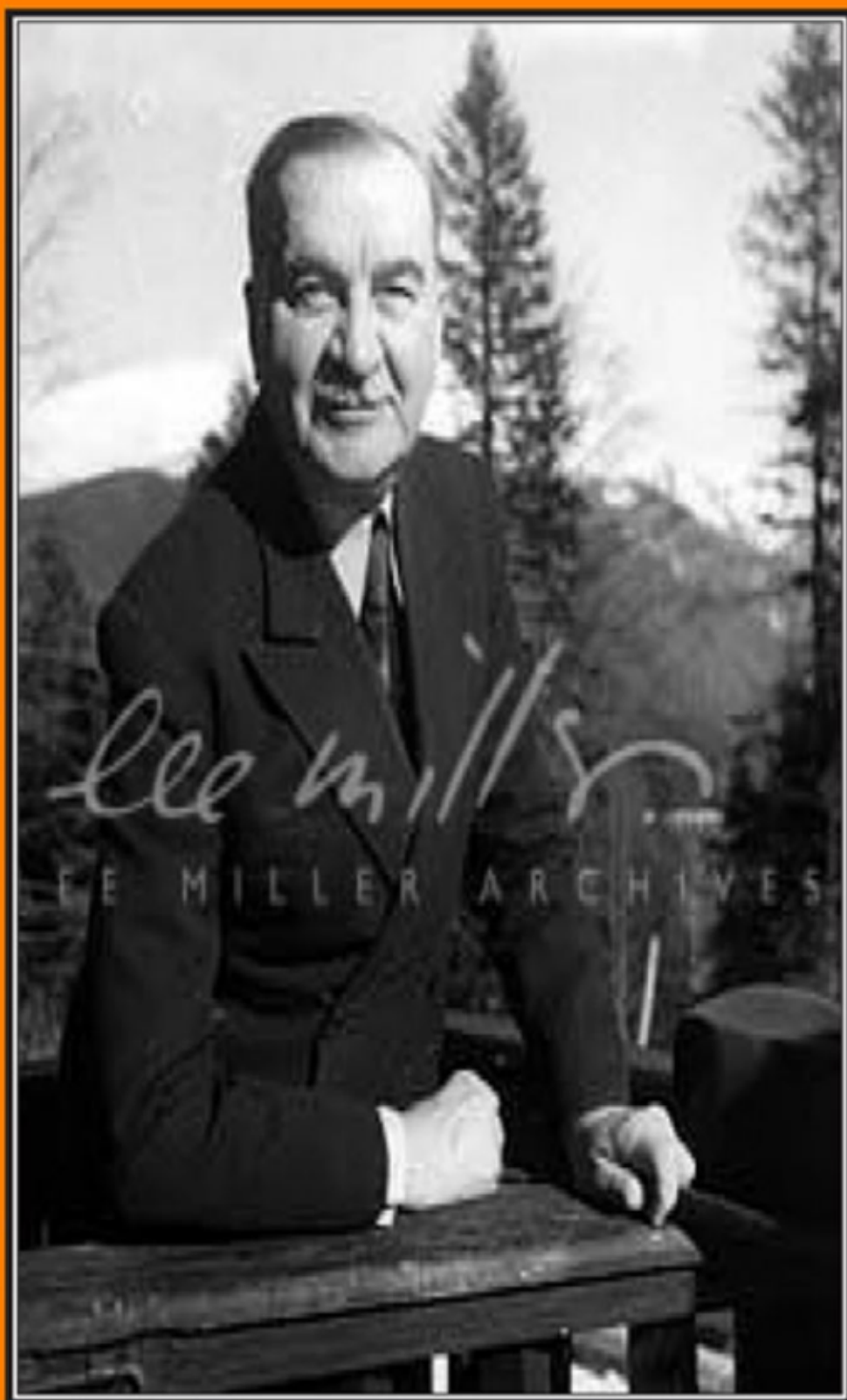
Soluție rebus **PREȘEDINȚII AI S.U.A.**
(SEC. XVIII-XIX), nr. 8/2011

M – C – O – A – U – WASHINGTON – STIL –
RENI – CLEVELAND – URA – INTIM – BI –
RONT – NO – I – MARC – VAN – STA – TOTI
– R – UDA – LENTO – ANILINA – AE – ASTA
– FAR – PRO – CLADIT – E – NS – ERA – U –
RA – ERG – MIR – JEFFERSON.

Soluție joc **CONCURSUL BLITZ**,
nr. 8/2011

CUPRINDE O ÎNTREBARE DIN ISTORIE

(CU – P – R/IN – DE – O/ÎN – T – RE/B – ARE
– D/IN – I – S/T – ORI – E)

Iuliu Maniu, liderul Partidului Național-Țărănesc.

© Lee Miller Archives, England, All rights reserved. www.leemiller.co.uk

Maria Lătărețu și Harry Brauner în fonoteca Institutului de Folclor.
© Lee Miller Archives, England, All rights reserved. www.leemiller.co.uk

Opinii – controversate

Vlad Tepeș este – mai ales prin posteritatea sa – unul dintre personajele controversate ale istoriei noastre. Mulți istorici au atras atenția asupra precauției cu care trebuie interpretate izvoarele ce vorbesc despre cruzimile lui, pentru că ele au fost scrise cu intenția vădită de a-l defăima, și au explicat rațiunile acestui fenomen (Magazin istoric, nr. 5/2005). S-a atras atenția și asupra faptului că fenomenele de cruzime nu erau o raritate în epocă.

În rândurile care urmează, vă propunem interpretarea unui specialist care a analizat izvoarele din perspectiva medicului.

VLAD TEPEȘ REVELAREA UNUI DESTIN ISTORIC

CAIUS TRAIAN DRAGOMIR

În iarna 1461-1462, Vlad Tepeș atacă orașele, satele și fortificațiile de la Dunăre ale Imperiului Otoman, în fapt, așa cum bine știm, un spațiu aparținând Bulgariei cucerite și integrată marelui stat musulman în expansiune. Sunt uciși – ne spune, din câte înțelegem, Vlad însuși, relatând regelui Matia Corvin într-o corespondență-raport efectele raidurilor sale în teritoriul controlat de otomani – aproape 24.000 de bărbați, femei, tineri, copii, prunci – douăzeci și patru de mii, sau poate mult mai mulți, afirmă domnitorul –, iar noi aflăm acestea confirmate în scrierile celor mai distinși dintre istoricii români de azi.

În ianuarie 1943, Winston Churchill pretinde, în Conferința de la Casablanca,

că este necesar să se construiască urgent până la 6.000 de bombardiere grele, pentru distrugerea orașelor germane sau, mai altfel spus, ale țărilor Axei. Sigur este că premierul britanic știa că în orașele oricărei țări, populația majoritară, aceea care avea să dea cvasi-totalitatea victimelor, era formată din civili,

precum și aceea a centrelor urbane vizate, peste nu multă vreme, de cele două atacuri nucleare, ceea ce însă, este drept, nu a mai căzut în răspunderea lui Churchill.

Pe de altă parte, pe lângă faptul că în oricare dintre bombardamentele masive ale celui de Al Doilea Război Mondial au fost omorâți, probabil, mai mulți oameni și, aproape cu siguranță, mai mulți copii decât în toate războaiele Evului Mediu românesc, nu trebuie neglijat nici aspectul că în lagărele de concentrare și închisorile politice ale secolului al XX-lea au fost lichidate mai multe ființe umane decât în toate înfruntările armate ale epocii medievale în Țările Române. Un

rău părea să fie dirijat împotriva altui rău, spre a se încheia pentru totdeauna cu tragedia infinită a criminalității statale. Un astfel de lucru nu s-a putut obține însă și, în general, dirijarea cruzimii omenesti împotriva cruzimii omenesti conduce la calcule în același timp eronate și diabolice.

Astfel imagina Th. Aman, peste 400 ani, scena surprinderii boierilor la ospăț de oamenii lui Tepeș Vodă

„Am fost invitată să mă întind, cu fața în jos, pe un covor ordinar, ce-l întinseseră pe pământul înghețat [...] Ursoaica își știa meseria. S-a plimbat în sus și în jos pe spatele meu, atât de ușor, cu toate cele patru labe, ca și când ar fi călcat pe ouă.”

© Lee Miller Archives, England, All rights reserved. www.leemiller.co.uk

li s-ar putea suspecta o eventuală rea voință față de voievod. Cel de al doilea fapt, deosebit de șocant, legat de personalitatea patologică a personajului istoric Dracula, se evidențiază într-o cunoscută gravură germană, reproducă de nenumărate ori, inclusiv în *Istoria Literaturii Române* a lui G. Călinescu: Vlad ia masa cu o aparență relaxată, liniștită, având în față un grup numeros de țepi în care par să se zbată încă victimele condamnării sale, iar

un călău dezmembrează, cu securea, corpurile altor nenorociți. Aici, sadismul își află cea mai îngrozitoare, mai dezumanizantă și antiumană expresie a sa.

Cu 2.000 de ani înainte de petrecerea acestor orori, la celălalt capăt al lumii, Confucius crea o adevărată religie-laică, dacă se poate face uz, și se poate, de această formulă paradoxală, în care valoarea supremă, predicată elevilor și urmașilor săi, inclusiv unii prinți, era și este și astăzi, când confucianismul rămâne una dintre principalele filosofii cu profund caracter religios ale omenirii, pur și simplu umanitatea persoanei umane. Nu putem fi siguri însă de veridicitatea acestei imagini destinată să caracterizeze persoana domnitorului-vampir; mai exact, pur și simplu criminal. Adevărul unei astfel de naturi alienate poate fi însă presupus prin chiar faptul că a fost mult prea intens exploatat în portretizările comportamental-morale care i-au fost făcute în epocă. Dovada în acest sens este una indirectă: Ștefan cel Mare este descris de Grigore Ureche ca un autocrat, ucigând pripit nu rareori, cam în genul în care Herodot descrie felul de a proceda al unora dintre regii perși ai epocii sale – la masă care, de fapt, trebuie să fi însemnat beție. Apoi, Ștefan nu a ezitat să recurgă și el la aplicarea supliciuului țepii, ca, de exemplu, împotriva locuitorilor Chilie sau cel puțin a notabililor cetății. Mihai Viteazul, în incursiunile sale de

la Dunăre, nu s-a comportat cu mult mai blând decât Vlad față de populația civilă întâlnită și, totuși, nici unul nici altul nu au fost socotiți între tiranii sălbatici și sângeroși. De ce ar fi fost tratat altfel Vlad?

Tirania exprimată crud de către un Ștefan sau un Mihai, în exercitarea puterii, era, probabil, cea firesc acceptată în epocile și în spațiul geocultural cărora am avut și avem obligația de a le face față cum-necum. Petru cel Mare a practicat acte de cea mai penibilă cruzime și totuși nu a fost niciodată privit cu egală severitate, în istorie, ca Ivan cel Groaznic, oricâte scuze s-ar fi încercat chiar și pentru acesta. Regele Matia Corvin ar fi putut să îl compromită pe Vlad Țepeș prin acuzația de trădare și era suficient.

Este posibil, totuși, ca despre Vlad Țepeș să se fi spus multe neadevăruri sau să se fi raportat multe exagerări. Rămân însă ca indubitabile suprimarea crudă a multor boieri și crimele împotriva nevinovaților în incursiunile de la Dunăre. Sadismul pare să îl așeze într-o postură fără echivoc, nu doar anticreștină, ci și antireligioasă în raport cu

biserica, atunci când ordonă să se facă slujbe morților pentru unul dintre boierii săi și asupra acestuia, așezat în cosciug, înainte de a fi fost executat. În acest moment, elementul sadic de comportament ia un caracter megalomanic – dispune inclusiv de ordinea serviciului divin cel mai grav dintre toate, cel de la demarcația dintre viață și moarte, deci paranoic. Sadismul însuși este privit de o mare psihiatră și psihanalistă, precum Karen Horney, ca o variantă (dintre cele două) de fază finală în

Vlad Tepeș urma să apere creștinismul și chiar să respingă, pe cât posibil, desfășurarea puterii mahomedane în Europa ori, cel puțin, în Balcani, cu mijloace mai sălbatice decât toate cele aduse în joc de armatele asiatice invadatoare, deloc blânde și acestea. Indiferent care vor fi fost motivele pentru care Matia Corvin refuză să îl susțină pe Vlad într-o cruciadă, oricum straniu concepută, se poate conchide totuși, văzând mijloacele de care s-a servit ultimul, pretinzându-se un apără-

tor al credinței occidentale, că, într-un fel, a scutit ideea creștină de încă o trădare morală și o inacceptabilă pată istorică. Dacă există ceva de natură să ofere o oarecare scuză comportamentului de sinistră cruzime al lui Vlad Tepeș, așa cum apare acesta descris de el însuși, atunci în joc nu poate intra decât comportamen-

În Evul Mediu cruzimea și teroarea erau noțiuni care se manifestau în viața individului în forme diferite de cele pe care le cunoaștem azi, după cum o dovedesc și aceste imagini cu scene de tortură, desprinse din manuscrise de epocă

mul politic generator al tragediilor veacului abia încheiat de curând. Simplul fapt că secolul al XV-lea, acela al lui Vlad Tepeș, privea cruzimea într-un alt mod decât cel în funcție de care încercăm noi să o vedem și să o condamnăm acum nu este nici explicația și nici scuza pentru acel triplu moment al trecutului nostru, deci românesc, purtând numele domniilor lui Vlad Tepeș. Nicio națiune nu poate evolua, umanitatea nu își poate afla adevărata sa „naștere umană integrală“, după expresia lui Erich Fromm, câtă vreme nu ajunge la capacitatea de a condamna crimele trecutului său, de a se desprinde moral de ele și de alienarea în care s-a scufundat uneori.

Vlad, domnitor al Țării Românești, în 1448, între 1456 și 1462 și apoi, încă o dată, în 1476, anul morții sale, devine celebru în toată lumea europeană, cât și în Imperiul Otoman prin cruzimea sa, deși, încă și în timpul vieții cronicari străini îi mai află uneori – și consemnează – meritul de a fi un justițiar. Este evident că dreptatea nu are nicio legătură cu execuțiile făcute în urma unor condamnări discreționare, fără a mai pune în balanța aprecierii și sălbăticia extremă a supliciului.

Maniera de a proceda a celui care va purta pe veci două porecle bine-cunoscute – Tepeș și Dracula –, dar care, așa cum este clar și bine știut, îi vor fi fost atribuite mai târziu, implică elemente precum: odată nemulțumit de actele, sau actul, cuiva, pe bună dreptate, sau pe nedrept, sau doar ca urmare a unei fapte minore, domnitorul sau, în legenda sa, vampirul, trece la răzbunare, sau la reprimare, însoțită și cu o nemărginită violență. Din unghi psihologic – sau psihiatric – văzând lucrurile, deja este cazul să subliniem un aspect al comportamentului său: trecerea foarte rapidă la act. Aceasta este o caracteristică a sindromului numit în mod obișnuit prin termenul definitoriu englezesc *borderline* – un sindrom de limită: „nu numai nevroză, nu încă psihoză“. Este vorba mai curând de o caracteriopatie sau, în termeni mai largi, de o sociopatie.

Bolnavul, în fapt, abuzează de semenii, prin reacții atât derelate, cât și survenite înainte de întrunirea tuturor elementelor necesare hotărârii de executare normală, rațională, fie și dură, dar inteligibilă.

Acest aspect al tipului psihologic specific lui Vlad Tepeș este neîndoielnic. El apare, se relevă, din toate relatările cronicarilor, oricât

nia într-o cultură deficitară, săracă, într-o cultură lipsită de oameni de cultură. Epoca lui Vlad Țepeș este, în Franța, cea a poeziei lirice a unui prinț precum Charles d'Orléans, a poeziei istorice a Christinei de Pisan, dar, mai ales, a lui François Villon și a marilor inovații muzicale ale lui Josquin des Prés.

Penibilă, în alienarea lui Vlad Țepeș, nu este doar cruzimea însăși, ci și repetitivitatea ei monotonă, vulgară, continuă, neîntre-rupută. A defini o persoană printr-un instrument de tortură nu este un lucru ne-semnificativ și care să poată fi neglijat. Dacă în vremea sa – și în întregul Ev Mediu românesc – există un adevărat program ori proiect, demn de gloria unei mari civilizații și a unei culturi alese, acesta se relevă în masiva construcție de biserici și întemeieri de mănăstiri întreprinsă de Ștefan cel Mare. Prin această acțiune a sa, el a creat nu doar un fundament durabil pentru practica religiei poporului său – a oferit rețeaua, osatura durabilă a moralei și a identității viitoarei națiuni care, sub conducerea sa, își exprima, indefectibilă, cel puțin demnitatea potențială, demnitatea nu totdeauna respectată, dar transferată pentru veșnicie într-un referențial.

Care să fi fost, în cazul ce avea să se numească Țepeș, amorsa declanșatoare a fenomenelor orientării morbide a psihicului său? Vlad are complexul puterii mici aflate între mari puteri, dar și al culturii mici, devenită mică, după ivirea ei dincolo de orizontul lumii romane. Această condiție complexuală s-a constituit într-un destin al

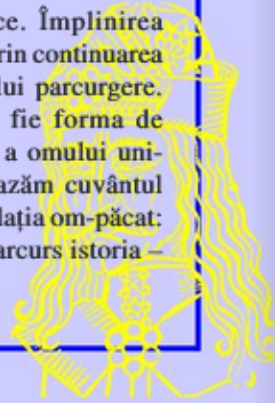
românismului: sentimentul că nu te vei putea ridica la nivelul ambianței culturale, politice și militare în care exiști – sentiment evident fals. Un complex de inferioritate care, precum orice astfel de complex, se transformă în unul și mai grav, de superioritate. Istoric, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul și nu numai ei, dar apoi, paradoxal, principii fanarioți și, încă mai apoi, Școala Ardeleană, generația pașoptistă și cea unionistă, atât de apropiată de prima, au arătat că marile culturi aflate în interferență cu zona est-europeană pot să își afle sinteza în românism. Nici astăzi însă această problemă a relevării unei mari și demne identități – relevare față de propria noastră conștiință – nu este încă rezolvată complet. România mai are încă de făcut efortul de a se crea pe sine în funcție de propria sa viziune, încă de la nivel identitar, fie și pornind de pe o treaptă înaltă.

De ce atât de româneasca tradiție a cul-tului pentru Țepeș, iar în lume atracția pen-tru Dracula și

pulsiunea voa-iorist-vam-pirică? Pentru că inumanita-tea este una dintre dimen-siunile uma-nului, nu a oricărui om și nu neapărat a celor mai răi, dar cu siguranță a celor vulne-rabili în fața atracției naturii

originare, canibalice, a speciei. Trăim totuși într-o lume care a început să condamne, deocamdată abia câteva dintre marile erori – altfel spus crime – istorice. Împlinirea condiției umane se va realiza prin continuarea acestui drum, până la totala lui parcurgere. Știința istoriei va merita să fie forma de spovedire a națiunilor, dar și a omului uni-versal. Până atunci să parafrazăm cuvântul Sfântului Pavel cu privire la relația om-păcat: nicio națiune nu este – nu a parcurs istoria – fără păcat, niciuna! ■

evoluția unei nevroze grave. Dincolo de aceasta este sindromul la limită și apoi psihoza.

Acest eseu nu este analiza unei domnii, așa încât aspectele, foarte selectiv alese, care vor fi văzute în continuare, se limitează la următoarele: cum de este căutată o îndreptățire pentru această tragedie istorică a românismului, care se numește Vlad Țepeș; raporturile experienței Vlad cu istoria Europei, care continuă tradiția marilor civilizații ale Antichității clasice; ce s-ar putea suspecta drept

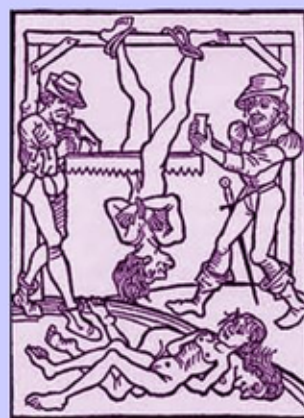
mecanism patogenic în dezvoltarea sindromului său și posteritatea reputației lui ca destin românesc.

S-au invocat în apărarea figurii și prestigiului

istoric al lui Vlad Țepeș nevoia de a da unitate de acțiune țării pe care o guverna și de a apăra independenței acesteia. Boierii, – sub toate domniile, erau suspectați și amenințați – erau lipsiți de orice asigurare existențială. Consecința nu putea fi decât adeziunea lor, ca la o necesitate, la comportamente de intrigă și complot. Terorismul de stat, gen Vlad Țepeș sau chiar Ștefan cel Mare, nu putea decât să închidă un cerc vicios. Faptul că un domnitor precum Constantin Brâncoveanu avea să îi cadă victimă nu este decât un efect colateral al unei greșite concepții despre stat în organizarea noastră seculară. Despre independență nu era ce să se vorbească. Nicolae Iorga a subliniat, cu perfectă îndreptățire, că state de dimensiunile principatelor noastre puteau, în epocă, să caute cel mult să aleagă între doi sau mai mulți suverani pe cel mai convenabil, dar să fie cu totul libere nu era de conceput. Dimensiunile și puterea economică a provinciilor românești erau acelea ale unor feude, și nu ale unor state suverane, în perioada anterioară nu doar Revoluției Franceze, ci și Tratatelor de pace prin care se încheie Primul Război Mondial.

Vlad Țepeș are pretenția unei puteri absolute pentru sine, exprimată într-un drept într-un anumit sens transcendent: un drept de viață și de moarte, dar și unul privind infinitul torturii agonice; elementul paranoic este astfel evident.

Comparația între Vlad și suveranii occidentali, inclusiv principii italieni din Evul Mediu și Renaștere, este abuzivă. Niciunul dintre aceștia nu dispune cu totul discreționar de viața, suferințele și demnitatea supușilor – nici măcar secundar fraudelor, revoltelor, conspirațiilor. Execuțiile se dovedesc crude și în Occident, dar instrucția proceselor și judecata sunt, în general, exact reglementate, chiar atunci când, în faza urmăririi și acumulării probelor este acceptat un anumit nivel al torturii. În plus, suveranii apuseni, fie și prinții unor mici feude, precum unele dintre cele ale Italiei, nu își împing nobilii către

alternativa unui război fără șanse – precum cel al românilor împotriva Imperiului Otoman – sau a torturi și măcelăririi de către propriul domn. Pretenția militarilor că luptătorul trebuie să se teamă

mai mult de comandantul său decât de inamic este în principiu stupidă, dar chiar atunci când își află aplicabilitatea, aceasta este și limitată în efecte și efemeră în timp. Crearea, pe fondul feudal, a unor monarhii absolute în detrimentul nobilimii s-a făcut în favoarea poporului, ca stabilire a unei legături directe între principe și simplul supus. Dacă lucrul s-a petrecut în țările noastre, în perioada premodernă, aceasta a privit domnia lui Ștefan cel Mare și probabil foarte puține alte cazuri, dacă acestea au existat cumva, totuși.

Nero a fost tiranul penibil al unei mari civilizații. Vlad Țepeș arată ce înseamnă tira-

Cei trei domni care au marcat istoria ctitoriei: Vlad Tepeș...

1971-1972 au descoperit parțial unele încăperi, dar fără a putea reconstitui, chiar și numai grafic, întregul ansamblu. Cu toate că a fost ridicată în mare parte din material perisabil, această biserică – cu unele reparații – a durat un secol și jumătate, ceea ce dovedește, încă o dată, siguranța ce i-o dădea poziția naturală a terenului.

Cercetările au stabilit că necropola din preajma bisericii a fost folosită în a doua jumătate a secolului al XV-lea și prima a secolului al XVI-lea.

În 1588, boierul Radu Șerban din Coiani (azi Mironești) începe zidirea unei mănăstiri la Comana, pe pământurile moștenite de la mama sa, Maria din Coiani. Alegerea locului de ridicare a ctitoriei a fost determinată de existența zidurilor vechii mănăstiri, ruinate la acea dată, dar destul de puternice, pentru ca, refăcute, să asigure protecția noii construcții.

Radu Șerban clădește în această incintă o biserică cu hramul Sf. Nicolae, pe care o

zugrăvește și unde, pe zidul de la intrarea în pronaos, va apărea împreună cu soția sa Elina, așa cum o cerea obiceiul ctitoricesc. Dar pisană nu s-a păstrat, fiind înlocuită la refacerea din 1699-1700 cu o alta, a strănepotului său, Șerban Cantacuzino, care va cinsti cum se cuvine numele stră-

... Radu Șerban...

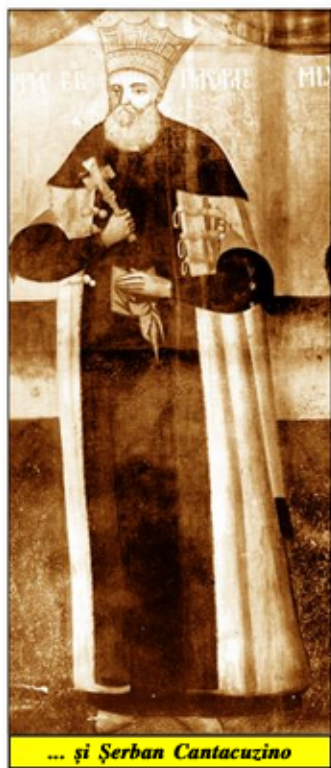
bunicului domnesc, pomenindu-l în înscrisul săpat deasupra intrării lăcașului, ca prim ctitor al zidirii pe care o reface.

Cu barca până la lăcaș

Radu Șerban zugrăvește în 1609 biserica de la Comana, punând să se intervină în pictura tabloului votiv ce-l reprezenta, prin adăugarea însemnelor domnești (a domnit în anii 1601, 1602-1610, 1611). El moare în 1620 la Viena, unde se refugiază la

pierderea domniei, și este înmormântat în biserica Sf. Ștefan de acolo. Soțul fiicei sale Anca, Nicolae Pătrașcu, fiul lui Mihai Viteazul, moare în 1627 și este înmormântat în biserica sârbească din Raab (azi Győr, în Ungaria). În 1640 Anca și sora sa, Elina, vor aduce rămășițele domnești în țară și le vor îngropa la Comana, iar lespedea gropii comune de la Comana este pusă ulterior anului 1640.

Între 1653-1658, Paul de Alep însoțește, ca secretar, pe Macarie de Antiohia, în călătoria acestuia în Țara Românească și Rusia. El lasă în relatarea asupra călătoriei câteva informații privitoare la lăcașul mănăstiresc din 1657. „În dimineața următoare am plecat [din Grădiștea] și, trecând pe [niște] drumuri cu hârtoape și printr-o strămoare mare, am ajuns la o mănăstire închinată Sf. Nicolae, numită

... și Șerban Cantacuzino

MĂNĂSTIREA COMANA

550 DE ANI DE LA PRIMA ATESTARE

Protos. MIHAIL MUSCARIU,
starețul mănăstirii

Străveche vatră de cultură monahală, Sfânta și Voievodala Mănăstire Comana din Episcopia Giurgiului are o semnificație culturală și spirituală cu totul aparte.

În general, mănăstirile, schiturile și bisericile n-au fost gândite de înaintașii noștri ca simple cetăți de apărare sau școli de cultură, ci, mai înainte de toate, ca vetre de rugăciune, de formare și desăvârșire duhovnicească.

Comana, singura mănăstire fortificată cu ziduri și turnuri de apărare din jurul cetății lui Bucur care a rezistat în istorie tuturor invadatorilor păgâni ce treceau Dunărea pentru *pământ și apă*, păstrează încă în interiorul zidurilor ei urmele vitrege ale înstrăinării sau indiferenței, asemenea unor răni nevindecate.

Situată în comuna Comana din județul Giurgiu, a fost ctitorită ca mănăstire-cetate, care însă s-a ruinat până la finele secolului al XVI-lea. Locul pe care a fost înălțată era odinioară o insulă, în mijlocul mlaștinilor, iar accesul se făcea pe o poartă aflată în nordul incintei, după ce se traversa un pod de lemn, ușor de incendiat la vreme de

primejdie. Râul Câlniștea, care curge în partea de răsărit a satului Comana, întâlnește în cale balta Comanei, pe care o străbate și din care se desprinde în fața mănăstirii. În dreptul satului Comana, apa desface un braț care ocolește ostrovul și se reîntoarce apoi la vechea matcă.

Primul ctitor

Investigațiile întreprinse asupra primelor construcții la Comana, cât și studierea documentelor vremii, de către mai mulți cercetători, precum Cezar Bolliac, Grigore Ionescu, C.C. Giurescu, dar și analizele arhitecților însărcinați cu restaurarea și consolidarea zidurilor relevă faptul că mănăstirea Comana este ctitoria lui

Vlad Țepeș, datată de la jumătatea secolului al XV-lea. Un document din 27 septembrie 1461 emis de cancelaria lui Vlad Țepeș menționa „ca să fie hotarul [mănăstirii] până unde se împreună cu balta Comanei, drept în iezerul Câlniștei“. Este prima dată când toponimul Comana este folosit în mod oficial.

Din această perioadă s-au descoperit urmele unei biserici de plan dreptunghiular (12 x 10 m), care avea fundație din cărămidă, iar partea superioară din bârne. Interiorul bisericii era tencuit și pictat, găsindu-se urme de vopsea roșie și albastru închis. În jurul acestei biserici erau chiliile mănăstirii. Săpăturile arheologice întreprinse în anii

sunt încastrate în zidul clădirii și au capitellurile împodobite cu vulturul bicefal, însemnul familiei Cantacuzino. Susținând arcuri de cărămidă în semicerc, cele zece coloane dau o notă de o deosebită frumusețe întregii construcții. În incintă, Șerban reface biserica și înlocuiește vechea pisanie cu o alta, în care se înscris în rândul ctitorilor. Această refacere a mănăstirii, sub semnul lui Șerban Cantacuzino, se încheie cu strămutarea înaintașilor într-un mormânt comun.

Transformarea ctitoriei în „criptă” a familiei explică atât strădania lui Șerban de a reface mănăstirea în 1699-1700, cât și revenirea sa din 1703, când zidește în incintă un paraclis, pe care îl înțărăște, după obicei. Paraclisul Sf. Spiridon și Eftimie a fost construit pe latura de sud-est; de la el se mai păstrează pisană: „iaste făcută și adaos la această sfântă și dumnezeiască mănăstire Comana, ca și alte case și chilii ce se văd...”

În august 1709 Șerban moare și va fi, la rândul său, înmormântat la Comana. Mormântul lui Șerban Cantacuzino nu se mai cunoaște; el va fi distrus probabil odată cu

celelalte morminte în 1854, de către călugării greci.

Deosebit de bogată, dovadă fiind moșile pe care le avea (Siminoul, Golești, Comana, Călugăreni, Butești, Ruica, Buciumeni, Riosul, Petroșanca, Prundul, Copăceni și Crețești), mănăstirea a fost în timpul lui Matei Basarab unul dintre principalele centre religioase ale țării. Aici își va face ucenicia și viitorul mitropolit al Ardealului și partizan al luptei antiotomane – Sava Brancovici.

Mănăstirea Comana s-a aflat în centrul atenției în timpul luptelor antiotomane din 1657-1662, precum și în vremea războiului ruso-austro-otoman din 1768-1774. În decembrie 1769 a fost asediată timp de trei zile de un detașament otoman din Giurgiu și a asistat la trista soartă a voluntarilor români conduși de Părvu Cantacuzino, care au pierit luptând să salveze mănăstirea. Părvu Cantacuzino, din neamul lui Drăghici Cantacuzino (nepotul de fiică, Elina, al lui Radu Șerban), a fost îngropat în chiar mormântul ctitorului mănăstirii, Radu Șerban, care îl împărțea cu ceilalți trei Cantacuzini amintiți mai sus.

Meșteri germani și vizita lui Bollicae

Afectată de războaie și de proasta gospodărire, mănăstirea s-a degradat treptat. În anul 1728, ea este închinată Patriarhiei Sfântului Mormânt din Ierusalim, de către Nicolae Mavrocordat (1715-1716, 1719-1730), deoarece nu au mai existat moștenitori direcți ai ctitorului care să se îngrijească de soarta ctitoriei. Prin această închinare, Comana începe să-și piardă din averi și moșii.

Degradarea, semnalată de Neofit al Ungrovlahiei, se accentuează de-a lungul domniilor fanariote și este subliniată într-o serie de înscrisuri de dănie ulterioare închinării, acte întocmite în intervalul 1728-1814 și semnate de domnitorii Nicolae Mavrocordat, Ion Mavrocordat, Grigore Ghica, Constantin Mavrocordat, Alexandru Ipsilanti, Alexandru Moruzi, Constantin Ipsilanti, Ion Caragea.

Cutremurul din 14/26 octombrie 1802 va afecta grav întregul ansamblu. În anul 1847, se pune problema unor reparații, arhitectul statului,

în apele ce par a se opri din mersul lor ca să cuprindă cu iubire bătrânele ziduri, odată mândru lăcaș de Domn.

Toate ruinele au pentru mine un farmec deosebit. Cum le văd de departe, totdeauna caut să răsbat la ele, cât de rău să fie drumul. Cunosco una, nu departe de București, care a păstrat linii de cea mai mare frumusețe: bătrâna mănăstire Comana. Acuma e o ruină, ale cărui nobile linii se ridică pe neașteptate spre ceruri; masivă și dărăpănată zace ca un balaur adormit într-un ținut de lacuri și mlăștini. Un râu cu undele încete se mlădie supt temeliiile ei și marea zidire își oglindește vechea frumusețe

(Regina Maria a României, 1917)

Așa arăta mănăstirea în anul 1985

Comana, ctitoria răposatului Șerban Voievod, tatăl domnului de acum. Ea este o mănăstire mare, trainică, înconjurată de ziduri de piatră. Și la cele patru colțuri sunt patru turnuri cu galerii boltite în jurul lor, pentru plimbare. Unul dintre ele seamănă cu unul dintre turnurile mănăstirii [Sf.] Treimi din Moscova. Clopotnița este deasupra porții. Ce m-a încântat cel mai mult a fost privirea asupra pajiștei de iarbă verde care se întinde în întreaga curte a mănăstirii cu fântâna sa de apă dulce și cu chiliile călugărilor așezate în jurul ei. Această mănăstire este așezată ca într-o insulă, fiind înconjurată de lacuri și de bălți, de ape și de mocirlă de nepătruns. Și nu este niciun drum [care să ducă] spre ea. Am trecut cu barca într-acolo. Și râul Dunărea este foarte aproape de ea. Ei spun: «Dacă împăratul [adică sultanul] ar veni să poarte război împotriva ei cu întreaga lui armată, el nu ar fi în stare să [o] biruie», ceea ce pare adevărat, căci poziția este foarte puternică, între lacuri care nu îngheață niciodată, chiar în iarna cea mai aspră, și nisipuri pe sub apă și noroaie.»

Criptă de familie

La 1667 este înmormântat la Comana Drăghici Cantacuzino, feciorul Elinei, care moare la Istanbul și este adus în țară de fiul său Șerban. Tot aici va fi înmormântat mai apoi și Constantin, fiul spătarului Drăghici, după cum reiese din inscripția pusă pe mormânt la 1699 de Șerban. Prin aceste înmormântări succesive se relevă trecerea Comanei în seama Cantacuzinilor din ramura lui Drăghici, biserica, ctitorie domnească, devenind loc de înhumare a acestora. Curând după înhumarea lui Drăghici și a fiului său Constantin, va fi înmormântată la Comana Maria, prima soție a vornicului Șerban Cantacuzino, cel de-al doilea ctitor atestat al mănăstirii. Biserica Mănăstirii Comana, cu hramul Sf. Nicolae, a fost refăcută în secolul al XIX-lea, iar în 1971 se descoperă un fragment de piatră funerară, inscripția acestei pietre indicând mormântul Ancuței, fiica lui Radu Șerban.

Alături de osemintele Ancuței, un alt mormânt, de dimensiuni mai mici, cuprinde ră-

mășitele lui Mihail Pătrașcu, feciorul Ancuței și al lui Pătrașcu Voievod, ultimul descendent direct al lui Mihail Viteazul, copil mort de ciură în 1655, în regiunile cazăcești, și reînhumat la Comana, probabil după șapte ani. La acea dată, mama sa, Anca, se afla încă în viață, ea murind probabil puțin înainte de 1668.

La 1699, marele vornic Șerban Cantacuzino dăruiește Mănăstirii Comana un chivot de argint „întru pomenirea părinților Drăghici și Păuna și a soțiilor Maria și Adriana”; informații ce denotă că ei sunt înmormântați la Comana. În același an, Șerban Cantacuzino începe restaurarea Mănăstirii Comana. Lucrările de reclădire, care vor dura până în 1703, au fost efectuate în spiritul reînnoirilor aduse în tehnica construcțiilor în epoca lui Constantin Brâncoveanu, ca rezultat al deosebitei dezvoltări culturale de-a lungul a trei domnii aproape succesive: Matei Basarab (1632-1654), Șerban Cantacuzino (1678-1688) și Constantin Brâncoveanu (1688-1714).

La această restaurare el adaugă chilii noi la cele existente, pe laturile de est și vest fiind etajate, iar celelalte refăcute integral, repară și înalță zidurile până la aproape 15 metri și împodobește construcția cu elegantul foișor brâncovenesc de pe latura de nord. Înălțându-se din balustrada elegantă, zece coloane îl împodobesc pe cele trei laturi. Sunt coloane de piatră tare dintr-o singură bucată, împodobite la capitel și bază cu ornamente vegetale. Două dintre ele, aflate la extremități,

ROMÂNIA ACUM O SUTĂ DE ANI

1911

GEORGETA FILITTI

România e guvernată de conservatori care încearcă, fără mare succes, să implementeze un program consistent de reforme. Semicentenarul Universității din Iași e un prilej impresionant de reuniuni patriotice; mulți români se manifestă pozitiv în afara granițelor. Dar războiul italo-otoman din Tripolitania (1911-1912) stârnește îngrijorare pentru posibilele consecințe economice asupra comerțului nostru maritim. Fel de fel de curiozități, unele ajunse cu timpul banalități, rețin atenția românilor în acest început de toamnă 1911.

Guvernul conservator P.P. Carp (*Magazin istoric*, nr. 1, 3/2011) mai are de trăit șase luni. Și, după o schemă devenită clasică în România modernă, toate propunerile lui sunt criticate vehement de opoziția liberală și conservator-democrată. Când ajunge la putere, aceasta, la rândul ei, e demolată retoric, iar măsurile preconizate sunt contestate cu furie. Cu toată permanenta negare a creației oponentilor, rămân și câteva elemente durabile. Unul este legea meseriilor, adusă în Parlament de ministrul Dim. Nenițescu și care va rezista până în 1938. Dar condițiile de trai ale clasei muncitoare rămân precare. Măsurile de ieftinire a costului vieții, reducerea taxei de comercializare a făinii, anularea impozitului pentru

locuințele cu o valoare mai mică de 300 de lei, luate de P.P. Carp („uriașul generației sale“, cum le plăcea partizanilor să-l numească), înseamnă prea puțin. Între altele, faptul e dovedit de mișcările revendicative. La Clubul socialist din Ploiești muncitorii protestează împotriva scumpirii vieții și primarul, solidar cu ei, îi încurajează să facă un memoriu către autorități. Iar la București, chiar după constatările municipalității, 99% dintre locuințele săracilor reprezintă „un pericol public“.

Bogățiile țării continuă, dincolo de regimul proprietății, să fie insuficient sau neglijent valorificate. Studiul lui Leopold Magniet, *Agricultura și creșterea vitelor în România*, publicat în revista lui N. Xenopol *Mișcarea*

Schlatter, propunând o reclădire, considerând că reparații nu se mai pot face. Pentru o refacere ar fi fost necesare în vremea aceea 2 milioane de cărămizi, 700.000 oca de var, 11.200 căruțe cu nisip. Lucrările de reamenajare și reîn-suflețire a lăcașului sfânt încep abia în 1854, când s-a refăcut din temelii biserica, cu meșteri germani, schimbându-i-se aspectul din timpul lui Radu Șerban. Probabil cu acest prilej au fost distruse pietrele de mormânt ale ultimului citor, vornicul Șerban Cantacuzino, și poate și aceea a lui Nicolae vodă Pătrașcu.

În 1860 Cezar Bolliac vizitează Comana, în vederea secularizării averilor mănăstirești, mănăstirea fiind într-o stare jalnică. Cezar Bolliac vorbește și despre faptul că apa Câlniștei „se împarte aici în două și formează heleșteie largi, ca să ocrotească din toate părțile un pisc apărat numai la o parte de un mal. Mâna omului a mai ajutat natura, a lărgit și adâncit gârla, încât este neapropiată [de nepătruns] peninsula în toate părțile”. Aceste lacuri și mlaștini au fost secate în parte pe o întindere de 500 pogoane în 1876, din ele rămânând astăzi doar un singur heleșteu.

Niciodată părăsită

După secularizarea averilor mănăstirești din decembrie 1863, călugării greci părăsesc Comana. De la această dată nu s-a mai făcut nicio reparație timp de peste 100 de ani, toate moșiile fiind expropriate, iar

Aspect din interiorul refăcut

mănăstirea devenind biserică parohială a satului. La 1877, Prefectura județului a fost găzduită în localul fostei mănăstiri. La sfârșitul secolului al XIX-lea locuia într-o aripă arendașul moșiei, iar în cealaltă funcționa școala și era găzduită învățătoarea satului.

În anul 1908, întregul ansamblu arhitectonic de la Comana a fost restaurat pentru prima dată, prin grija Comisiunii Monumentelor Istorice, de istoricul mănăstirii ocupându-se Alexandru Lapedatu. În anul 1932 se construiește în incinta Mănăstirii Comana Mausoleul Eroilor căzuți în Primul Război Mondial în luptele de pe Neajlov, la indicația marelui istoric Nicolae Iorga, făcută în anul 1919. Așezământul a căzut din nou în paragină, mai ales după Al Doilea Război Mondial.

Săpăturile arheologice întreprinse în 1970-1971 de către Lia și Adrian Bătrâna au precizat multe dintre datele și fazele de construcție. În baza acestor cercetări s-au efectuat lucrări de restaurare a întregului complex, până în 1978, când s-a desființat Direcția Monumentelor Istorice. Biserica, grav afectată de cutremurele din 1977 și

1986, a fost consolidată în întregime în 1988-1990, urmând să fie repictată.

În anul 1991, la dorința și prin purtarea de grijă a Părintelui Patriarh Teoctist, Comana este redeschisă ca mănăstire cu viață monahală de obște. Din anul 2006, odată cu instalarea ca întâistătător al

Episcopiei Giurgiului a Preasfințitului Părinte Ambrozie, la Comana au loc ample lucrări de renovare a interioarelor Casei Domnești.

În anul 2011 se împlinesc 550 de ani de atestare documentară a mănăstirii, o jumătate de mileniu de viață, rugăciune și har în această cetate spirituală dintre apele Neajlovului, adevărat tabor duhovnicesc al mănăstirilor din Episcopia Giurgiului.

Cu prilejul acestei aniversări, mănăstirea va intra, cu ajutorul Consiliului Județean Giurgiu, într-un amplu proces de restaurare, spre a-i reda înfățișarea cuvenită unui monument cu atâtea rosturi în trecutul Vlașcăi.

De multe ori atacată, incendiată și amenințată de vitregiile istoriei, Comana nu a fost niciodată părăsită, în biserica mănăstirii săvârșindu-se Sfânta Liturghie neîntrerupt. Astfel, mănăstirea devine o icoană vie a credinței și spiritualității românești, un cuib de har în mlaștinile Neajlovului. Este o oază de sfințenie, de liniște, de bine și de frumos, înalțându-se senină între cer și pământ și așteptând cât mai mulți pelerini să-i treacă pragul. ■

Dr. Thoma Ionescu

Clădirea Jockey Club, din București

1911

Din fericire, nu toată lumea se lasă copleșită de spaima bolilor. Încet, dar sigur, românii își fac nume bun în străinătate. La New York se deschide o filială a băncii „Albina”, condusă de Tiberiu Brediceanu. La Viena, „mareșalul în retragere” Nicolae Cerne face o comunicare la Academie despre o descoperire la Mehadia: inscripția de pe statuia mamei împăratului Alexandru Sever (222-235), pusă de cohorta a treia dalmată, aflată acolo în garnizoană. Tot la Viena se deschid cursurile de limbă și literatură română, așa cum existau deja la Berlin și Leipzig. La Bruxelles se desfășoară al treilea congres internațional de chirurgie unde România e reprezentată de dr. Thoma Ionescu și Poenaru Căplescu. Primul prezintă instrumentar chirurgical care stârnește entuziasmul specialiștilor. De la Paris vine vestea că Dor, calul lui Mihai Marghiloman, și-a terminat cariera de curse, după ce cucerise trofeul „Le Grand Prix de Vichy”. Tot în Franța, la un concurs al aviației militare, participă Henri Coandă cu biplanul care îi poartă numele (bimotor de 637 kg și 140 CP). La München se inaugurează cercul *Dacia* al studenților români. Iar tenorul italian Enrico Caruso, în turneu triumfal prin Germania, cântă aria lui Stan din opera *Cobzarul* de Gabriella Ferrari, pe libretul Elenei Văcărescu.

Si în țară se întâmplă lucruri bune și rele, primite cu bucurie, resemnare sau indignare. Astfel, are loc congresul Ligii culturale, sub președinția lui Nicolae Iorga. Liga organizează o expoziție de hrisoave în Parcul „Carol” și cărcotașii spun că de banii cheltuiți mai bine s-ar fi cumpărat mâncare pentru săraci. Teatrul Național inaugurează matinee pentru elevi, dar continuă și repertoriul bulevardier, cu încasări sigure. Așa se joacă *Prieteni din copilărie* de L. Fulda (piesă „ușorică”, unde majoritatea actorilor arată că

„n-au psihologie”). Compania teatrală Al. Davila pune în scenă piesa lui H. Bernstein *Samson*. Unui cronicar „i se face greață” de atâtea platitudini. Actorii, furioși și ei, pesemne, „n-au intrat în pielea personajelor”, rămânând „amatori”. Jules Brun, jurnalistul francez stabilit la noi, are un foileton miezos consacrat *Sentimentului naturii în poveștile românești*.

Constatări neașteptate se fac în presă despre o îndeletnicire care, peste 100 de ani, va deveni „sportul rege”. Comentarii regretă că în România fotbalul nu e prețuit ca în Anglia, unde nu ești recunoscut ca cetățean britanic dacă nu-l practici. Or, acesta „formează caracterul, mușchii, energia”. În plus, va scoate „tineretul din cafelele și îi va consolida sănătatea corpului și frumusețea morală”. La București, la Șosea, funcționa clubul „Olimpia”, animat de Al. Bellu. În ziua de 18 septembrie a fost un meci Galata Saray FC din Istanbul cu echipa mixtă a Asociației cercurilor românești de fotbal.

Biserica e în continuare în atenția publicului. Prof. Thiron, de la Universitatea din Iași, scrie o broșură otrăvită, *Gândirea liberă și biserica din România*, împotriva conducătorilor ei pentru risipa celor 20 de milioane de lei pe an în paguba Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice. Autorul acuză și Societatea Ortodoxă a Femeilor Române de „obscurantism medieval” și constată stupefiat că majoritatea criminalilor se declară a fi credincioși.

Cu același ton reprobator e înfățișat orașul Constanța. Cazinoul e „hidos, de stil idiot rococo, cu closete murdare”. Cafelele, pline de muște, au anunțuri bizare: „Nu beți decât apă fiartă”. La restaurante pește lipsește, în schimb găsești friptură de iepure...

Dacă vreme îndelungată românii au primit din străinătate vești despre cutare război

1911

Mihail Kogălniceanu

Teatrul Național din Iași

economică, situează România pe locul al treilea pe continent la număr de vite, dar creșterea și îngrijirea lor sunt lamentabile. Caii pentru armată vin din Austro-Ungaria și Rusia; timide încercări de îmbunătățire fac Jockey Clubul care aduce cai de rasă și unii particulari care aduc vaci din Germania și Elveția. Producția agricolă, socotită excepțională la porumb, în ciuda secetei din Oltenia și a inundațiilor din Moldova, nu se regăsește în abundența sau ieftinătatea corespunzătoare.

Între timp, conservatorii încearcă, fără succes, o reformă administrativă: împărțirea țării în șase regiuni conduse de guvernatori, ajutați de câte patru directori. S-ar fi descongestionat așa administrațiile Ministerelor de Interne, Finanțe, Lucrări Publice și Domenii.

Interesele multor români se îndreaptă spre Iași unde, la sfârșitul lunii, se aniversază existența de jumătate de secol a Universității (festivitățile fuseseră amânate o vreme, din cauza pericolului unei epidemii de holeră, și s-au ținut cu un an mai târziu, *Magazin istoric*, nr. 9/2010). Fastul deosebit, invitați de peste hotare (printre care reprezentanții împăratului Franz Iosif al Austro-Ungariei și ai țarului Nicolae al II-lea, amândoi stăpânind peste bucăți de pământ românesc), inaugurarea statuii lui Mihail Kogălniceanu, conferința lui Nicolae Iorga la Teatrul Național, mesele de gală se transformă, în cele din urmă, într-un omagiu adus ctitorului instituției, Alexandru Ioan Cuza. În telegrama către un urmaș, al lui Mihail Kogălniceanu, regele Carol I transmite „sentimente de profundă recunoștință pentru ilustrul și neuitatul om de stat” care „pe țărani i-a făcut proprietari, a secularizat averile mănăstirești și a excelat ca ministru de Externe în timpul războiului pentru independență”. Tot acum, din caseta personală, monarhul donează 300.000 lei pentru sprijinirea studenților săraci.

Manifestările nu pot ascunde însă îngrijorarea generală față de lipsa de igienă ce caracterizează societatea românească. De fapt, e o preocupare la nivel mondial, care pe alocuri frizează isteria. Ziarele sunt pline de sfaturi, scenarii înfricoșătoare, constatări ale unor „prinți ai științei”. Așa, ziarul londonez *Daily Mirror* dă o imagine de coșmar despre consumul mai tuturor alimentelor: *laptele* e cel mai teribil agent pentru febra tifoidă, TBC și scarlatină; *fructele* sunt purtătoare de germeni prin manevrări repetate; *zahărul* dă diabet, gută, reumatism; *carnea* suprasolicitează organismul și provoacă eczeme. *Peștele* favorizează lepra și alte boli de piele. *Legumele* sunt o masă indigestă declanșând gastrita, când sunt fierte; crude, putrezesc în burta omului. *Alcoolul* și *cafeaua* dăunează sistemului nervos și dau, după caz, obezitate sau anorexie. Până și *apa* e rea, căci conține germenii unor maladii care afectează, între altele, rinichii...

Mai cu picioarele pe pământ, după ce dau statistica morților de holeră (68 de cazuri în orașele dunărene), ziarele românești dezvăluie lipsa de igienă a străzilor: căruțele Primăriei circulă supraîncărcate de gunoiul pe care îl înșiră în urma lor. Pentru orașeanul român strada e „o ladă de gunoi”, unde găsești din belșug ziare, chibrituri, resturi de mâncare, scuipați. Apoi toți scutură covoarele în capul trecătorilor, din magazine gunoiul se aruncă direct în stradă.

Soluțiile există și ar trebui doar imitate: amenzi sau închisoare (în Austria, pentru murdărirea podului trenului – 100 de florini; în Germania, aruncarea gunoiului în stradă – 5 mărci. La New York, pentru resturi lăsate în tramvai – 500 de dolari sau un an de detenție). Oricum, românii nu împărtășesc dispozițiile luate în statul american Kansas: tunderea la piele a pisicilor ca purtătoare a germenilor de difterie, febră tifoidă și TBC.

Continuăm cu partea a doua a articolului consacrat unui subiect abordat pentru prima oară în istoriografia noastră: mediurile poloneze pentru facilitarea ieșirii României din Al Doilea Război Mondial.

„ACȚIUNEA CONTINENTALĂ”

Ezitănd și încercând să obțină garanții din partea Occidentului că România nu va fi ocupată de trupele sovietice, Ion și Mihai Antonescu au sfârșit în mâinile celor de care se temeau

NICOLAE MAREȘ

Telegrama secretă A9VI22/3, redactată la Lisabona, la 20 octombrie 1943, și adresată Ministerului Afacerilor Interne al Poloniei din exil, ne arată o bună cunoaștere de către agenții polonezi a realităților din România, programul articulat pe care aceștia îl elaborau și îl urmăreau pentru ieșirea țării din război, în conlucrare cu factorii români guvernamentali, și nu numai.

Iată câteva pasaje din expertiza poloneză. „Opinia publică românească se pronunță aproape în unanimitate cu privire la retragerea imediată din război și eliberarea de nazism.

a) Greutățile nu constau în necesitatea acceptării formulei Alianților privind «predarea necondiționată».

b) Atâta timp cât Alianții nu aterizează în Balcani sau în Bazinul Dunărean, orice încercare de ieșire din război s-ar solda numai cu ocuparea întregii țări de către germani și introducerea în România a unui regim totalmente nazist.

c) În aceste condiții, este imperios necesar să se găsească o soluție practică, prin care să se permită României chiar acum, înainte ca armatele sovietice să își facă apariția la frontierele românești, să se pronunțe de partea Alianților”.

Importante sunt și mijloacele identificate de „Acțiunea Continentală” pentru ieșirea imediată a României din război. „Ar trebui – se subliniază în documentul menționat – ca Majestatea Sa, regele Mihai, și unii miniștri actuali să poată părăsi România, ajungându-se ca guvernul legal să sem-

neze ieșirea din război cu Alianții.

Se pare că Mihai Antonescu, actualul vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministru al Afacerilor Străine, înțelege această situație și ar fi dispus să facă tot ceea ce este necesar pentru a asigura securitatea regelui și continuarea legală a conducerii executive.

În momentul în care regele Mihai se va afla liber în străinătate va trece la crearea noului guvern.

O mare greutate se află în posibilitatea de a organiza plecarea regelui și de a stabili locul unde ar trebui să plece.

1911

Dimitrie Nenițescu

Cazinoul din Constanța

îndepărtat ori s-au minunat de cine știe ce ciudățenie, în această lună, războiul italo-otoman pentru Tripolitania le dă motive de teamă. Paginile ziarelor sunt pline cu pronosticuri rău prevestitoare. De exemplu, *Viitorul*, cu articolul *România și războiul din Tripolitania*, evaluează pagubele noastre virtuale, rezultate din afectarea comerțului maritim: navlosirile în porturile românești au scăzut considerabil, negustorii brăileni activează clauza de forță majoră din contracte pentru cursele întârziate ori suspendate care transportau cereale sau cherestea. Ca să atenuze panica, Serviciul Maritim Român inaugurează curse de vapoare Brăila-Galați-Constanța-Istanbul-Alexandria-Beirut, cu opriri în insulele grecești, la Messina, Jaffa și Port Said. Iar regele Carol I, ca să-și exprime voalat dezacordul față de invazia italiană în nordul Africii, îl decorează pe sultan cu Marea cruce cu diamante a ordinului „Carol”.

De fapt, care era miza acestui război?

Tripolitania (teritoriu cuprins în Libia de azi) reprezenta un punct strategic între Gibraltar și Suez și deținerea ei era o amenințare pentru drumul englezesc al Indiilor. Era un deșert cu populație nomadă de un milion de oameni. Imperiul otoman fusese obligat să țină acolo garnizoane costisitoare și să aducă în permanență provizii, încât ocupația nu renta. Italienii o cuceriseră „pentru demnitatea țării lor”, declarase mândru ministrul lor de Externe. Oricum, această schimbare de stăpân reverbera în primul rând în bazinul mediteranean și apoi în lumea întreagă. Europa îndemna Imperiul otoman a câta oară? să cedeze. Deocamdată școlile italiene din Salonic erau transformate în școli turcești. Austria bloca porturile din Adriatica pentru navele beligeranților. Rusia lua „măsuri

de precauție militară”, iar Anglia și Japonia se declarau neutre. Până la încheierea păcii (Tratatul de la Lausanne, din 1912), lumea continuă să urmărească teatrul de război și românii constată, la mijlocul lunii, că „flota turcească dispăruse nu se știa unde”, deși la Varna, aflată încă pe teritoriu otoman, se inaugurasă o nouă stație telegrafică tocmai pentru îmbunătățirea transmisiunilor.

In semn de solidaritate pentru necazul lovit Muzeul Luvru, cu furtul tabloului *Gioconda* al lui Leonardo da Vinci, Regia monopolului chibriturilor din Franța interzice aplicarea etichetei cu chipul misterioasei italiene pe cutii, până la găsirea tabloului.

Lângă Triest s-a ținut, fără să se explice motivul, cel mai mare covor din lume: 62/40 m.

Colecțiile, prin conținut și mentalitatea presupusă a posesorilor lor, rămân subiecte de predilecție. Un locuitor din Gand (Belgia) a adunat o colecție de butoni valorând 200.000 de franci. Erau piese de la Carol cel Mare până la Napoleon I, din lemn, cristal, os, fildeș, plumb, aramă, aur, argint, smaragd, diamant. Un londonez adună, din lumea întreagă, plătindu-le în aur, după ce a primit certificatul de autenticitate corespunzător, frânghii cu care s-au spânzurat oamenii...

Când cutare foaie bucureșteană istorisește o întâmplare cu Schopenhauer, te întrebi dacă bănuțul de aur n-ar fi rămas neatins și pe alte mese din lumea asta mare: filosoful german mâncase timp de zece ani într-un birt, punând în fața tacâmului un bănuț de aur. De fiecare dată îl băga la loc în buzunar. Întrebat de această manevră, el a răspuns melancolic: l-aș fi dat celui de la vreo masă învecinată care ar fi discutat și altceva decât despre cursele de cai ori femei. ■

mentul în care regele Mihai ar fi întemnițat“.

Liderii polonezi din emigrație, mai ales cei care activau în „Acțiunea Continentală“, vedeau, în octombrie 1943, ca posibilă desfășurarea activității unui guvern român în Italia, subliniind că „România de mâine, strâns legată de Italia, ar putea participa la opera de pace și civilizație în cadrul unei înțelegeri care să se întindă de la Baltica la Marea Mediterană“.

Polonezii se temeau să nu rămânem pe seama rușilor

Înaintarea impetuoasă a rușilor pe frontul din sud i-a precipitat pe polonezi. Lados (însărcinatul cu afaceri la Berna) a solicitat de urgență o întrevedere cu Grigore Gafencu. Fostul ministru al Afacerilor Străine român era considerat de conducerea A.K. „singurul român cu care se poate sta de vorbă în străinătate“, fiind „legat și de Maniu“. Întrevederea a avut loc la 29 noiembrie 1943, în ciuda faptului că Gafencu „era reținut la pat de o gripă puternică“. El a consemnat cu lux de amănunte în *Jurnal* stadiul negocierilor desfășurate de unguri, de data aceasta prin implicarea omului politic maghiar Istvan Bethlen, fost prim-ministru (1920-1931), care căuta pe toate căile contactul cu Națiunile Unite. „Dacă ungurii încep să

negocieze – îmi spunea Lados –, cum rămâne cu românii? Pivotal redresării Europei de mijloc va fi Ungaria. Maghiarii își vor rezerva toate drepturile în Ardeal și România va rămâne în seama rușilor. Ofensiva Aliatilor are două căi pentru a pătrunde în Europa Centrală: calea Salonic-Belgrad-Budapesta, cea mai scurtă și mai ușoară; și calea mai anevoioasă, prin România. Dacă ungurii deschid de pe acum brațele, nu vor mai trece prin România decât rușii... Ca polonez, prefer soluția românească, consolidarea pozițiilor răsăritene ale Europei. Dar îmi dau seama că aceasta nu e cu puțință, dacă ungurii se agită, iar voi rămâneți cu brațele încrucișate“.

Cred că este prima dată când, puși în situația de a alege între români și unguri, polonezii preferă să fie de partea românilor. Judecata lor avea la bază apărarea unor interese vitale poloneze în contextul geopolitic existent. Răspunsul lui Gafencu la tatonările lui Lados a fost pe măsură: „Ungaria este legată, în mod organic, de Germania. Este o

realitate, o fatalitate, pe care nici Bethlen, nici chiar Horthy nu le pot schimba. Imperialismul maghiar, pofta și nevoia de a stăpâni ținuturi și neamuri străine se sprijină în mod firesc pe imperialismul german. Ungaria nu se poate împăca, nici moartă, cu o pace de echilibru și de dreptate. Orice ar zice, din oportunitate, orice ar dregi, de frică, nu-i pot schimba firea, nici nărvul. În schimb, România are nevoie de echilibru, de siguranță generală, de dreptate. Ea se integrează, în mod firesc, într-un asemenea regim, din care nu a ieșit decât cu de-a sila, din pricina acordului de la Moscova, între ruși și nemți. E de ajuns ca împrejurările politice și militare să redevină normale, pentru ca România să fie, din nou, un factor util, ba chiar necesar, al unei păci de dreptate și al unui ordin de drept [...]

Cu autoritatea și abilitatea lui, bătrânul conte poate schimba atmosfera apuseană în favoarea Ungariei. Situația noastră a devenit și mai grea. Primejdia ca să fim lăsați pe seama rușilor, care au o socoteală grea de reglat cu noi, pare tot mai amenințătoare“.

Asemenea judecăți erau împărtășite de Grigore Gafencu tuturor diplomaților români care veneau în contact cu el la Berna și care, la rândul lor, le împărtășeau liderilor guvernamentali și fruntașilor opoziției.

Mai departe, Grigore Gafencu notează: „Întreb

O variantă luată în calcul era evacuarea regelui și a unei părți a guvernului într-o zonă controlată de Aliați

Dacă Aliații vor pătrunde în Grecia sau în Iugoslavia, este clar că regele ar trebui să plece acolo imediat. În schimb, ar fi neindicat să plece în Turcia, datorită presiunii pe care ar putea-o exercita guvernul U.R.S.S. pentru a-l împiedica pe regele Mihai să își realizeze prerogativele guvernamentale.

În legătură cu cele de mai sus ar putea fi analizată dorința de a se găsi adăpost pentru rege și guvernul său pe teritoriul italian, dacă operațiunea Aliaților în Balcani ar întârzia și ar fi pus în pericol regele, care de fapt deja este azi prizonier german”.

Pentru România de mâine

Documentul analiza și modul în care s-au organizat românii din exil, după venirea la putere a generalului Ion Antonescu. Astfel, „după lovitura de stat din 6 septembrie 1940, prin care regele Carol al II-lea a fost detronat, principalele personalități românești, care au putut părăsi țara sau cele care se aflau deja pe teritoriul statelor aliate sau neutre, au luat în mâinile lor inițiativa creării Mișcării Românilor Liberi.

a) În septembrie 1940 s-a creat la Londra organizația denumită Comitetul Național Român. Președintele acestui comitet este Viorel Tilea, fostul șef al Legației române la Londra, fost subsecretar de Stat. Inițiativa aceasta a fost propusă în unanimitate de

toate personalitățile care se aflau în Marea Britanie; printre acestea am enumera pe ministrul plenipotențiar C. Lăptew [fost consilier la Legația română de la Varșovia după 1920 – N.M.] și M. Costescu Ghika, amiralul Dumitrescu, fostul director general al presei și propagandei Dimăncescu și mulți alții. Jean Pangal, fostul șef al Legației române la Lisabona, fost ambasador extraordinar și fost subsecretar de Stat, care a părăsit România la 14 septembrie, a intrat în Comitet, împreună cu alte personalități, printre care se aflau mulți șefi de misiuni diplomatice.

b) Regele Carol, reținut în Spania, în ciuda faptului că avea viză diplomatică, la 3 martie a venit în Portugalia, de unde însă a plecat în Mexic (*Magazin istoric*, nr. 7/2007). Acolo s-a stabilit provizoriu și a preluat președinția Mișcării Românilor Liberi din Statele Unite și Canada. Desfășurând această activitate, Carol al II-lea nu a avut intenția de a fi un pretendent la tron și nu întreprinde nimic care i-ar putea complica situația fiului său, Majestatea Sa Mihai I. Dimpotrivă, Carol acționează pentru a proteja,

apăra și păstra coroana fiului său, care astăzi este, de fapt, un deținut german. Președintele Mișcării Românilor Liberi din Statele Unite și Canada a acceptat aceasta numai ca prim cetățean al României, care se află liber în străinătate, cât și în calitate de tată al regelui Mihai și șef de dinastie.

c) Jean Pangal, primul șambelan al regelui Carol și vicepreședinte al Comitetului Național al Românilor de la Londra, asigură legătura între cele două organizații ale românilor liberi.

d) Cu toate că Comitetul Național al Românilor nu este recunoscut de guvernul britanic, nici *de jure* și nici *de facto*, el își desfășoară activitatea și păstrează contactele necesare cu toate guvernele aliate, în mod deosebit cu guvernul polonez.

e) Toți românii liberi sunt de acord în ceea ce privește apărarea și păstrarea monarhiei, dorind ca Mihai, regele lor, să părăsească teritoriul românesc, pentru a crea un guvern pe teritoriul Aliaților.

f) În eventualitatea că, urmare a evenimentelor, care cu greu pot fi prevăzute, regele Mihai n-ar putea părăsi la timp

România, românii liberi ar trebui să creeze imediat un guvern provizoriu. Din acest motiv, actualmente ei ar trebui să pregătească organizația pe care ar trebui să se sprijine regele Mihai după părăsirea României sau o organizație care ar trebui să preia acțiunile guvernamentale, în mo-

Istvan Bethlen, prim-ministrul Ungariei, în vizită la președintele Germaniei, Hindenburg, în noiembrie 1930

partea vicepremierului Antonescu. După cum rezultă din materialele A.K. poloneze, Șeicaru a primit misiunea de a-i contacta pe colonelul Kowalewski și pe Pangal, dar cu evitarea ambasadurii Cădere.

La Lisabona, Pamfil Șeicaru, cu toate că în principiu a confirmat declarația lui Demetrescu, i-a adus acesteia o modificare esențială. Respectiv, că România nu capitulează, dacă nu va avea siguranța că, în urma capitulării, nu se va afla sub ocupație germană. Actul de capitulare ar fi putut fi semnat, dacă condițiile esențiale ale acestuia și modul de realizare s-ar fi convenit.

Surse poloneze mai confirmă faptul că Mihai Antonescu și-a exprimat – prin intermediul lui Șeicaru – disponibilitatea de a demi-

Nici polonezilor, care luptau efectiv împotriva Germaniei, Moscova nu le promitea ceva concret în privința frontierei de Est; prim-ministrul guvernului polonez în exil, Stanisław Mikolajczyk, se întoarce la Londra după o vizită în U.R.S.S.

siona „provizoriu” și de a veni ca persoană particulară, eventual cu împuterniciri, la Lisabona, aceasta în funcție de opiniile pe care le aștepta de la Pangal.

Potrivit și altor surse poloneze din A.K., poziția de

mai sus, comunicată britanicilor, a primit din partea acestora răspunsul: „În viitor, Aliații cer ca toate declarațiile guvernului român să le parvină numai pe cale oficială prin legațiile române sau prin ambasadele României”. Din declarația respectivă rezultă în mod cert că Anglia trecuse deja la limitarea rolului de până atunci al instituțiilor poloneze din cadrul „Acțiunii Continentale”, lăsându-le acestora „doar rolul de consiliere, nu de mediere”. Astfel, eforturile făcute de polonezi pentru a se găsi căi propice, avantajoase de ieșire

a României din conflict, în contact cu englezii, s-au încheiat cu episodul și hotărârea de mai sus. Încă o dată menționăm că finanțarea A.K. era asigurată de englezi, așa încât polonezii au fost nevoiți să cedeze. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 octombrie 2011, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– Cui a aparținut inițiativa înființării Parcului Național Retezat?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna iulie 2011 este:

Pentru că l-au părăsit majoritatea militarilor

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de domnul **Vasile Bătă**, din Rădăuți, jud. Suceava.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2012.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 15-702, Of.P. nr. 1, sect. 1, București.

pe polonez care ar fi «sugestiile» sale? De fapt, ale A.K. Răspunsul ne arată cum judecau guvernul polonez din exil și, mai ales, reprezentanții „Acțiunii Continentale”.

„— Nu împart sugestii; aștept sugestii — răspunde Lados.

— Păcat, răspund eu, fiindcă numai dacă ne-ați putea da anumite asigurări, am putea să ne gândim și noi cum v-am putea înlesni sarcina la Răsărit. Atâta vreme cât nu primim din partea Aliatilor, inclusiv Rusia, asigurarea că în niciun caz armatele ruse nu vor trece peste o anumită linie de demarcație, că trupele noastre se vor putea retrage liniștit din Rusia și că «arbitrajele» care ne-au fost impuse de Axă nu vor fi ținute în seamă de Aliți, ce propuneri am putea face noi?

— Îți întorc întrebarea: atâta vreme cât nu știm în ce măsură vreți și puteți să ne înlesniți sarcina la Răsărit — și deocamdată un singur lucru ne interesează: victoria —, ce garanții vă putem oferi?

Polonezul, firește, e pus să vorbească așa. Are și un interes național ca să ne sfătuiască «să nu pierdem vremea». Consolidarea pozițiilor românești la Gurile Dunării, în Carpați, în Bucovina îndeosebi, prezintă un interes însemnat pentru Polonia. Și de aceea *diplomația poloneză dorește să deschidem jocul nostru cât mai curând* [subl. — N.M.].“

Cine plătește comandă muzică

Acestea erau interesele polonezilor și, de ce nu, și ale românilor. Gafencu dezvoltă mai departe rațiunile sale: „[diplomația polonă] se teme de influența Rusiei, care crește

Colonelul Jan Kowalewski, artizanul spargerii cifrului sovietic în perioada interbelică, a îndeplinit un rol important la Lisabona în „lupta din umbră”

neconținut”. Tot la fel de mult se temea și România, dacă nu mai abitar! „Deși luptă de aceeași parte cu Rusia, Polonia nu a primit încă nicio asigurare cu privire la hotarele ei orientale. Rușii îi promet tot ce vrea — înspre Apus până în inima Germaniei. Nu stau de vorbă însă cu privire la Răsărit. Văzând și făcând. Iată de ce Polonia ar avea nevoie de o acțiune diplomatică vie din partea României”.

„Înțeleg — scrie mai departe Gafencu —, aici vor să ajungă apusenii. Vor un cuvânt de la Maniu, care, probabil, dată fiind firea și deprinderile lui, așteaptă un cuvânt de la Londra sau Washington. Îmi dau seama cât de greu e să obțin de la Maniu o precizare a politicii sale. Pilda Bethlen e însă tulburătoare. De ce poate Bethlen și nu poate Maniu?

Polonezul mă roagă să scriu lui Maniu. «Sugerează-i să facă propuneri. Vom interveni noi apoi, la Londra și la Washington, ca să obținem asigurările de care aveți nevoie. Primul pas însă trebuie

să-l faceți voi și, pentru a fi luată în seamă o propunere din România, nu poate fi făcută decât de Maniu». (Mă hotărâsc să scriu câteva rânduri, printr-un prieten comun, lui Maniu. Dar cum să trimit o asemenea scrisoare? Mă gândesc la ușurința cu care lucrează ungurii, care se bucură pretutindeni de complicitatea guvernului și la greutățile de care ne izbim noi. România se poate prăbuși și nimeni nu are dreptul să o ajute. Toată munca, toate străduințele mele riscă să-mi aducă fel de fel de ponoase la București. Niciun sprijin de nicăieri!) [...] În ceea ce privește frontul oriental, știrile din Germania sunt rele. Dezertorii sunt tot mai numeroși, umplu pădurile leșești, condițiile de viață sunt rele. Polonezul se teme de o prăbușire a frontului german. Ar fi, crede el, o nenorocire. Nu trebuie ca rușii să fie stăpâni pe situație, înaintea ca anglo-saxonii să se fi apropiat mai mult de Europa. Rușii, dacă sunt victorioși, nu vor admite niciun amestec străin în treburile răsăritene. Lados a auzit de la Pilez-Golaz [Maurice, om politic elvețian — N.M.] că sovieticii s-ar fi opus la intervenția Turciei, de teamă ca Turcia să nu aibă cumva pretenții prea mari în ziua păcii. Problema răsăriteană nu e ușoară”.

Contactele „Acțiunii Continentale” cu diplomații români la Lisabona au devenit tot mai intense. Oferta generoasă transmisă de București prin curierul special Camil Demetrescu a suferit însă unele modificări esențiale. Acestea s-au făcut prin Pamfil Șeicaru, care ajunge la Lisabona în ajunul Crăciunului, la 24 decembrie 1943, cu o misiune secretă din

ÎN LUPTĂ CU OTOMANII

Don Quijote și Sancho Panza...

de la Mancha, publicat în 1605, și în piesa de teatru *Temnițele Algerului*. În *Don Quijote* cele trei capitole dedicate prizonieratului autorului sunt narate de un fost rob al piraților din Alger.

Având scrisori de recomandare de la Don Juan de Austria și de la ducele de Sessa, pentru a primi în Spania gradul de căpitan, la care îl îndreptăteau faptele sale de arme, Cervantes s-a trezit la Alger în postura, deloc avantajoasă, a sclavului răscumpărabil: „Eu

în Golful Corint, în ziua de 7 octombrie 1571. Flota Ligii, compusă din nave ale Spaniei, Veneției și Papalității, a zdrobit flota otomană. Victoria a fost sărbătorită printr-un Te Deum în toată Europa, fiind considerată preludiul unei noi cruciade și al distrugerii puterii otomane în ansamblul ei. În fapt însă, victoria de la Lepanto n-a avut nicio consecință politică și niciun rezultat durabil.

... și o imagine a confruntării navale de la Lepanto

eram, așadar, dintre robii hărăziți răscumpărării, căci deîndată ce se dete pe față că eram căpitan, nu-mi folosi la nimic să le spun cât de strâmtorat și de lipsit de orice avere eram, fiindcă tot mă vârfășeau printre oamenii de seamă care așteptau răscumpărare. Îmi puseră un lanț, mai curând drept semn că trebuie să plătesc răscumpărarea decât ca să mă păzească prin asta. Și așa îmi duceam zilele la ocnă, cu o mulțime de alți oameni, toți cavaleri, numai obraze cinsite, trecuți în catastif cu preț de răscumpărare și ținuți pentru venitul pe care-l puteau aduce“.

Scrisorile trimise către Don Rodrigo de Cervantes, tatăl celor doi frați prizonieri, l-au făcut pe acesta să-și trimită toată agoniseala, dar suma era prea mică. A fost răscumpărat doar Rodrigo jr., viitorul scriitor de geniu, Miguel de Cervantes, rămânând în captivitatea algeriană încă trei ani.

Cervantes a încercat să evadeze din Alger pentru a ajunge la Oran, oraș nord-african aflat în posesiune spaniolă. Tră-

darea unei călăuze arabe l-a readus pe fugăr în Alger. În primii doi ani de prizonierat el a mai avut trei tentative eșuate de evadare. Cu toate acestea, otomanii s-au purtat bine „cu un soldat spaniol, numit nu mai știu cum, parcă De Saavedra [Cervantes însuși – n.n.], care deși făcea isprăvi ce vor rămâne ani în șir în amintirea celor de pe acolo și le făcea pe toate ca să-și redobândească libertatea, n-a avut de răbdare din partea stăpânului nici măcar o lovitură de băț“.

... dar printre cei mai de seamă

Tot Cervantes mărturisește, prin intermediul aceluiași rob-povestitor din *Don Quijote*, că stăpânul i-a prins la picior un lanț de argint, ca omagiu pentru curajoasele lui tentative de evadare. Numit în roman Hassan Aga, acesta nu era altul decât deyl (guvernatorul otoman) Algerului, un creștin venețian renegat. Cervantes îl descrie ca pe un individ deosebit de crud: „în fiecare zi spânzura pe vreu-

Miguel de Cervantes,...

MIGUEL DE CERVANTES

Cucerirea Constantinopolului în 1453 de către otomani deschidea era confruntărilor directe ale Europei de Vest cu Imperiul Otoman. Pericolul otoman a dus la nașterea unor organizații supranationale. NATO-ul vremii s-a numit Liga Creștină care, la jumătatea secolului al XVI-lea, a hotărât să aplice o lovitură decisivă competitorului. Aceasta s-a consumat la Lepanto, la intrarea

... nemuritoarele sale personaje

VICTOR IONESCU

Flota otomană avea aproximativ 230 de vase, dar era handicapată din cauza artileriei înbarcate, care era puțină, și a armamentului individual al militarilor și marinarilor săi, care foloseau încă în mare măsură arcul și săgeata, opuse armelor de foc ale creștinilor. Otomanii ancoraseră în strâmtoarea Lepanto, unde flota Ligii i-a atacat direct și rapid, fără să mai recurgă la consfătuiri privind planul de luptă. „A trecut vremea consiliilor. Să nu vă preocupe altceva decât lupta“, declara Don Juan de Austria, amiralul Ligii. Flotele s-au lovit frontal ca doi berbeci. Deși au luptat ca diavolii, otomanii au fost copleșiți de superioritatea armelor Apusului.

După victorie, escadrele Ligii ancorară la Messina, orașul din nord-estul Siciliei, unde Don Juan de Austria, fratele vitreg al regelui Filip al II-lea (1556-1598), trecu în revistă navele creștine. Pe galera „Marchiza“, se afla și Cervantes (1547-1616), viitorul autor de geniu al roma-

nului *Don Quijote de la Mancha*, care în timpul luptei de la Lepanto, deși suferea de gastroenterită, refuzase să se sustragă luptei și-și ocupase locul indicat, se remarcase și fusese rănit la o mână și la piept. Văzându-l, amiralul a poruncit: „Să i se acorde acestui soldat un spor de trei scuzi peste plata lui obișnuită și să fie bine îngrijit, raportându-mi-se despre starea sănătății lui“.

Nu căpitan, ei selav...

Internat în spitalul din Reggio, Miguel de Cervantes s-a restabilit parțial, brațul stâng rămânându-i paralizat. Reîncorporat după ieșirea din spital, a fost lăsat la vatră după desființarea Ligii Creștine. Împreună cu fratele său mai mic, Rodrigo, Cervantes a decis să se reîntoarcă în Spania. S-au îmbarcat pe galera „El Sol“, care a fost atacată în Marea Tireniană de corsarii otomani, conduși de renegatul albanez Mami. Spa-

niolii nu au avut nicio șansă: „Legați-i pe acești câini de creștini! Direcția Alger“, a ordonat Mami Reis. Sosirea în Alger (1575) a fost o cumplită dezolare pentru Cervantes: „Când rob sosii și am văzut pământul/ Atât de renumit ce-adăpostește atâți pirați/ Azil atâtor dându-l/ Plânsul nu mi l-am mai ținut în clește“.

Experiența prizonieratului din Alger a fost consemnată de Cervantes în trei capitole din prima parte a romanului *Iscusitul hidalgo Don Quijote*

... la regele Filip al II-lea,
răsplata promisă, dar fără succes

regelui Filip al II-lea, dar, în scurt timp, a înțeles că nu va primi nici răsplată, nici favoruri.

În 1582 îl găsim la Madrid, începând să-și publice primele lucrări literare și să scrie altele. În 1583 a văzut lumina tiparului romanul pastoral *Galatea*, pentru ca apoi să apară „vreo douăzeci-treizeci de piese de teatru”, între care *Viața la Alger*, *Distrugearea Numanciei*, *Marea Turcoaică*, *Bătălia navală*, *Ierusalimul*, *Pădurea iubirii*, *Viteaza Ar-sinda*. Banii câștigați, 120 de scuți pentru *Galatea* și câte 20-30 de scuți pentru o piesă de teatru, nu i-au permis lui Cervantes să plătească datoriile acumulate pentru răscumpărarea sa. Datoria a fost lichidată în 1584, tot de mama sa, care a primit licența de a vinde în Algeria mărfuri în valoare de 2.000 de scuți.

Deși căpătase destulă notorietate ca autor literar, Cervantes a încetat brusc să mai scrie în 1587, la vârsta de 40 de ani. Până în 1600 a practicat diferite meserii. Se pare că atunci s-a reapucat de scris, pentru ca, în 1605, „fostul soldat și rob” să-și împlinească destinul, publicând prima parte din *Don Quijote*, roman care pune în antiteză iluzia și poeticul Evului Mediu cu realitatea și pragmatismul cotidian ale lumii moderne, ce se născuse abia de un secol.

Succesul cărții a fost uluitor. Încă din 1605 a apărut o a doua ediție, iar *Don Quijote* a fost imediat tipărit în fiecare dintre provinciile spaniole din afara Castiliei de origine: Catalonia, Portugalia, Țările de Jos. Au apărut chiar și cinci

ediții piratate în Valencia, Lisabona și Aragon. Un însemnat număr de exemplare ale cărții au ajuns în vice-regatele Mexic și Peru. *Don Quijote*, a cărui parte secundă a apărut în 1614, a fost de la bun început cea mai citită și cea mai elogiată carte a începutului de secol XVII. Romanul a fost repede tradus și în afara Spaniei și a imperiului ei, apărând în engleză, în 1612, și în franceză, în 1616. Acest din urmă an a fost și acela în care Miguel Cervantes de Saavedra avea să moară, la vârsta de 69 de ani, destul de sărac și neonorat pe măsură, lăsând moștenire nerecunoscutoarei lumi în care a trăit o operă nemuritoare. *Don Quijote* rămâne una dintre cărțile fundamentale ale celui de-al doilea mileniu al erei creștine. ■

Știința în cuvinte potrivite
cu Corina Negrea și Dan Manolache
luni-vineri de la 13.15

Radio
România
Cultural

cultural.srr.ro

nul, trăgea în țepă pe altul, tăia urechile unui al treilea și toate acestea pentru cine știe ce fleacuri de pricini, ba chiar și fără pricină, fiindcă turcii știau că o făcea doar ca să o facă, fiind în firea lui dorința de a stârpi de pe fața pământului tot neamul omenesc“.

Din fericire pentru Cervantes, mama sa nu a rămas inactivă. Ea a bătut la porțile autorităților, cerând bani de răscumpărare pentru Miguel, ale cărui merite fuseseră recunoscute după batălia navală de la Lepanto. La 31 iulie 1579, ea a reușit să înmâneze călugărilor misionari Juan Gil și Anton de la Bella, din Ordinul Trinității, suma de 300 de scuți. Documentul de remitere spune negru pe alb că Miguel de Cervantes este „în vârstă de 33 de ani, ciung de mână stângă [„pentru mai marea glorie a dreptei“, va scrie mai târziu] și cu barba blondă“. Călugării trinitarieni adăugară sumei de răscumpărare 50 de scuți, din partea Ordinului lor, dar Hassan îl încadraseră pe Cervantes printre cei mai de seamă captivi, evaluând la 500 de scuți aur.

Totuși, călugării au decis să-l răscumpe pe viitorul scriitor, creditându-l cu diferența până la suma pretinsă de algerian. Cervantes avea să părăsească Africa de Nord, alături de alți cinci nobili răscumparați odată cu el, iar la 27 octombrie 1580 corabia care-i transporta acosta în

In locul răsplătii meritate pentru vitejia arătată în luptă, s-a ales cu o lungă robie în orașul Alger

rada Valenciei. Cervantes, care stătuse în captivitate cinci ani și o lună, a trăit, cum singur spune, „o bucurie cum nu mai cunoscuse niciodată până atunci în viața sa, pe aceea de a fi revenit sănătos în patria sa, după o lungă captivitate“.

La Valencia, Cervantes și ceilalți robi eliberați fură ținuți circa o lună pentru a se întrema. Apoi Cervantes plecă spre Madrid, unde ajunse la jumătatea lunii decembrie 1580, la 12 ani după ce părăsise acel oraș. După vederea familiei el făcu, în calitate de ex-captiv și mutilat la Lepanto, primele demersuri pentru a obține sprijinul și banii necesari achitării datoriilor contractate de mama

sa, pentru a-l răscumpara, și a datoriei de 150 de scuți față de călugării trinitarieni, care-l scosese din închisoarea algeriană. S-a dus mai întâi la Consiliul Castiliei, căruia îi erau adresate scrisorile lui Don Juan de Austria și ale ducelui de Sessa, prin care era recomandat pentru gradul de căpitan. Nu a obținut nici gradul,

nici vreo altă recompensă, pentru simplul motiv că cei doi atotputernici protectori ai săi muriseră, în timp ce Cervantes era captiv. Nici următoarele demersuri n-au dat rezultate, astfel că Cervantes hotărî să-și pledeze cauza la Curtea Regală. Cum aceasta se mutase de la Escorial, deoarece regele Filip al II-lea pretindea și tronul rămas vacant al Portugaliei, Cervantes ajunse în mai 1581 la Tomar, fosta comandărie portugheză a Ordinului Templier, unde regele Spaniei se afla pentru a presta jurământul în fața Cortesurilor lusitane și ca rege al Portugaliei.

Tot de mamă salvat

Cervantes obținut o slujbă temporară – o misiune la Oran, pentru a verifica securitatea garnizoanelor spaniole din nordul Africii –, pentru care primi 100 de scuți. Întors în țară, Cervantes s-a dus la Lisabona, unde se stabilise între timp Curtea

Avea să își caute apoi la Escorial...

Imagine din interior

m de mers în linie dreaptă, se bifurcă, luând-o unul spre sud, iar celălalt spre nord. „Canalul sudic a fost golit de Primăria orașului, pe circa 200 m, iar la 100 m de la bifurcație se află o răsuflătoare rotundă care este făcută drept și vertical în plafonul canalului“.

In a doua jumătate a secolului al XX-lea de aceste galerii antice s-a ocupat directorul de atunci al Muzeului de Arheologie Dobrogea, Vasile Canarache, care și-a dorit să le includă în circuitul turistic. Într-un raport arheologic din 1958, el menționează existența unei rețele de galerii subterane, legate între ele, prevăzute cu căi de ventilație și numeroase guri de ieșire. Au fost identificate pe un tronson 12 guri de ieșire, dintre care două au fost accesibile până la suprafață. S-a stabilit că era vorba despre trei tipuri de galerii, și anume: a) cele săpate direct în stâncă; b) cele

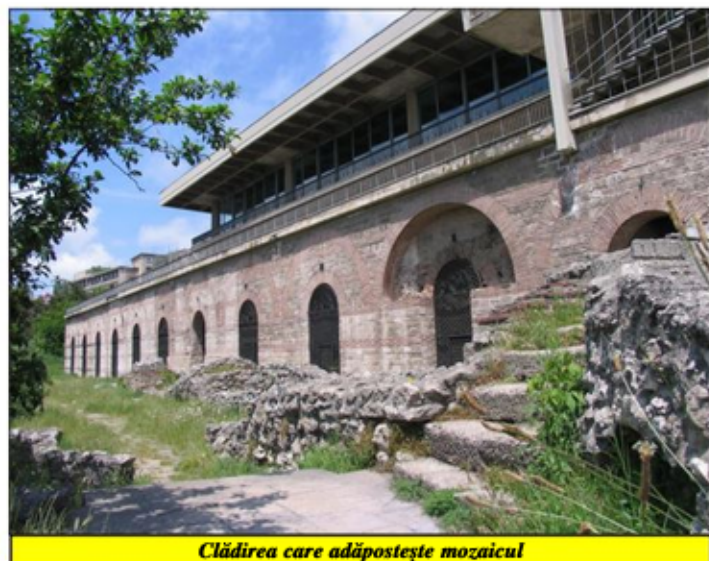
săpate în loess, planșeul, plafonul și pereții zidiți din piatră cu mortar și c) acelea săpate în loess, planșeul arcuit, zidurile din piatră și cărămidă (amestec cărăuia latinii îi spuneau *opus mixtum*). În zona cercetată, aflată între portul turistic Tomis, Piața Ovidiu, Edificiul roman cu mozaic, galeriile au înălțimea de 1,70 m și lățimea în jur de 1,20 m. În pereții laterali au fost identificate nișe pentru opaițe. După părerea autorului „galeriile converg spre zidurile de apărare și foarte

probabil unele trec pe sub acestea în afara incintei“. Acele 12 guri amintite mai sus, care fac legătura între galerie și suprafață, au formă circulară cu diametrul de 1 m și sunt construite din piatră și cărămidă legate cu mortar.

Au fost emise mai multe ipoteze cu privire la funcțiile pe care le-ar fi putut îndeplini

acest sistem de tunele, cărora li s-a spus catacombe. Vasile Canarache considera că era vorba de un „sistem savant de apărare al orașului“ și excludea ideea că acestea ar fi putut servi pentru canalizare, urmat de Vasile Barbu, arheolog din Constanța din anii 60-70. Radu Vulpe credea, în 1966, că galeriile tomitane ar fi putut fi un sistem de drenare, însă observa și el că mortarul nu este de obicei folosit în acest scop, deoarece el împiedica pătrunderea apei în instalația de captare. În schimb, profesorul Marcu Botzan, plecând de la premisa că aceste galerii ar forma un arc de cerc, sugera că rostul lor ar fi fost acela de captare a apei, ca o doua sursă de apă potabilă. Dar atunci de ce să se fi folosit tencuiala de mortar hidrofug?

In ceea ce ne privește, în anul 1980, în timpul săpăturilor de la Ovidiu, de pe malul lacului Siutghiol, am descoperit un apeduct roman, datorită secetei și scăderii nivelului lacului, care ar putea

Clădirea care adăpostește mozaicul

Vechea cetate Tomis se află sub orașul nou, Constanța, fapt ce nu a permis decât arareori arheologilor să ia cunoștință cu realitățile epocii de trecută glorie a Antichității greco-romane.

Când au avut totuși ocazia, nu mică le-a fost mirarea să descopere că orașul care este îngropat avea și el lumea lui subterană, formată din multe galerii, al căror rost a fost mai greu de dibuit. Arheologii și istoricii se referă la ele cu termenul de catacombe. Dar chiar despre catacombe să fie vorba?

Una dintre intrările în „catacombe“

„CATACOMBELE“ TOMISULUI

GHEORGHE PAPUC

Zona peninsulară a Constanței (*Magazin istoric*, nr. 8/2010), unde se afla cetatea Tomis în Antichitate, este străbătută de mai multe galerii, legate între ele, fie cioplite în stâncă, fie zidite din piatră și cărămizi. La anumite distanțe, din bolta galeriei, pornesc niște „răsufletori“ care comunică cu suprafața. Adâncimea la care au fost executate aceste așa-numite catacombe variază în funcție de cota terenului (de la 20 m până la 27-30 m). În 1962 au fost identificate și cercetate două tronsoane. Primul pornește de la plaja Modern a Constanței, pe sub Biserica Greacă și pe sub Biserica Armenească, până la portul Tomis; al doilea tron-

son – de la Portul Tomis, pe sub Piața Ovidiu, până la Edificiul roman cu mozaic. În ultimii ani a fost identificată pardoseala galeriei care s-a păstrat, fapt ce duce la concluzia că cele două tronsoane aparțin aceluiași monument.

Despre existența acestor galerii subterane în cetatea tomitană avem informații încă de la jumătatea secolului al XIX-lea, cu ocazia Războiului Crimeii (1853-1856), când s-a construit șoseaua Rasova-Constanța de către o misiune franceză, la comanda Înaltei Porți. Doctorul acestei misiuni, Camille Allard, în amintirile publicate la scurt timp (1859), pomeneste de existența unei galerii

subterane și a mai multor puturi ce comunicau cu aceasta.

La sfârșitul secolului al XIX-lea, topometrul Pamfil Polonic îl informa pe marele arheolog Grigore Tocilescu despre existența unui canal la nord de vila Suțu, în malul stâncos al Mării Negre și la nivelul ei. Topometrul precizează că respectivul canal are lățimea de 1,5 m și „aproape totdeauna o înălțime de 2 m; laturile sunt vertical tăiate în stâncă, iar deasupra are forma unei bolți“. Același autor scrie că „unde stânca este slabă sau malul canalului este din pământ, este întărit cu zid de mortar; în unele locuri bolta este din cărămidă antică“. De la intrarea în canal, după 50

Chipuri uitate

PROFESORUL PETRE SERGESCU

MĂRIUCA CRAIFĂLEANU

În urmă cu aproape 20 de ani, Academia Română recupera, printr-o amplă sesiune științifică, numele unui om de știință român, matematicianul Petre Sergescu (Turnu-Severin, 1893-Paris, 1954), la cei 100 de ani de la nașterea sa. Pentru publicul larg Sergescu este o personalitate cvasinecunoscută, deși a fost profesor la Universitatea din Cluj, din 1926, a organizat în perioada interbelică multe congrese de matematică, cu participare internațională, a fondat revista de renume internațional *Mathematica*, a semnat numeroase volume de specialitate, premiate de Academia Română și de Academia de Științe din Paris, a fost deputat de Sălaj în vremea guvernării lui Nicolae Iorga. Ce-i drept, nu a murit în țară, ci departe și cu dor sfâșietor de ea și este înmormântat în cimitirul Montmorency, pe piatra lui tombală fiind scris „Jai ce que j'ai donné“ (Am ceea ce am dăruit).

Ca nepoată a lui (a fost sora mamei), m-am bucurat să descopăr în cartea de memorii a lui Neagu Djuvara, *Amintiri din pribegie, 1948-1990* (editura Albatros, 2002) impresii ale autorului despre unchiul meu, ca personalitate a exilului parizian, de fapt ca membru al Comitetului director al CAROMAN (Comitetul Român de Asistență, organism de ajutorare pentru

refugiații români de la Paris): „O figură originală era și profesorul Petre Sergescu, distins matematician, specializat, dacă nu mă înșel, în istoria matematicii. Ce om cumsecade! Gata oricând să se sacrifice pentru o cauză. Și ce modestie! Mai cânta, la vârsta lui, în coruri. Nu arăta prea cochet. Îl țin minte cu același rând de haine maron, pantalonii prea scurți, dunga pierită

de mult. Arăta puțin a «savant Cosinus», păr firav cu cărare la mijloc, căzând pe urechi.“

Atunci, în 1993, la Academia, i-am creionat portretul, așa cum l-am cunoscut eu. Ambianța familiei și-a pus amprenta asupra formării tânărului Sergescu. Ascendenții săi erau preoți din tată în fiu, Popa Șapcă fiind unul dintre ei. Petre se bucură de lecturile copilăriei citite mai ales de

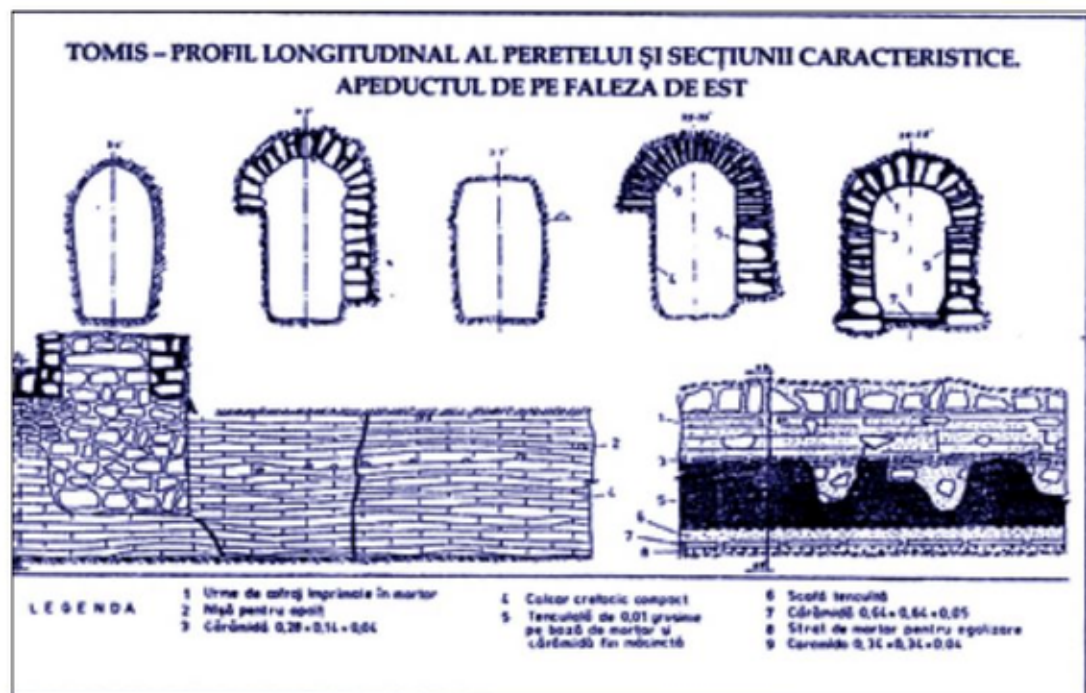
elucida misterul galeriilor din oraș. Urmărind traseul, am descoperit și porțiuni întregi ale apeductului înalt de 180 cm și lat de 90-100 cm. Problema de rezolvat era unde transporta apa acest apeduct monumental. Prin cercetări de teren am putut determina traseul apeductului care, după ce capta apă de la Ovidiu, urmărea conturul anticului golf al mării (azi lacul Siutghiol, până spre prelungirea „Tăbăcărie“ a aceluiași lac), iar pe lângă Delfinariu apeductul făcea buclă spre Pescăria din Mamaia, unde exista o instalație de captare a apei, a cărei construcție o preceda pe aceea a apeductului. De aici pornea galeria pe malul mării, de la pescăria Mamaia către Tomis. Datorită constanței vântului dinspre nord în Dobrogea, malurile de vest ale mării au suferit un fenomen de abraziune (altfel spus, procesul de erodare a

țărmlui), astfel încât astăzi nu ne-au mai rămas decât două tronsoane din apeductul principal. Cum în timpul nopții consumul de apă trebuie să fi fost destul de redus, capătul terminus al apeductului duce la cisternele de sub termele monumentale ale Tomisului, unde se colecta excesul de apă. În cetate vor fi fost mai multe apeducte secundare care porneau din cel principal.

Apa de sub pământul cetății era salmastră (cu salinitate redusă), o știm încă de la Ovidiu, iar singura sursă de apă potabilă era la o cotă mai joasă decât promontoriul tomitan – cum apa nu curge niciodată de jos în sus, singura soluție era construirea la adâncime a apeductelor, a căror pantă permitea scurgerea apei. Lucrarea a fost efectuată, în a doua jumătate a secolului al II-lea

și la început de secol al III-lea, când importanța politică și economică a Tomisului a crescut foarte mult. În comparație cu Histria, care intră într-un declin constant în epoca romană, Tomisul are parte de dezvoltare economică, cetatea extinzându-se secol după secol. La sfârșitul veacului al III-lea ajunsese capitală de provincie și tot aici se afla și comandamentul flotei din Pontul Euxin (Marea Neagră). Nimic mai firesc decât să ne gândim că un oraș având această importanță se va fi văzut înzestrat și cu sistem eficace de aducere a apei, justificându-se astfel pe deplin costurile imense ale construcției hidrotehnice.

Deci, catacombele din orașul Constanța nu merită sensul lugubru pe care termenul sub care sunt cunoscute îl are de obicei. Ele aduceau apă în cetatea tomitanilor. ■

ocupa o catedră universitară. Astfel în București își susține doctoratul, avându-i în comisie pe Gh. Țițeica, Tr. Lalescu și David Emmanuel. Merge apoi la Cluj, unde universitatea nou înființată are nevoie de cadre didactice. Fostii studenți și-l amintesc purtând o pălărie cu boruri largi, vioi, modest, desăvârșit pedagog. 20 dintre studenții săi merituoși vor participa, grație lui, la Congresul al II-lea al matematicienilor români, desfășurat la Turnu-Severin. Îi invita pe studenții săi acasă, la ceai, sâmbăta seara, într-o atmosferă plăcută de familie.

Preocupat de prima sa dragoste, matematica, va înființa în 1929 revista *Mathematica*, ai cărei directori sunt Dimitrie Pompeiu și Gheorghe Țițeica, el, ca secretar general de redacție, răspunzând practic de tot, de la corectură, alegerea materialelor, distribuirea gazetei și chiar sponsorizarea tiparului. Revista și-a încetat activitatea în 1948, după apariția a 23 de volume, Sergescu, sufletul ei, fiind atunci plecat din țară (publicația a reapărut la Cluj, în altă formație editorială, abia în 1959).

De asemenea, profesorul creează Seminarul Matematic, unde aduce să conferențeze nume de prestigiu ale acestei științe din întreaga lume, scrie *Gândirea matematică*, premiată în 1928 de Academia Română, organizează trei congrese de matematică, în 1929, 1932 și 1945. La primul dintre ele, care are loc la Cluj, profesorul Gh. Țițeica menționează în discursul său: „Adevăratul inițiator și

Dimitrie Pompeiu

organizator a fost Sergescu [...] Era nevoie să înscriem matematica la locul cuvenit în ierarhia valorilor culturale [...] Și au fost minunat de bine alese locul și momentul în care să se țină cel dintâi Congres. Sub vraja sentimentelor sfinte ale Unirii, vom prinde în suflete dorința statornică de muncă spornică pentru păstrarea Unirii întregi și vecinice a Neamului nostru“.

Profesorul îi însoțește pe congresiști – sosiți din Polonia, Cehoslovacia, Iugoslavia, Bulgaria, Franța, ca să participe la al II-lea Congres de matematică – prin București, să viziteze Mormântul Eroului Necunoscut, Observa-

torul Astronomic și Muzeele „Simu“ și „Toma Stelian“. La Turnu-Severin le arată Liceul „Traian“, ruinele fostului castru Drobeta, piciorul podului, Muzeul „Porțile de fier“, Biblioteca Bibicescu (*Magazin istoric*, nr. 2/1977, 1/1999, 11/2004), Muzeul „Dr. Istrati“, precum și o expoziție a școlilor. În a opta zi participanții fac excursie cu vaporul „Decebal“ pe Dunăre la Porțile de Fier și vizitează, conduși de profesorul Sergescu, insula Ada Kale, apoi pleacă spre Băile Herculane, fiind cazați în stațiune.

„Acest Congres servește nu numai cauzei civilizației, dar și politicii de prietenie între popoare – va comenta profesorul Pompeiu. După ce vor cunoaște țara noastră, oaspeții vor duce cu ei o amintire bună despre poporul român“. Petre Sergescu donează bani personal pentru reușita acestor reuniuni, și nu sume oarecare, ci substanțiale, economiile familiei. Este ales membru corespondent al Academiei Române.

La propunerea lui F. Joliot-Curie, Franța îi acordă Ordinul de cavaler al Legiunii de Onoare Franceze pentru organizarea standului despre evoluția matematicii franceze la expoziția mondială din 1938, de la New York. Primește, de asemenea, ordinul „Steaua României“ și cel de comandor al ordinului „Polonia restituită“.

La cedarea Clujului, în 1940, în urma Dictatului de la Viena, redactează protestul universitarilor clujeni, se ocupă de evacuarea la Timișoara a Facultății de Științe și con-

Excursie la Porțile de Fier

mama lui, pentru că din clasa I, dintr-un bulgăre de zăpadă aruncat de un coleg, își pierde vederea la un ochi (toată viața va lucra folosind lupa și ochelarii). Atunci mama lui, bunica mea, îi citește enorm, pentru lecții, dar și cărți în franceză și română. La Liceul „Traian” băiatul obține an de an media maximă. La serbări este el însuși un spectacol: cântă la vioară sau cu vocea, joacă în piese de teatru, iar în vacanțe colindă Banatul și Oltenia cu corul „Doina”. Știe deja să stenografieze, singur a învățat, și îi place mult matematica, obține chiar premiul I la concursurile *Gazetei matematiche*, în ultimele clase de liceu.

Din copilărie părinții îl îndrumă să își însușească solide cunoștințe muzicale. La vioară cântă la un nivel destul de ridicat, acompaniat la pian de fratele lui Barbu sau de sora lor Mioara, iar la voce se avântă în Rigoletto, Don Pasquale, Lohengrin, dar și în creații românești de Ion Vidu și alți compozitori ai vremii. Când termină liceul, trece atât bacalaureatul în științe, cât și pe cel în litere.

La Universitatea din București, ca student, devine președinte al Societății Studenților în Științe (1915-1916). Deși foarte tânăr, este preocupat de soarta țării, de reîntregirea ei, are o admirație totală pentru Nicolae Iorga și publică articole în *Neamul Românesc* și în *Vremuri Nouă*, în ideea lămuririi poporului privind reîntregirea. „Oare poporul nostru nu a dat dovadă de atâtea ori, în decursul veacurilor, că nimic nu-l poate clinti și că el știe să moară eroic pentru apărarea credin-

Gheorghe Țițica

țelor și identității lui?”. La București urmează – și absolvă cu licență – în paralel cursurile Facultăților de Matematică, de Filosofie și Conservatorul, secția canto.

Tot în perioada studenției Petre Sergescu organizează serbări patriotice pe plaiuri mehedintene, cântă arii din opere, melodii populare, ține conferințe. Când catedrele rămân vacante, după mobilizare, suplinește fără bani titulari plecați pe front. Știe perfect germană și franceză, dar simpatiile intelectuale îi rămân franceze. În toamna lui 1914 ține un discurs mult prea accentuat filofrancez în favoarea Unirii. Ul-

terior, în 1916, este arestat de jandarmii germani și internat ca ostatec în lagărele de la Tismana, Filipoli și Golemo Konare.

După Primul Război Mondial pleacă la Paris pentru doctorat, cu o bursă. Pentru ca el și fratele lui Barbu să poată continua studiile la Paris, mama lor, Angela, văduvă deja, și-a vândut casa de zestre. Angela Sergescu, strănepoata lui Popa Șapcă, era absolventă a Liceului internat „Elena Cuza” din Craiova și bacalaureată, diploma ei fiind semnată de Alexandru Odobescu, ca președintele al Comisiei, bacalaureatul dându-se în acea perioadă pentru toată țara în București.

Profesorul Octav Onicescu își amintește despre anii petrecuți la Paris cu Sergescu: „Primul meu seminar de matematică l-am făcut o dată pe săptămână, timp de mai multe luni, în toamna lui 1920 și iarna lui 1921, în camera de hotel a lui Petre Sergescu din Bd. Saint Germain, la propunerea acestuia. Cu căldura prietenească ce o pune în toate actele sale, adunase la aceste expuneri și alți colegi români, ca Șerban Gheorghiu, N. Racliș, Alex. Pantazi, Pius Servien (Coculescu). Întâlnirile erau îmbalsamate de at-

mosfera de puritate intelectuală și morală ce a făcut farmecul lui Petre Sergescu de-a lungul întregii sale vieți”.

Din perioada de la Paris datează și iubirea lui de o viață pentru o poloneză, doctor în greacă și latină la Sorbona, care îl va sprijini ca soție. După Unire este chemat urgent în țară de către foștii profesori, pentru a

Al II-lea Congres al Matematicienilor Români, Turnu Severin, 1932

Telex Telex Telex Telex Telex

BORODINO 200

Borodino este victoria care i-a permis lui Napoleon să ocupe Moscova, în 1812. La 7 septembrie acel an, la 110 km vest de Moscova, aproape de orașul Borodino, 130.000 de soldați ai împăratului francez au reușit să înfrângă, dificil și într-o confruntare sângeroasă, pe cei 120.000 de ruși ai lui Mihail Kutuzov. Au pierit atunci la Borodino 75.000 de oameni, 45.000 de ruși și 30.000 de francezi. Câmpia a devenit un fel

de imens cimitir în memoria gloriei strămoșilor. Generali ca Bagration, Raevski, Ermolov, Konovnițin, Barclay de Tolly, Kutaisov (avea 28 de ani), Tucikov au rămas în istoria Rusiei prin actele lor de vitejie de pe câmpia de la Borodino. Văduva lui Tucikov, Margarita Mihailovna, a întemeiat o mănăstire în acel loc, prin bunăvoința împăratului Alexandru I, și i-a devenit stareță. S-a rugat cât a trăit pentru toți cei pieriți în lupta de la Borodino și pentru toți urmașii lor.

La 200 de ani de la evenimentul tragic, ce vor fi comemorați anul viitor, acești urmași, „noii ruși“, au „acapară“ 50 de hectare din rezervația-muzeu pentru a-și înălța vile luxoase, a respira aer curat și a vedea apusuri și răsărituri de legendă. Înainte erau permise acolo numai culturile agricole, acum autoritățile au acordat dreptul de construcție, iar pe internet au apărut deja oferte de vânzare a câmpiei cu valoare istorică, îmbibată de sângele a mii de creștini morți pentru patrie. „Doamne, ai în grija Ta câmpia de la Borodino“, scrie în presa rusă o călugăriță, implorându-și cititorii să salveze Borodino.

Bagration rănit pe câmpul de luptă

A ȘTIUT HITLER?

În ziua de 10 mai 1941, la ora 18.00, Rudolf Hess, al doilea om după Adolf Hitler, decola de pe un aerodrom din Germania pentru un zbor către Marea Britanie. Ajuns deasupra Scoției, se lansa cu parașuta. Capturat, cerea să vorbească cu ducele de Hamilton. Îi aducea un straniu mesaj: războiul Germaniei cu Marea Britanie trebuia să înceteze. Informat despre neașteptata vizită, premierul britanic Winston Churchill, care tocmai dădea o petrecere la casa sa de la țară, a refuzat să amâne proiecția unui film cu frații Marx pentru a-l întâlni pe Rudolf Hess.

După 70 ani, încă nu s-a lămurit dacă Hess zburase cu aprobarea lui Hitler sau din proprie inițiativă. Deținut în închisoarea Spandau, păzit pe rând de Aliți, s-a spânzurat în 1987, la vârsta de 93 ani, cu o bucată de cablu electric.

De curând, aflăm din revista germană *Der Spiegel*, a apărut un document nou, potrivit căruia Hitler ar fi știut de plecarea lui Hess. Natura acestui document ridică însă foarte multe semne de întrebare în privința veridicității lui.

Este vorba despre un document scris de mână, descoperit de istoricul Matthias Uhl, de la Institutul German de Istorie din Moscova, în Arhivele de Stat ale Federației Ruse. Adjutantul Karlheinz

Pintsch, aflat în apropierea lui Rudolf Hess, a fost prizonier la sovietici între 1945-1955. În februarie 1948 a scris documentul menționat, în care relatează că la aflarea veștii despre plecarea lui Hess, Hitler a fost foarte calm. Berlinul negocia deja cu Londra de ceva vreme și spera să obțină, dacă nu o alianță cu Marea Britanie contra U.R.S.S., măcar neutralitatea englezilor. Pintsch a fost arestat de Gestapo, trimis într-un lagăr de concentrare, apoi pe Frontul de Est. Copii ale documentului au fost înmânate lui Stalin, Beria (șeful NKVD) și Molotov (ministrul de Externe). Doar că în momentul când și-a redactat Pintsch textul, sovieticii tocmai încercau să demonstreze că „cercurile reacționare din Marea Britanie și S.U.A.“ doriseră să se înțeleagă cu Hitler și să îl dirijeze contra U.R.S.S. În 1963, după ce fusese eliberat de sovietici, Pintsch i-a declarat unui ziarist britanic că Hess i se destăinuise: „Führerul nu știe că eu voi face această tentativă diseară“.

Hess (dreapta) și cel pe care l-a trădat

tinuă acolo munca la catedră. Reușește, cu ajutorul fratelui său Barbu, director tehnic la Societatea „Steaua Română“, să-și transporte toate lucrurile la Craiova, la sora lor. O parte din bibliotecă, în special periodicele, va fi donată în 1967 Universității din Craiova.

Agendele sale, păstrate de familia noastră, revelă un tip foarte ordonat, cu program zilnic precis, cu ore dedicate matematicii în cursul dimineții, apoi cu vizite multe primite la Paris, Cluj sau Timișoara (Pierre Montel, prietenul de o viață, profesor la Sorbona și membru al Academiei Franceze, Henry de Montherlant, cunoscut scriitor, dirijori, pictori și sculptori străini, Nicolae Iorga, Șerban Ghica, filosoful și poetul Eugen Speranția, matematicienii N. Ciorănescu, Gr. Moisil, Simion Stoilov, Octav Onicescu și mulți alții). Însemnările personale ne lasă să descoperim un soț tandru, un fiu care nu lipsea niciodată din casa surorii sale de lângă mama sa în vacanțele de Paști și Crăciun, un prieten cu casa deschisă pentru refugiații polonezi, apropiați ai soției lui, catolică ferventă. În 1945 este ales de Senat rector al Școlii Politehnice din București.

Istoria și filosofia matematicii, cărora le dedică 85 de lucrări, îl vor situa printre personalitățile alese de UNESCO la crearea Academiei Internaționale de Istoria Științelor, în 1946 el fiind ales președinte al acestui organism. În toamna aceluiași an Petre Sergescu pleacă la Lausanne să prezideze un congres de matematică,

Octav Onicescu

conștient că nu se va mai întoarce în țară curând. Îi spune la despărțire surorii sale: „Fată dragă, istoria se scrie cu secole“, fiind conștient de situația ce i se pregătea țării sub ocupația sovietică.

Patru ani mai târziu se ocupă asiduu de organizarea următorului congres al Academiei Internaționale de Istoria Științelor, mai ales că este preconizat a avea loc la București. Proiectul eșuează însă, locul reuniunii se mută la Ams-

terdam, unde profesorul Sergescu este numit secretar pe viață al Academiei Internaționale de Istoria Științelor și secretar general al Uniunii Internaționale de Istoria Științelor. Fondează în 1947 Uniunea Internațională de Istorie a Științei, împreună cu Cortesao, Raymond și alții, al cărei prim președinte este.

Cetățenia îi este retrasă deja și bunurile confiscate, pentru că a refuzat să se mai întoarcă în țară, așa că pentru el urmează viața de exilat. Ține prelegeri de istoria științelor, fondează Seminarul de istorie a matematicii de la Institutul „H. Poincaré“ din Paris, se preocupă de compatrioții săi din Paris, care îi cer sprijinul și pe care îi ajută prin Fundația Universitară „Carol I“. Petre Sergescu a refuzat tot timpul să accepte o altă cetățenie, motivându-și hotărârea astfel: „Ceilalți refugiați români vor zice: chiar și Sergescu și-a pierdut speranța că vor mai veni vreodată vremuri mai bune pentru România și pentru toți românii; nu pot face acest lucru“.

Impresionat de moartea profesorului Dimitrie Pompeiu, Petre Sergescu se hotărăște să scrie un text în memoria acestuia și îl începe la 20 decembrie 1954. Nu-l va termina, pentru că moare în somn, în noaptea de 20 spre 21 decembrie.

A fost membru corespondent al mai multor Academii și Societăți Matematice din: România, Franța, Polonia, Cehoslovacia, Belgia, Peru, Brazilia, Luxemburg și Germania. Are 50 de note și lucrări matematice și alte publicații diverse. ■

Al II-lea Congres al Matematicienilor Români, mai 1932, Turnu Severin; în grădina Liceului „Traian“, de la stânga la dreapta, în rândul întâi: Paul Montel, W. Sierpinski, Dimitrie Pompeiu, doamna Froda

RĂPECIUNE

3

1961. Salvador Dali își notează în jurnal în această zi: „De când mă știu am obiceiul să privesc ziaarele de-a-ndoaselea. În loc să citesc știrile, eu le privesc și le văd. Când eram băiețandru, clipeam din ochi și vedeam, printre șerpuirile semnelor tipografice, veritabile partide de fotbal, ca la televizor. Deseori, înainte de repriză, eram nevoit să mă odihnesc puțin, așa de tare mă sleiau peripețiile acestui joc. Astăzi, când privesc ziaarele pe dos, văd lucruri divine, prinse într-o anume mișcare, și asta mă decide să repictez într-un sublim elan de pop art daliniană fragmentele de ziar care conțin comori estetice demne câteodată de Fidias“.

8

1804. Din porunca lui Constantin Ipsilanti, se întocmește un plan de sistematizare a Bucureștilor, care conține inclusiv măsuri de aliniere a caselor și de lărgire a ulițelor. Este adoptat un regulament privind regimul construcțiilor, prin care se interzice construirea stâlpilor de pridvor sau de prispă, scârilor, tarabelor, a balcoanelor orientale, care înaintau prea mult în ulițe, împiedicând circulația carelor, a prăvăliilor de lemn, care cădeau lesne pradă incendiilor.

10

1777. Neva inundă Sankt-Peterburgul. Orașul Ecaterinei cea Mare fiind în cea mai mare parte construit din lemn, clădirile cedează ușor presiunii valurilor (nivelul apei este cu 321 cm peste cel normal), înregistrându-se numeroase victime și pagube, chiar dacă mai puține decât cele ale marilor inundații din 1824, din vremea țarului Alexandru I. Pe toate străzile, inclusiv pe Prospektul Nevski, se merge cu barca. Multe zăplazuri și garduri sunt răsturnate, micile case de lemn se strâmbă sub puterea apei, o izbă ajunge plutind pe malul celălalt al fluviului, colibele sunt duse de ape. Apa vine noaptea, sporind pagubele în oameni și animale. Încetineala cu care intervine poliția agravează și ea situația. Mai bine de 1.000 de oameni pier. Ekaterina îl cheamă pe șeful Poliției, Nikolai I. Cicerin și, făcându-i o plecăciune, îi spune: „Mulțumesc, Nikolai Ivanovici! Grație ție au murit câteva mii de buni supuși ai mei!“ Cicerin nu a suportat reproșul ironic al suveranei. Paralizează și moare două zile mai târziu.

11

1946. Sora Maria Tereza, de 36 de ani, misionară sosită la Calcutta în 1929 și predând ani buni la școala de fete Sfânta Maria, se află în drum către retragerea anuală în singurătate de la Darjeeling. Primește în tren ceea ce ea va numi „inspirație“, „chemare pentru chemare“. Din aceea zi, în mod inexplicabil, simte dorința de a-L servi pe Hristos, prin săracii care îi umplu inima de durere. Unica motivație a vieții Maicii Tereza (Agnes Gonxha Bojaxhiu, pe numele ei adevărat) devine împlinirea acestei chemări. În august 1948 ea părăsește mănăstirea, pentru a intra în lumea săracilor. În 1979 va primi premiul Nobel pentru Pace.

14

1709. „Dacă Dumnezeu ne ajută să mai pierdem o bătălie ca aceasta, Maiestatea Voastră își poate socoti dușmanii nimiciți“, îi scrie mareșalul de Villars lui Ludovic al XIV-lea, la trei zile după greaua bătălie de la Malplaquet, unde armatele coalizate (englezi, imperiali și olandezi) i-au înfrânt pe francezi, dar pierzând 23.000 de oameni, față de 11.000 de francezi scoși din luptă. Trupele franceze, retrace în bună ordine, vor învinge trei ani mai târziu armata prințului Eugeniu de Savoia, care le-a stat în față și la Malplaquet.

17

1947. James Vincent Forrestal, fost secretar al Marinei Statelor Unite (din 1944) și adept al bălăliilor navale purtate de pe portavioane, devine primul secretar de Stat al Apărării al Statelor Unite. Anticomunist convins, se opune recunoașterii Israelului de către S.U.A., estimând că relațiile cu lumea arabă, pentru petrolul ei, sunt mai importante pentru americani, și se teme de pericolul sovietic. Pradă depresiei, părăsește înaltul post în martie 1949, fiind internat într-un spital militar, și, câteva săptămâni mai târziu, în mai, se sinucide, sărind de la etajul 16. Războiul Coreei, din anul următor morții lui, îi validează teoriile privind rolul esențial al portavioanelor în conflictele viitoare, primul portavion american gigant fiind botezat „USS Forrestal“.

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

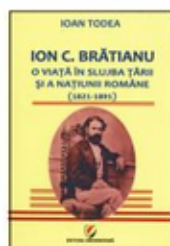
● **Ion Varta, Tatiana Varta, Igor Șarov – ASASINĂRILE ÎN MASĂ DIN R.A.S.S.M. ÎN PERIOADA MARI TERORI (1937-1938). DOCUMENTE DESECREȚIZATE DIN ARHIVELE M.A.I. ȘI S.I.S. ALE REPUBLICII MOLDOVA**

Editura Arc și Editura Cartdidact, Chișinău, 2010, 710 pp

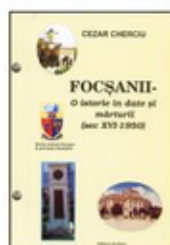
● **COLECTIVIZARE ÎN TELEORMAN (1949-1962). REZISTENȚĂ ȘI ACCEPTARE FORȚATĂ** (sub egida Muzeul Județean Teleorman; coord. **Constantin Țânțariu**, cuvânt înainte și studiu introductiv **Marius Oprea**)

Editura Magic Print, Onești, 2011, 551 pp

● **Ioan Todea – ION C. BRĂȚIANU. O VIAȚĂ ÎN SLUJBA ȚĂRII ȘI A NAȚIUNII ROMÂNE (1821-1891)**

Editura Universitară, București, 2011, 287 pp

● **Cezar Cherciu – FOCȘANII. O ISTORIE ÎN DATE ȘI MĂRTURII (SEC. XVI-1950)**

Editura Andrew, Focșani, 2010, 573 pp + anexe foto

● **ISTORIE ȘI MEMORIE EVREIASCĂ. VOLUM OMIAGIAL DEDICAT DOAMNEI DR. LYA BENJAMIN** (sub egida Federației Comunităților Evreiești din România și a Centrului pentru Studiul Istoriei Evreilor din România; editori: **Anca Ciuciu, Camelia Crăciun**)

Editura Hasefer, București, 2011, 235 pp

● **Ilarie Hinoveanu – CUGETĂTORI, EXEGETI ȘI CREAȚORI ILUȘTRI**

Editura ALMA, Craiova, 2010, 230 pp

● **Emanuel Bădescu – IMNURILE NAȚIONALE LA ROMÂNII** (cuvânt înainte de **Ion Bulei**)

Editura Cadmos, București, 2008, 220 pp

● **Mihai Epure – APROAPE DE SOARE RĂSARE**

Editura Cartega în colaborare cu Editura Nipponica, București, 2002, 427 pp

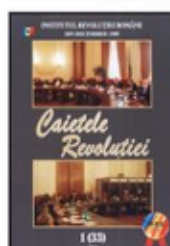
● **UNIVERS CROMATIC: IOSIF ISER**

Muzeul Național Cotroceni, București, 2011, 62 pp

● **REVISTA ROMÂNĂ-AMERICANĂ** (Editată de asociația „Amicii Statelor Unite”)

Seria a doua, ianuarie 2011, nr. XXI

● **CAIETELE REVOLUȚIEI** (editată de Institutul Revoluției Române din decembrie 1989)

Nr. 1(33), 2011, 103 pp

● **LUMINĂ LINĂ** (Revistă de spiritualitate și cultură românească)

Romanian Institute of Orthodox Theology and Spirituality, Capela Sf. Apostoli Petru și Pavel, An XVI, Nr. 2, aprilie-iunie 2011, New York

un deceniu, la începutul anilor '70, regimul s-a înăsprit, trăsăturile sale dictatoriale s-au accentuat, cultul personalității devenind din ce în ce mai prezent în viața românilor.

În aceste condiții, autoritățile și-au sporit atenția față de militarii care, fie aveau rude în străinătate, fie întrețineau, într-o formă sau alta, legături cu diverși cetățeni străini.

La data de 16 mai 1975, generalul de armată Ion Ioniță, ministrul Apărării Naționale, înainta direct lui Nicolae Ceaușescu raportul secret nr. M.02495, în care prezenta o analiză a Consiliului Politic Superior al Armatei privitoare la personalul armatei care avea rude apropiate în străinătate sau întreținea relații cu cetățeni străini. Potrivit documentului, într-o asemenea situație se găseau 410 cadre militare, dintre care 321 ofițeri, 17 maiștri militari și 72

de subofițeri. La aceștia se mai adăugau zece elevi din școlile militare și 203 civili, ceea ce dădea un total de 623 de persoane.

Evident, ei se aflau în diverse ipostaze. Astfel, trei ofițeri și un subofițer aveau copii căsătoriți legal cu cetățeni străini, iar urmașii altor șapte ofițeri și patru subofițeri intenționau să facă același gest în perioada următoare.

Categoria cea mai numeroasă era cea a persoanelor care aveau rude în străinătate. Într-o asemenea situație se găseau 296 de cadre. Rudele a 153 de persoane (112 ofițeri, șapte maiștri și 34 de subofițeri) obținuseră legal acest drept, iar alte 150 (113 ofițeri, șapte maiștri militari și 30 de subofițeri) se stabiliseră ilegal în diferite țări.

În evidența organelor de specialitate se mai găseau 99

de cadre (86 ofițeri, doi maiștri militari, 11 subofițeri), care au întreținut relații cu diferiți cetățeni străini, deși nu aveau rude înafară.

Foarte interesantă era și structura funcțiilor pe care aceste persoane le ocupau. Astfel, 117 erau încadrați în funcții de comandă, 16 în aparatul de partid, 42 erau medici, 42 ingineri, 133 lucrau în diverse servicii tehnice, iar zece, așa cum am menționat, erau elevi în instituțiile de învățământ. Cât privește locul de muncă, 73 de persoane lucrau în comandamente, 42 în mari unități, 162 în unități militare, 26 în diverse centre de cercetări, 98 în instituții militare de învățământ și 222 în diverse alte formațiuni.

Evident că nici Ministerul Apărării Naționale, nici Nicolae Ceaușescu nu puteau să nu reacționeze în fața acestei situații, pe care ei o considerau,

Cuvântarea lui Nicolae Ceaușescu la adunarea festivă din Capitală, cu prilejul absolvirii promoției 1968 și acordării gradului de ofițer absolvenților școlii militare (14 august 1968; Fototeca online a comunismului românesc, cota: 165/1968)

● Declarațiile unui general care bea prea mult ● Tatăl unui general „uneltise” contra regimului ● Legăturile

primejdioase ale soției ● Vizite prea dese la „fratele mai mare” ● Prietenia cu generalul Serb, dăunătoare

La instalarea lui Ion Ioniță ca ministrul al Forțelor Armate (vorbește la tribună;
Fototeca online a comunismului românesc, cota 294/1966)

MILITARIIL, RUDELE ÎN STRĂINĂTATE ȘI RELAȚIILE CU STRĂINII

PETRE OTU

Regimurile comuniste și, în general, toate regimurile dictatoriale, indiferent de culoare, au mania conspirației. De aceea, controlul legăturilor propriilor cetățeni cu lumea exterioară reprezintă un important obiectiv al celor sau celui aflat la putere, menit să descurajeze orice inițiativă a dușmanului de a găsi „puncte de sprijin” în interior, pentru a destabiliza sau înlocui regimul. Problema dobândește o semnificație aparte când este vorba despre armată, un organism de forță, a cărui loialitate trebuie păstrată cu orice preț.

Regimul comunist din România, atât în epoca Dej, cât și în perioada Ceaușescu, nu a făcut excepție de la această regulă. În primele două decenii de la instalare, eforturile echipei de la București au fost îndreptate spre eliminarea „rectiunii interne” și a tuturor acelor care aveau legături, într-o formă sau alta,

cu „lagărul imperialist”. După anul 1964, când s-a adoptat „Declarația de independență”, prin care regimul comunist din România a trecut de la o politică obedientă la una antihegemonică față de Uniunea Sovietică, lucrurile au devenit mai complicate. Pe lângă mai vechiul obiectiv al luptei împotriva „imperialismului”,

foarte prezent în propaganda regimului, s-a adăugat unul, mult mai silențios, dar esențial pentru supraviețuirea echipei conducătoare de pe malurile Dâmboviței: supravegherea și controlul adepților Moscovei, care avuseseră un rol foarte important până atunci. În același timp, după o perioadă de liberalizare de circa

Un caz aparte era cel al generalului-maior care conducea Direcția tehnică din Comandamentul Apărării Teritoriului. El deținea la domiciliu unele documente secrete, fără a putea da explicații coerente despre proveniența lor. A intrat în legături cu un comerciant vest-german, intermediind cumpărarea unui autoturism. Dincolo de aceste aspecte, organele de specialitate remarcă că soția ofițerului avea legături extraconjugale cu un locotenent major.

O categorie importantă de generali și ofițeri prezenți în statisticile armatei erau cei bănuți sau dovediți că se aflau în slujba „fratelui mai mare”. De regulă, ei studiaseră în Uniunea Sovietică și se căsătoriseră cu femei din această țară. Erau urmăriți cu atenție, dar lor nu li se aplica măsura trecerii în rezervă, ci erau mutați pe alte funcții, relativ echivalente, explicația furnizată sovieticilor fiind „rotirea cadrelor”.

Cu toate că Gheorghe Gheorghiu-Dej și mai apoi Nicolae Ceaușescu îndepărtaseră în perioadele anterioare mulți ofițeri care studiaseră în Uniunea Sovietică, mai rămăseseră unii pe diverse funcții mai înalte. De exemplu, un general-locotenent, locțiitor al șefului Marelui Stat Major, ce studiaseră în Uniunea Sovietică și era căsătorit cu o rusoaică, făcea vizite, în perioada 1961-1962, reprezentantului Comandamentului Forțelor Armate Unite (C.F.A.U.) ale Tratatului de la Varșovia din Capitală. În aceeași perioadă, dosarul său de cadre a fost dus

pentru studiu acasă la generalul sovietic, acesta afirmând că generalul român putea fi folosit, în anumite situații, pentru culegerea de informații.

În aceeași categorie se afla și un general-locotenent, locțiitor al șefului Direcției Operații din Marele Stat Major. În timpul unei aplicații de cooperare din Bulgaria (martie 1972), reprezentantul C.F.A.U. la București l-a invitat în cortul său, unde a avut o discuție ce a durat patru ore. În plus, fratele soției ofițerului, fiind în interes de serviciu în Republica Federală Germania, a refuzat să mai revină în țară.

Un alt caz este cel al comandantului Flotilei 50 Aviație, general-maior, care a fost luat în studiu de către reprezentantul C.F.A.U. la București, în vederea selecționării unor oameni de „nădejde, prieteni adevărați ai U.R.S.S.”. El, mai menționau documentele, fusese un apropiat al fostului general Ioan Șerb, prins în flagrant delict când transmitea documente sovieticilor. Din nou, organele de partid simțeau nevoia să precizeze că

respectivul întreținea legături extraconjugale cu diferite femei, unele dintre acestea având, la rândul lor, raporturi cu cetățeni străini.

Cei mai mulți dintre cei care intrau în categoria „cu rude în străinătate” sau „legături cu străinii” erau, adesea, nevinoși. Viața, prin neprevăzutele ei meandre, îi puneă într-o atare postură, de proscriși ai regimului, chiar dacă pregătirea și comportarea lor nu justificau un asemenea tratament. Nu vom ști poate niciodată câte cariere au fost distruse, câte familii s-au destrămat, câte destine au fost frânte, doar pentru faptul că o rudă, îndepărtată sau apropiată, a ales să părăsească țara din cauza unui regim de tristă amintire.

Să mai precizăm că în anii următori, pe măsură ce situația internă se deteriora, numărul românilor ce alegeau să trăiască dincolo de Cortina de Fier a crescut semnificativ, ceea ce s-a răsfânt și asupra militarilor, tot mai mulți dintre ei având agățată la dosar sintagma „rude în străinătate” sau „relații cu străinii”. În acest caz, cariera le era blocată, iar prezența în armată

devenea problematică. Totuși, regimul a găsit și aici o soluție: transferul în economia națională, pe „șantierele construcției socialiste”. De altfel, cu precădere în perioada regimului Ceaușescu, armata a devenit o forță de muncă ieftină, ceea ce a contribuit la deprofesionalizarea ei, fapt ilustrat de modul cum a acționat în decembrie 1989. ■

Festivitatea înaintării în grad a unor promoții de ofițeri și absolvenți ai Academiei Militare Generale (20 august 1974; Fototeca online a comunismului românesc, cota: 161/1974)

în pofida măsurilor de până atunci, necorespunzătoare. Prima și cea mai importantă dintre ele era trecerea în rezervă. Secretariatul Consiliului Politic Superior a propus și comandantul suprem a aprobat ca 61 de ofițeri, patru maiștri militari și 21 de subofițeri să fie trecuți în rezervă, deoarece au încălcat prevederile legislației în vigoare sau nu prezentau suficientă garanție în funcțiile pe care le îndeplineau, „având rude apropiate plecate în țări capitaliste”. Precizarea își avea importanța ei, deoarece pentru cei care aveau rude în țări socialiste, în principal în Uniunea Sovietică, de regulă nu se aplica, cel puțin în documentele oficiale, această formulă.

De menționat că în cursul anului 1974 și în prima parte a anului 1975, pentru aceleași motive mai fuseseră trecute în rezervă alte 27 de cadre militare. Mai precizăm că documentele consultate nu invocau, formal, drept motiv al trecerii în rezervă existența rudelor în străinătate sau stabilirea relațiilor legale sau ilegale cu străinii, ci, de regulă, se apela la alte motivații: împlinirea vârstei de pensionare; abateri disciplinare grave de la regulamentele militare, modificări de state de serviciu etc.

Alte 65 de cadre (59 de ofițeri, un maestru militar și cinci subofițeri) urma să fie schimbate din funcțiile pe care le dețineau în altele, cu o sferă de informații cu caracter militar mai restrânsă, iar 114 civili erau dați afară din armată. În sfârșit, 250 ofițeri, 13 maiștri militari și 51 subofițeri erau menținuți în armată, fie pentru că au respectat cadrul legal „raportând de fiecare dată relațiile pe care le-au avut cu rudele din străinătate sau cele stabilite accidental cu cetă-

Generalul Ioan Șerb

țeni străini”, fie pentru că obțineau rezultate bune și foarte bune în funcțiile pe care le îndeplineau, fiind specialiști de înaltă clasă. Un alt motiv important al păstrării în funcții era acela că marea majoritate dintre ei erau membri de partid.

În nota elaborată de Secția pentru probleme speciale și justiție a Comitetului Central al Partidului Comunist se mai propuneau măsuri stricte de supraveghere a tuturor celor aflați într-o asemenea postură, concomitent cu „intensificarea muncii politico-educative”. Se avertiza că, în raport de conduita viitoare, ei riscuau pedepse grele, inclusiv trecerea în rezervă.

Documentele consultate erau dublate de o situație destul de voluminoasă, ce conținea informații despre o serie de generali și ofițeri cu funcții înalte în armata română aflați în ipostazele descrise mai sus.

Un general-colonel, comandantul Comandamentului Apărării Antiaeriene, era semnalat că în unele situații

consuma băuturi alcoolice în exces și, pe acest fond, avea atitudini necorespunzătoare. Aflându-se în concediu în China, fiind în stare de ebrietate, a făcut, în timpul unei mese, afirmații negative cu privire la relațiile Republicii Populare Chineze cu Uniunea Sovietică și Albania. El a recidivat în cursul unei deplasări în Anglia, când, tot pe fondul consumului excesiv de băuturi alcoolice, a adresat cuvinte jignitoare reprezentantului TAROM la Londra, motiv pentru care acesta a făcut un șoc psihic. Dar nu acesta pare să fi fost motivul supravegherii atente, ci faptul că sora soției era căsătorită cu un cetățean evreu și ceruse plecarea în Israel, intenție la care renunțase între timp.

Un dosar încărcat avea și un general-maior ce fusese și adjunct al șefului Consiliului Politic Superior. Soția sa era evreică și se afla în strânse relații cu Ambasada S.U.A. în România, participând la diverse manifestări și primind publicații americane. În plus, organele de specialitate mai arătau că tatăl ofițerului fusese în perioada interbelică membru P.N.L., primar într-o comună din Moldova și deținuse și o cârciumă. În 1959, tatăl „uneltise” împotriva regimului, fiind condamnat la patru ani închisoare (executate doar trei) și trei ani interdicție.

Un alt general-maior, din structurile de partid, avea fratele stabilit în Brazilia, iar sora soției în Canada și era în relații apropiate cu directorul magazinului universal „București”, persoană care făcea numeroase comentarii denigratoare la adresa politicii partidului comunist.

Atașați militari, între care și Gheorghe Băgulescu, pe frontul din China, în apropiere de Nanking

Trilogia *Suflet japonez*, tipărită în 1939, în limbile engleză, franceză, română și japoneză, este o bijuterie literară despre perioada medievală a Țării Soarelui Răsare. Magistrul Nicolae Iorga i-a certificat harul de scriitor, prefăcându-i lucrarea *Zile de energie*, pe care a numit-o „nobilă și mândră Biblie de ostași”.

Fascinat de cultura și civilizația Orientului îndepărtat, generalul Gheorghe Băgulescu avea să devină cel mai mare colecționar de artă extrem-orientală din lume. Confirmarea unei astfel de poziții de către un om de talia domnului general Vasile Parizescu, președintele Societății Colecționarilor de Artă din România, echivalează cu autoritatea lucrului judecat. În Bucureștii interbelice, „Expoziția Gheorghe Băgulescu”, de la Ateneul Român, a stârnit un imens interes, rămânând până astăzi

un reper cultural greu de egalat, ca valoare și diversitate.

Gheorghe Băgulescu a devenit, la vremea aceea, singurul străin primit în rândurile Academiei Naționale a Japoniei, elită a spiritului nipon. În timpul cât s-a aflat la Tokyo, 1935-1939, ca atașat militar, și 1941-1943, șef al Legației României, a fost un veritabil senior al corpului diplomatic din capitala niponă.

Prezența sa în Japonia a lăsat urme palpabile, iar ac-

Dr. Paul-Octavian Negrescu și soția, Elena-Georgia

În timpul Primului Război Mondial, părinții viitorului general, Petre, preot, și Rada, au fost condamnați în baza unui fals denunț pentru „deținere de armament”. În realitate, pedepsirea lor s-a făcut pentru că aveau doi fii care luptau pe front împotriva nemților. În 1917, sunt deportați în Germania, de unde revin după un an de penitență. Ion și Vasile, frați, au urmat tot cariera militară, primul ajungând colonel, iar cel de-al doilea general.

Gheorghe Băgulescu a fost căsătorit cu frumoasa și distinsa Elena Dimitriu, care însă nu l-a însoțit în misiunile diplomatice în străinătate. Au avut un singur copil, Georgia-Elena, medic, căsătorită cu doctorul Paul-Octavian Negrescu. S-a stins din viață la doar 34 de ani.

Alice-Monica Negrescu, ultima aristocrată cu blazon de Băgulescu, fiica Georgiei-Elena și a lui Paul-Octavian, este singura nepoată și moștenitoare în viață a generalului Gheorghe Băgulescu, retrasă discret la malul Mării Negre. Starea sa de spirit oscilează între resemnarea că nu a recuperat nimic din proprietățile bunicului și speranța că fiul ei, Dan, va desăvârși ce a început ea. Prin generozitatea Excelenței Sale Domnul Kanji Tsushima, fost ambasador al Japoniei la București, doamna Negrescu a vizitat Țara Soarelui Răsare, călătorind prin locuri atât de dragi bunicului ei. Sensibil și iubitor de viață, generalul Băgulescu a trăit în Japonia o frumoasă poveste de iubire... interzisă, din care a rezultat un fiu, astăzi septuagenar la Tokyo.

「大和魂の著者として、令名を馳せた駐日ルーマニア公使館付武官バグレスコ大佐は、歐洲大戦に祖國を爲つて参戦、赫赫たる武功を立て、ルーマニア國武人最著の名譽たる白色の外衣を許された勇士にして、同氏の戦争小説は全歐に廣く讀まれてゐる。『脱走兵』は特に本誌の爲めに寄せられた氏の代表作。歐洲大戦當時のルーマニア兵士を主人公にした素晴らしい戦争心理小説である。」

În luna decembrie 2010, Fundația Europeană Titulescu și Asociația Culturală Româno-Japoneză au organizat, la Casa Titulescu, un simpozion, o expoziție de artă și o expoziție de carte. Acestea au fost dedicate generalului Gheorghe Băgulescu, sub genericul Un mare român cu... suflet japonez, de la a cărui naștere, la 1 noiembrie anul trecut, s-au împlinit 120 de ani.

Un ilustru compatriot, ca atâția alții, condamnat pe nedrept la uitare. Al cărui chip este conturat de semnatarul acestor rânduri, după îndelungi și anevoioase căutări, ce durează de două decenii, în monografia Aproape de Soare-Răsare și în romanul Dor de Sakura. De asemenea, i-a dedicat capitole în volumele Din Carpați până la Fuji și Samuraiul de pe Argeș. Titlurile nominalizate au apărut la Editura Cartega, București.

UN MARE ROMÂN CU... SUFLET JAPONEZ

MIHAI EPURE

Gheorghe Băgulescu a fost o personalitate complexă a vieții social-politice interbelice din România și nu numai. Lumea în care „și-a desfășurat steagurile“, deși nu a fost limitată, i-a devenit uneori cam strâmtă. Hărăzit cu fire aprigă și suflet clocotitor, a avut o inimă ce a bătut permanent pentru țară, deși a sfârșit departe de ea. Și-a iubit cu patimă pământul natal, amintirea lui însoțindu-l pe drumurile pe care, fără voia sa, a trebuit să rătăcească. „Fanatic îndrăgostit de țara mea“, așa îi plăcea să rostească, fără nu-

anță demagogică, de câte ori se ivea prilejul.

A făcut o strălucită carieră militară, parcurgând toate treptele ierarhiei, de la soldat la general. Pe frontul celei dintâi conflagrații mondiale s-a acoperit de glorie, a fost rănit, decernându-i-se Ordinul „Mihai Viteazul“.

În anul de grație 1918, a fost martor și actor al evenimentelor ce au schimbat cursul istoriei naționale. A participat la memorabila Adunare de la Alba Iulia. I s-a acordat onoarea de a aduce în Capitală actul oficial al Marii Uniri, pe traseul Alba-

Iulia-Sibiu Căineni-Pitești-București.

A avut curajul, pe care dinamicii s-au grăbit să-l eticheteze drept nebunie, de a-i înfrunta, în momente diferite, pe premierul Alexandru Marghiloman, pe regele Carol al II-lea și pe mareșalul Antonescu, fost coleg de școală militară. Conștient că nu poate servi cu adevărat interesul țării din înaltele poziții ce i s-au oferit, a declinat, pe rând, invitația să formeze guvernul și să fie ministru de Interne.

semn de recunoștință, a lăsat Primăriei din localitatea unde-și odihnește veșnicia o valoroasă colecție de artă extrem-orientală.

Gheorghe Băgulescu, un nume de pe care, din fericire, s-a înlăturat colbul uitării. Un mare român ce, prin existența-i încercată, depune mărturie că celor verticali le poți confisca profesia, le poți decapita agonișeala, dar niciodată nu le poți expropria conștiința.

Merită să zăbovim o clipă asupra testamentului său, pentru că acest document reprezintă mai mult decât un înscris juridic. Este un filigran literar, o fulgure lirică, o esență a filosofiei sale de viață.

Elena Lupescu. Se simțea trădat de acela în care, după Dumnezeu, investise cea mai mare încredere.

În mod voit, el a evadat din tunelul tăcerii. Nu rata ocaziile prielnice, precum participarea la acțiuni protocolare ale Casei Regale, spre a-și exterioriza prin viu grai îngrijorarea față de dizolvarea credibilității suveranului și, implicit, a Coroanei.

Carol al II-lea a fost informat pe mai multe canale despre atitudinea supusului său, colonelul Băgulescu. Suveranul îi cere imperativ ministrului de Război să acționeze în consecință și să-i găsească un domeniu de activitate... cât mai departe. De la ordinul Majestății Sale, până la trimiterea în misiune diplomatică permanentă în Japonia, n-a mai fost decât un pas.

Elena Băgulescu

Conștient de fluiditatea situației interne, de interesele subterane și inconsecvența actorilor politici, Băgulescu a refuzat politicos propunerea. Fiind un antigerman funciar, relația sa cu Berlinul oricum n-avea viitor.

Abia după aceea, mareșalul Antonescu este desemnat să formeze noul cabinet.

Ce a urmat nu a făcut decât să confirme intuiția lui Băgulescu – eșecul, asasinatelor politice, etc.

Din aceleași rațiuni și neobediință față de nemți, nu a acceptat nici portofoliul Ministerului de Interne, oferit de mareșalul Antonescu, în calitatea sa de premier.

Ceva în genul „Mai am un singur dor“. Cu amendamentul că generalul Băgulescu are mai multe doruri, sperând că-i va fi împlinită visarea de a reveni în țară, măcar după trecerea în lumea fără de dureri: „...Când timpul va permite, rog să fiu transportat la proprietatea mea de la Florica, dar numai într-o Românie liberă...“

Semnatarul acestor rânduri s-a proclamat executorul moral al testamentului generalului Băgulescu. Cu sprijinul Ambasadei nipone la București, a retipărit trilogia *Suflet japonez*. Urmează drumul dificil al aducerii rămășițelor de la Menton, Franța, și așezarea lor în pământul de la Florica

Mărturii din epocă indică faptul că regele Carol al II-lea i-a propus lui Gheorghe Băgulescu să formeze un nou guvern român. Oferta se înscrie într-o anumită logică politică a începutului anilor '40, din veacul trecut. Pe de o parte, acesta se bucura încă de simpatia suveranului. Iar pe de alta, era printre foarte puținele figuri marcante ale timpului, care dialogase cu Legiunea, pe vremea când aceasta era condusă de Corneliu Zelea-Codreanu.

Brătieților, într-o odihnă spiritului său. ■

Sosirea atașatului militar naval și aeronautic al României la Catedrala eroilor Japoniei

**Gheorghe Băgulescu
și fiica sa,
Elena-Georgia**

În primăvara anului 1918, Gheorghe Băgulescu, pe atunci căpitan la „Vânătorii de munte“, a tipărit și difuzat un manifest critic la adresa premierului Alexandru Marghiloman. Semnat „Conștiința Națională, cu totul alta decât cea mănjită zilnic de fîtuicile mișcilor“, conceput în registru pamfletar și în termeni virulenți, înscrisul îl incrimina pentru „pacea rușinoasă“ de la Buftea/București.

Judecarea sa de către un Consiliu de Război se încheie cu decizia de achitare.

Pronunțarea sentinței a avut la bază o foarte bună apărare, printre cei care au pledat în favoarea lui fiind deputații Corneliu Zelea-Codreanu și Văgăunescu, colonel Broștean, comandant de divizie, avocații Eugen Herovanu, Ioan Timiraș și Leonte Moldovanu.

Presa vremii a reflectat cu generozitate evenimentul, autorul cucerind simpatia populară, oamenii apreciindu-i cutezanța și profundul spirit național. Aflat într-o misiune în România, generalul francez Lafont a trimis o radiogramă la Paris, cu detalii și aprecieri despre fapta și judecarea prietenului său.

transmite, prin cifru, la București. Rezidența germană din Tokyo interceptează comunicarea. Moment ce consfințește începutul procesului de decădere a sa din calitatea oficială de trimis diplomatic al României în Japonia. La 10 aprilie 1943, Ministerul Afacerilor Străine notifică Legația de la Tokyo despre încetarea misiunii generalului Gheorghe Băgulescu. De-acum, el are soarta celor „47 de ronini“, samurai răătăcitori, fără stăpân, de care scrisese atât de frumos în *Suflet japonez*. Cu sprijin suedez și american, ajunge pe Coasta de Azur, la Nisa și Menton. La 26 noiembrie 1963, intră în eternitate, fiind înmormântat la Menton. Ca

tivitatea desfășurată a primit recunoașterea oficială, inclusiv de la cel mai înalt nivel nipon. Împăratul Japoniei, Hirohito, i-a decernat Ordinul „Tezaurul Sacru“ pentru „serviciile eminente aduse în relațiile bilaterale“.

**Imagine ce însoțea articolul
Portul Național Românesc**

Când Germania se autointitula „stăpâna lumii“, generalul Gheorghe Băgulescu, aflat în misiune diplomatică la Tokyo, a atacat, cu arma condeiului, nazismul și totalitarismul, în lucrarea *Noua religie*. Această ieșire avea să-i fie fatală. Ambasadorul german la Tokyo informează Berlinul. Reacția este radicală. Hitler, personal, cere pedepsirea sa exemplară, sintetizând totul în următorul ordin: „Distrugeți opera, lichi-dați autorul!“

Având acces în medii politico-diplomatice, generalul Băgulescu intră în posesia unei informații sensibile, cu privire la intenția Germaniei de a trăda interesele României, pe care o

Elena Băgulescu și Elena-Georgia

Regalist convins, Gheorghe Băgulescu a fost cooperat în cercul ofițerilor apropiați și fideli suveranului. Dar el nu a agreat izul de imoralitate, ce răzbată în popor, venit din alcovul unde Carol al II-lea petrecea cu

Generalul Moshe Dayan

Moshe Dayan, consilierul prim-ministrului pe probleme de antiterorism, generalul Aharon Yariv, și pe directorul Mossadului, Zvi Zamir. Acest comitet trebuia să formuleze strategia de răspuns în fața unui atac de genul celui petrecut la München. Concluzia la care s-a ajuns a fost că prevenirea unor viitoare atentate poate fi realizată prin identificarea și uciderea într-o manieră cât mai spectaculoasă a tuturor persoanelor care au plănuț, sprijinit și executat atentatul de la München, descurajând astfel orice potențial terorist.

Operațiunea a primit numele de cod „Mânia Domnului” (Mivtza Za'am Ha'El). Prima sarcină încredințată agențiilor israeliene de informații a fost întocmirea unei liste cu toate persoanele implicate. Cu sprijinul unui ofițer de informații infiltrat în Organizația pentru Eliberarea Palestinei (O.E.P.) și a unor servicii de informații europene, lista a fost întocmită în scurt timp. Mossadul a fost însărcinat să localizeze aceste

persoane și să organizeze lichidarea lor.

Prima țintă a fost Abdel Wael Zwaiter, un văr al lui Yasser Arafat, reprezentant al O.E.P. în Italia (sub acoperirea de translator al ambasadei Libiei). La 16 octombrie 1972 acesta a fost împușcat cu 11 gloanțe, în apartamentul său din Roma.

A doua țintă a fost dr. Mahmoud Hamshari, reprezentant al O.E.P. în Franța și unul dintre liderii grupării „Septembrie Negru”. O echipă a Mossadului a plasat o bombă în telefonul din apartamentul acestuia din Paris și, la 8 decembrie 1972,

Hamshari a fost grav rănit în momentul în care a ridicat receptorul telefonului, murind la spital în mai puțin de o lună.

În noaptea de 24 ianuarie 1973 o altă bombă exploda într-o cameră de hotel din Nicosia. În urma exploziei, iordanianul Husein Al Bașir, reprezentant al O.E.P. în Cipru, își pierdea viața.

În seara zilei de 6 aprilie 1973, 12 gloanțe trase de doi agenți israelieni puneau capăt vieții lui Basil al-Kubaisi, profesor de drept la Universitatea Americană din Beirut, în momentul când acesta se apropia de locuința sa din Paris. Basil al-Kubaisi era bănuț că ar fi asigurat logistica atentatului de la München.

Probabil că cea mai spectaculoasă acțiune de lichidare a unor prezumtivi

teroriști rămâne operațiunea „Primăvara tinereții”, din 10 aprilie 1973.

„Turisti” și... „turiste”

Parte integrantă a operațiunii „Mânia Domnului”, „Primăvara tinereții” avea ca obiectiv lichidarea unor lideri importanți ai O.E.P. aflați pe teritoriul libanez. Dacă precedentele operațiuni, chiar desfășurate pe teritoriul unor state europene, au putut fi duse la bun sfârșit de către echipe mici de agenți ai Mossadului, un atac armat în Liban – un adevărat „paradis” al teroriștilor – ridica o serie de probleme greu de depășit pentru Mossad.

Agenții Mossadului obținuseră informații precise că trei lideri importanți ai O.E.P. se află în Beirut. Aceștia erau: Mohammad Yusuf al-Najar („Abu Youssef”), în vârstă de 44 de ani, șeful serviciului de informații al aripii militare a O.E.P., al Fatah; Kamal Adwan, 38 de ani, șeful operațiunilor teroriste în Fâșia Gaza și Israel; Kamal Nasir, poet, 48 de

Mohammad Yusuf al-Najar („Abu Youssef”; cu cămașa albă), alături de Yasser Arafat, liderul OEP

Afișul filmului „München”, realizat de Steven Spielberg, și fotografiile victimelor atentatului care a însăngerat Olimpiada din 1972

Operațiunea „Primăvara Tineretii”

LUMINIȚA BANU, FLORIAN BANU

Jocurile olimpice găzduite de R.F.G. în anul 1972, proclamate „Olimpiada Păcii și Veseliei”, aveau să aducă în fața a 900.000.000 de telespectatori un act terorist fără precedent. Un grup de opt fedaini („oamenii sacrificiului”) palestinieni, membri ai organizației „Septembrie Negru”, au ocupat, la ora 04.30 a.m., clădirea din Satul Olimpic în care era cazată delegația olimpică a Israelului. În timpul atacului, antrenorul Moshe Weinberg și atletul Yossef Romano au fost împușcați mortal, iar alți nouă sportivi au fost luați ostatici.

Teroriștii au făcut cunoscute autorităților germane revendicările: eliberarea a 234 de prizonieri palestinieni, precum și a teroriștilor germani Andreas Baader și Ulrike Meinhof, precizând că principalul scop al acțiunii lor este acela de a aduce cauza palestiniană în atenția întregii lumi.

Guvernul israelian, condus de Golda Meir, a respins ferm orice negociere cu teroriștii,

propunând Germaniei de Vest trimiterea unei unități de comando proprii, care să elibereze ostaticii. Respingând această soluție, autoritățile germane au inițiat propriile operațiuni de salvare a ostaticilor, dar intervenția, insuficient pregătită, s-a soldat cu un dezastru: toți ostaticii, cinci dintre teroriști și un polițist german au fost uciși pe aeroportul Furstenfeldbruck. Cei

trei supraviețuitori din grupul răpitorilor au fost arestați, dar au fost eliberați câteva săptămâni mai târziu, în urma unei alte acțiuni teroriste.

Telefoane care sar în aer

La inițiativa premierului Golda Meir (1969-1974), a fost creat „Comitetul X”, care includea pe ministrul Apărării,

chizând focul, suficient ca o rafală de 55 de gloanțe să îl spulbere.

A doua echipă, procedând într-o manieră asemănătoare, a atacat apartamentele în care se aflau celelalte două ținte: Mohammad Yusuf al-Najar și Kamal Nasir.

Semnificația

Încercătura simbolică a misiunii de pedepsire a fost evidentă în cazul lichidării purtătorului de cuvânt al O.E.P., Kamal Nasir, considerat „conștiința revoluției palestinene“. Acesta, de religie creștină, a fost lichidat în timp ce se afla la biroul său de lucru, fiind găsit cu mâinile desfăcute, precum un crucificat, împușcat de mai multe ori în zona gurii și în mâna dreaptă; gura cu care propăvăduise ideile O.E.P. și mâna dreaptă cu care scrisese articolele.

Rafalele de armă automată au atras către respectiva zonă două echipaje ale poliției libaneze, cu care s-a angajat un schimb dur de focuri. Unul dintre jeeppurele poliției a fost aruncat în aer cu o grenadă. Sosirea altor forțe polițienești a fost prevenită de telefoanele date la diversele co-

mandamente polițienești de agenții Mossadului aflați în Beirut, telefoane prin care aceștia, atribuindu-și identitatea unor ofițeri superiori de poliție, au cerut neintervenția în zonă, pretextând că focurile de armă sunt provocate de „neînțelegeri“ interne ale membrilor diverselor organizații palestinene.

O altă echipă, alcătuită din 14 luptători din unitatea specială Sayeret Tzanhanim, aflați sub conducerea lui Amnon Lipkin-Shahak, a atacat o clădire cu mai multe niveluri în care se găseau depozite de muniție și mai mulți militanți ai Frontului Popular pentru Eliberarea Palestinei. Factorul surpriză dispăruse, astfel că rezistența întâmpinată a fost extrem de înversunată, în schimbul de focuri pierzându-și viața doi luptători israelieni. Totuși, sub comanda fermă a lui Lipkin-Shahak (care a și fost decorat ulterior pentru comportamentul său), misiunea comandoului a fost dusă la bun sfârșit, clădirea fiind dinamitată.

În același timp, un comando al unității Shayetet 13, din cadrul Marinei israeliene, a atacat și distrus o clădire din apropierea aeroportului internațional din Beirut, unde palestinienii asamblau mine și încărcături pentru lansatoarele de rachete.

Întreaga operațiune a durat circa 30 de minute, luptătorii is-

raelieni fiind evacuați din zona de acțiune cu autoturismele cu care veniseră și fiind preluați apoi de bărcile de mare viteză. Acțiunea poate fi considerată, din punct de vedere strict militar, un succes deosebit: obiectivele vizate au fost atinse în totalitate, luptătorii din Sayeret Matkal nu au suferit nicio pierdere (doar un soldat rănit), din rândul civililor au existat doar două victime (o femeie în vârstă de 70 de ani, de cetățenie italiană, care a deschis ușa apartamentului în care locuia, fiind imediat împușcată, și soția lui Abu Youssef). De cealaltă parte, pierderile se numărau cu zecile, cei mai mulți fiind militanți palestinieni, dar și polițiști libanezi.

Dacă planificarea și punerea în practică a atacului sunt unanim apreciate pentru profesionalismul desăvârșit, încărcătura morală a unei astfel de acțiuni de pedepsire este încă aprig disputată, atât în mediile istoriografice, cât și în cele militare și politice. După încheierea cu succes a operațiunii, premierul Golda Meir afirma în Knesset: „I-am lichidat pe ucigașii care plănuiau să ucidă din nou!“, iar colonelul Muki Betser, chestionat după mulți ani asupra acestei operațiuni, nu ezita să afirme: „Cred că orice națiune care se respectă trebuie să știe cum să-i pedepsească pe cei care o rănesc!“.

Atacul din Beirut, din aprilie 1973, a devenit subiectul mai multor cărți, al câtorva zeci de articole de presă din întreaga lume și, nu în ultimul rând, a fost inclus în filmul lui Steven Spielberg, *München*, realizat în anul 2005. ■

Scenă din filmul lui Spielberg

ani, purtător de cuvânt al O.E.P. și responsabil cu operațiunile de propagandă (era editorul principalei publicații a organizației, *Falastin Athwra* – Revoluția palestiniană). Aceștia locuiau la etajele doi și trei ale unor clădiri foarte bine păzite din Beirut, alături de numeroși cetățeni britanici și italieni. Agenții au reușit să-i localizeze și să procure planurile clădirilor, situate una lângă cealaltă.

Posibilitățile operative ale Mossadului erau depășite, astfel că unitatea Sayeret Matkal a fost chemată în ajutor. În februarie 1973, comandantul Ehud Barak (viitor prim-ministru al Israelului) și maiorului Ammon Biran, șeful diviziei de informații a unității, le-au fost puse la dispoziție informațiile și fotografiile obținute de Mossad cu privire la cei trei lideri palestinieni, cerându-li-se elaborarea unui plan de lichidare a acestora.

Întrucât folosirea elicopterelor (mijlocul favorit de infiltrare al unității) nu era posibilă, calea de intrare pe teritoriul libanez urma să fie marea. Forța de desant urma să fie transportată în bărci „Zodiac”, iar de pe plajele libaneze urma a fi preluată de mașini închiriate de agenții Mossadului aflați deja în Beirut.

Întrucât distanța ce trebuia parcursă cu automobilele era de circa 10 km, distanță pe care puteau fi reperați, luptătorii nu numai că trebuia să pară turiști, ci, pentru sporirea credibilității și facilitarea deplasării, s-a stabilit ca unii dintre ei să fie deghizați în femei (Ehud Barak și Amiram Levine – viitor general al armatei israeli-

ene – s-au aflat în această situație).

A ezitat câteva fracțiuni de secundă

În ziua de luni, 9 aprilie 1973, comandoul, divizat în trei echipe, s-a îmbarcat în portul Haifa, de față fiind David „Dado” Elazar, șeful Statului Major al forțelor armate israeliene, și Eli Zeira, șeful spionajului militar, la bordul unor nave militare de mare viteză, pentru o călătorie de șapte ore către rada portului Beirut. Deplasarea a decurs fără impedimente, luptătorii israelieni debarcând la ora 01.30 a.m., în noaptea de 9/10 aprilie, pe plaja privată „Dove Beach”. Aici erau așteptați de agenți ai Mossadului, deghizați în turiști englezi, pasionați, chipurile, de pescuitul nocturn. Cei 16 membri ai comandoului au fost preluați de pe plajă în cele trei mașini închiriate de agenții Mossad.

Ajunși în proximitatea obiectivelor, aflate într-un cartier rezidențial din Beirutul de Vest, pe strada Verdun, luptătorii din prima mașină, înarmați cu pistoale-mitralieră Uzi, fără recul, revolvere și încărcături explozive, au coborât din autoturisme și și-au continuat deplasarea pe jos. Deghizat într-o femeie brunetă, Ehud Barak alcătuia un „cuplu” cu unul dintre subordonații săi, Muki Betser. Aco-perirea lor era asigurată de un alt membru al echipei, Yonathan Netanyahu, fratele viitorului premier israelian Benjamin Netanyahu și comandant al raidului de la Entebbe, din 1976 (când forțele speciale israeliene au eliberat pasagerii unui avion al

Comandantul unității
Sayeret Matkal, Ehud Barak

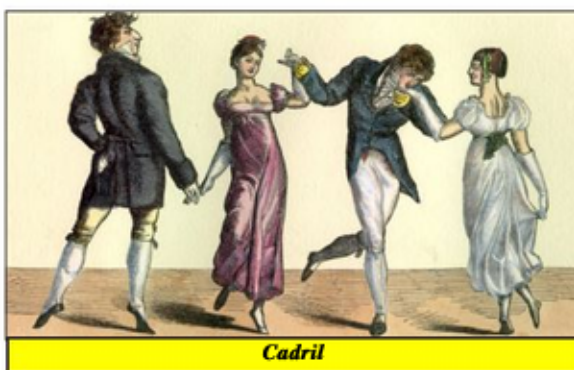
companiei El Al, deturnat și obligat să aterizeze acolo). Această echipă avea ca prim obiectiv blocul în care, la etajul doi, se afla Kamal Adwan. Din respectiva echipă mai făceau parte Lonny Rafaeli, deghizat într-o femeie blondă, și soldatul Zvika Livneh.

Deplasându-se ca o pereche de îndrăgostiți, Barak și Betser, fără a trezi suspiciunea gărzii aflate în fața imobilului, s-au apropiat suficient de mult pentru a-l împușca pe paznic cu un revolver silențios și a pătrunde în imobilul-țintă. Precipitându-se pe scări, luptătorii au ajuns în fața ușii apartamentului-țintă, au plasat încărcătura explozivă și au așteptat semnalul că celelalte echipe au ajuns pe poziții. Înainte de a primi acest semnal, din stradă s-au auzit focuri de armă, moment în care Kamal Adwan, înarmat cu un pistol-mitralieră AK 47, a deschis ușa apartamentului. Văzând doar doi „civili”, dintre care unul era „femeie”, Adwan a ezitat câteva fracțiuni de secundă, nedes-

Un împrumut vechi din lat. *quadrans* „sfert” este fr. *cadran* „tip de cadran solar care marca orele pe un sfert de cerc” (cu forma *quadrant*, în secolul al XIII-lea). Din franceză îl avem și noi pe *cadran*.

Alt derivat al lui *quattuor* moștenit de franceză este *quadratus* „pătrat”, participiul trecut al verbului *quadrare* „a face pătrat”, devenit fr. *carré* „pătrat”. În română, care l-a împrumutat, a ajuns în forma *careu*, cuvânt specializat pentru formațiuni militare sau de gimnastică, dar și în forma *carou*, pentru cărțile de joc (una din cele două culori roșii, însemnată cu romburi). Acesta din urmă are la bază un cuvânt neatestat din latina vulgară (*quadrellus*) derivat din *quadrus*. Un derivat vechi al lui *quadrus* „pătrat” cu sensul de „piatră cubică” este fr. *carrière* „loc din care se extrage piatră pătrată”. Din franceză l-am luat și noi pe *carieră*.

Din slavul *četrutu*, derivat de la 4, îl avem pe *sfert* „a patra parte, pătrime”. În glumă, se folosește cuvântul compus *sfertodoct* cu referire la cineva care e mai puțin instruit decât un semidoct. Al. Graur citează și o expresie veche din argou: pentru „copil” se spune *sfert*, după modelul lui *jumătate* „soție”. Unii lingviști cred că verbul (a) *sfărteca* „a sfâșia, a rupe în bucăți” este un derivat de la cuvântul slav citat mai sus (alții îl consideră însă moștenit din lat. *exfracticare* format de la *fractus*). Tot de origine slavă, mai exact un derivat de la *četrutu* „sfert”, este *ciosvârtă* (cu variantele *cesvârtă*, *cetvârtă*, *cetvert*)

Cadril

„sfert, a patra parte dintr-un animal tăiat; bucată de carne, halcă”.

În germană, cuvântul *Viertel*, derivat de la *vier* „patru”, a ajuns să însemne „parte a orașului”. Termenul românesc *firtă* „măsură de suprafață egală cu un sfert de pogon” este luat din germ. *Viertel*. Prin intermediar maghiar, a ajuns la românii din Transilvania cuvântul *fîrtai* „sfert”, iar din graiul sașilor a fost împrumutat *ferdelă* (cu varianta *felderă*, în zona Mediaș) „20 de litri”, adică un sfert de găleată care măsoara 80 de litri.

Din greacă provin în română o serie de cuvinte formate cu prefixul *tetra-* care exprimă ideea de „împătrit”: *tetraminie* „perioadă de patru luni”, *tetrapod* „pedestal cu patru picioare”, *tetraevanghel* „carte ce cuprinde cele patru Evanghelii”. Unele dintre aceste cuvinte au fost preluate prin intermediar francez (în DEX există peste 30!): *tetrarhie*, *tetrametru*, *trapez* etc. Prin filieră slavă (rus. *tetrâ* „caiet”) ne-a venit cuvântul vechi *tartaj* „copertă, scoarță de carte sau de caiet”, la originea căruia se găsește gr. *tetradhion*. Termenul este atestat în secolul al XVI-lea și a avut o evoluție semantică înregistrată și în cazul lui *caiet* (amintit mai sus).

Din turcescul *çalpara* provine cuvântul *geamparale*, numele unui dans popular românesc, care avea și sensul învechit de „castaniete”; termenul are, la originea îndepărtată, cuvântul persan *çârpârâ* (din *çâr* „patru” și *pârâ* „parte”), care denumea un instrument muzical format

din patru bucăți de lemn pe care muzicantul le ciocnește între ele.

Si din latina savantă am împrumutat o serie de cuvinte la baza cărora se află termenul care desemnează numărul patru: *cvadruplu* din lat. *quadruplus* „împătrit”, *cvadrigă* „car de curse cu patru cai, la romani” din lat. *quadriga* (format din *quadriugi* „patru juguri”), *cvadrigemeni* din lat. *quadrigemenus*. Alte cuvinte sunt considerate cu origine multiplă, putând fi împrumutate din latină sau din franceză: *cvadruman* „cu patru mâini” (lat. *quadrumanus*, fr. *quadruman*), *cvadriremă* (lat. *quadriremis*, fr. *quadrireme*). După modelul lat. *quadrupes* „cu patru picioare” s-a format în românește *patruped*.

Există și derivate românești de la *patru*: *pătrat*, *pătrar*, *pătrare* „un sfert de baniță”, *pătrișor* „piesă metalică folosită în tipografie”, *pătriță* (regional) „a patra parte”, *pătrime*, *pătreneș* și *pătrica*, cuvinte folosite în jocuri de copii, (a) *împătri*. Mai rar este cuvântul *patreu* „nota 4 la examen”, citat de Al. Graur, dar absent din dicționarul-tezaur al Academiei. Este înregistrată și varianta *patraulă* a lui *patrulă*, pentru că s-a crezut că este un cuvânt format de la *patru*. ■

Pastila de cuvinte

O istorie foarte interesantă, în continuarea celor din numărul anterior al revistei, prezintă cuvântul cazarmă, atestat prima dată la 1848. Toate dicționarele românești îl consideră un împrumut din rusă (kazarma), fiind preluat, alături de alți termeni militari, în perioada Regulamentului Organic. Interesantă este însă istoria îndepărtată a lui cazarmă, care urcă până la lat. *quattuor* „patru“. Unul dintre derivatele acestuia a fost *quaterna*, *quaterni* „câte patru“ (cu varianta neatestată *quaderna* în latina populară).

Varianta *quaderna* a fost moștenită de *provensală* (cazerna „grup de patru persoane“) și apoi împrumutată de franceză (*casernes*) din această limbă. La început (în secolul al XVI-lea), în franceză a însemnat „mică încăpăre construită în fortificații pentru soldații care făceau de gardă“ și ulterior „cameră mică pentru soldații din garnizoană“.

În vremea lui Ludovic al XIV-lea (1643-1715), *casernes* a început să fie folosit pentru a denumi marile clădiri construite pentru sediul unei garnizoane. Din franceză a fost împrumutat de germană (*Kaserne*), de unde l-au luat polonezii (*kazarma*) și, de la aceștia, rușii (*kazarma*). Din rusă îl avem și noi, cum am spus mai sus.

NUMĂRUL 4

Academician MARIUS SALA

Termenul latinesc *quaterni* „grup de patru“ a căpătat sensul „grup de patru foi“ și a fost moștenit de limbile romanice (fr. *cahier*, it. *quaderno*, sp. *cuaderno*). Din franceză, probabil printr-un intermediar polonez (*kajet*), l-am luat și noi românii pe *caiet* (cu finala *t* prin apropiere de *cornet* din fr. *cornette* sau *bonnet* din fr. *bonnet*). Și românescul *carnet* este un împrumut din fr. *carnet*, înregistrat în secolul al XV-lea, cuvânt care provine din forma veche franceză *caer* sau *caern*, cu aceeași etimologie ca și *cahier*.

Un alt derivat al lui *quattuor* este *quadrus*, care a însemnat „pătrat“ și a fost moștenit de italiană: *quadro*. Din italiană a ajuns în franceză *cadre* și apoi în română, *cadru*. Avem și forma derivată *cadru* cu sensul „pictură; ta-

blou“. Cuvântul *cadru* stă la baza verbului (*a*) *încadra* (care poate fi și împrumutat din fr. *encadrer*). La plural, *cadre* are sensul „efectiv de bază al salariaților dintr-o întreprindere sau instituție“. Din franceză avem și alte derivate: *cadril* „dans“ (fr. *quadrille*), *cadrilaj* „caroiaj“ (fr. *quadrillage*), *cadrilat* „(despre țesături) cu desene în formă de carouri“ (fr. *qua-*

drillé), *catren* „strofă formată din patru versuri“ (fr. *quatrain*).

Este interesant de remarcat că la originea cuvântului românesc *codru* cu sensurile „parte, bucată“, dar și „pădure“, (învechit) „munte“, se găsește, după părerea multor lingviști, lat. *quadrum*, mai exact o formă din latina populară *codrum*, atestată sub forma *codra*. S-a produs un

proces semantic asemănător cu cel petrecut în cazul fr. *quart(ier)* și sp. *cuarto*, deci *codrum* ar fi însemnat la început „parte a unui obiect împărțit în patru“, pentru a ajunge să însemne „parte a unui obiect împărțit“ și apoi „parte a unui obiect“. Pentru sensul „bucată de pământ“ ne putem referi la sp. *cuarto*, *quinto*, la care ideea valorii numerice a dispărut, ca și în română.

Cvadriga de pe Poarta Brandenburg din Berlin

au fost constituite localitățile: Iacobești (în lb. maghiară, Fogadjisten – „Fie voia lui Dumnezeu”), Țibeni (Istensegits – „Dumnezeu ne ajută”), Dornești (Hadikfalva – „Satul lui Hadik”), Vornicenii Mari (Józseffalva – „Satul lui József”), Mănești (Andrásfalva – „Satul lui Andras”).

Pe fondul creșterii numerice a secuilor bucovineni, între recensămintele din 1880 și 1910 (de la 9.387, la 10.391), autoritățile de la Budapesta au implementat politica de colonizare inversă, încurajând părăsirea de secu ai Bucovinei, rămasă Austriei după formarea Monarhiei Dualiste, în 1867, și stabilirea lor în teritoriile atribuite Ungariei.

Astfel, în cadrul procesului de colonizare a secuilor bucovineni în spațiul intracarpatic, adiacent exemplor înregistrate în Transilvania – județele/comitatele Bistrița-Năsăud, Cluj, Hunedoara (cazul Cristur, unde ei sunt cunoscuți, în mod eronat, sub numele de „ceangăi”) –, s-a înscris și colonizarea secuilor în acea parte a Banatului care, prin tratatul de la Trianon, din 4 iunie 1920, avea să fie atribuită Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor (viitorul Regat al Iugoslaviei), iar, în prezent, face parte din Provincia Autonomă Voivodina, din componența Republicii Serbia.

În cadrul primei etape a colonizării secuilor bucovineni în spațiul ex-iugoslav – circa 3.500 persoane –, au fost vizate trei localități din sudul Banatului voivodinean: Skorenovac (Székelykeve), Ivanovo (Sándorregyháza) și Vojlovica (Hertelendyfalva), cu submigrări ulterioare

Biserica catolică din Mănești (Andrásfalva)...

din Skorenovac spre Kovin (Kevevár) și Șumarak (Emanueltelep).

Skorenovac, așezare situată în municipalitatea Kovin, a fost, inițial, fondată sub denumirea Djurdjevo (Gyurgyova, Nagygyörgyfalva) – după numele unui colonel din regimentul german bănățean – în 1869. Atunci se găsea într-o locație adiacentă celei actuale, învecinată cu lunca Dunării, și a fost opera a 396 coloniști maghiari, germani-șvabi și bulgari, proveniți din localitățile Banatului voivodinean. Lor li s-au adăugat, în 1882-1883, alte 645 de familii de secu bucovineni. Din cauza inundațiilor provocate de Dunăre, malurile fluviului nefiind încă protejate de vre-

un dig, locuitorii din Djurdjevo s-au strămutat pe actualul amplasament, unde, în 1886, s-a fondat localitatea Székelykeve, inclusă în comitatul Timiș.

Constituită după un plan arhitectonic regulat, novator pentru acea perioadă, Skorenovac și-a păstrat majoritatea populației secuiască bucovineană, deși acolo s-au stabilit și grupe, mai reduse numeric, de germani-șvabi, bulgari catolici „pavlici” (cei care se considerau urmașii, întru credință, doar ai Sfântului Pavel) și slovaci luterani.

Pe termen lung, raporturile procentuale inter-etnice au evoluat între ultimul recensământ austro-ungar, cel din 1910, și ultimul recensământ sârb, cel din 2002, de la 4.541 locuitori (dintre care 73,31% maghiari, 11,94% germani, 9,69% bulgari, 2,53% slovaci și 1,26% sârbi), respectiv la 2.501 locuitori (dintre care 86,71% maghiari, 2,99% bulgari, 5,47% sârbi, doar 0,07% germani și 0% slovaci). Dacă reducerea numărului total al populației s-a datorat natalității scăzute și migrației la orașe, cauză a procesului de industrializare, reducerea drastică a numărului ge-

ermanilor se poate explica prin expulzările în masă practicate de noul regim comunist titoist iugoslav în 1944-1945 (*Magazin istoric*, nr. 6/2009). Declinul bulgarilor, ca și dispariția slovacilor, s-a datorat asimilării lor, printr-un proces de maghiarizare naturală.

Pe termen scurt, punctual, primul recensământ iugoslav, cel din 1921, a atestat,

... și poartă secuiască din Skorenovac (Székelykeve)

Secui din Bucovina

SECUII BUCOVINENI DIN BANATUL VOIVODINEAN

Dr. ION GABRIEL ANDREI

Ceardaș jucat de locuitorii din Vojlovica (Hertelendyfalva)

Secuii, populație de origine turcică, în prezent cvasi-complet auto-identificată cu națiunea ungară, cu excepția celor 150 de persoane declarate ca atare la recensământul din 2002 (față de 831, în 1992), trăiesc nu doar în centrul geografic al României (județele Covasna, Harghita și Mureș), ci sunt răspândiți atât în extremitatea nord-estică – Bucovina, cât și în cea sud-vestică – Banatul Voivodinean (Banatul de Vest).

Prezența secuilor în Banatul Voivodinean, datorată unui proces de colonizare întreprins de autoritățile de la Budapesta la sfârșitul secolului al XIX-lea, a constituit urmarea temporală a unei alte colonizări, în Bucovina,

realizată, la sfârșitul secolului anterior, ca urmare a presiunilor autorităților de la Viena.

Masacrul de la Siculeni asupra secuilor, comis la 7 ianuarie 1764, de trupele austriece, conduse de Jozsef Siskovics (1719-1783), în

semn de represalii pentru refuzul de a se înrola în regimentele grănicerești, a determinat emigrarea unor secui în Bucovina, după includerea teritoriului în componența Imperiului Austriac. Astfel, în deceniul 1776-1786,

Vojlovica (în lb. maghiară, Hertelendyfalva) a fost fondată în 1868, în zona adiacentă Dunării de la sud-est de orașul Pancevo, lângă mănăstirea ortodoxă omonimă (ctitorită la cumpăna secolelor al XIV-lea și al XV-lea), tot în cadrul proiectului care a inclus Ivanovo și Djurdjevo-Skorenovac. Localitatea a devenit parte a municipalității Pancevo, comitatul Torontal. Inițial numită Marienfeld, ea a fost populată de coloniști maghiari propriu-ziși, germani-șvabi și slovaci. După inundațiile provocate de Dunăre în anii 1870, localnicii au fost nevoiți să se relocheze într-o zonă mai înaltă, împădurită, din vecinătate, la fel ca în cazul Djurdjevo-Skorenovac. Astfel, în contextul sosirii a 200 de familii de coloniști secui bucovineni originari din Măneuți, la 21 iulie 1883, a fost fondată noua așezare Vojlovica.

In prezent, în plan administrativ, inclusă în orașul Pancevo, Vojlovica are aproximativ 8.000 de locuitori, bășinașilor secui bucovineni și slovaci adăugându-li-se, după Al Doilea Război Mondial, coloniști sârbi, stabiliți pe proprietățile germanilor-șvabi expulzați în 1944-1945. Vojlovica dispune de propria Comunitate Locală, în care, datorită eforturilor aceluiași Centru Euro-regional pentru dezvoltarea societății în medii multi-etnice „In Medias Res”, a fost introdusă maghiara ca limbă oficială în administrație.

Potrivit recensământului din 2002, la nivelul orașului Pancevo, secuii bucovineni, împreună cu maghiarii propriu-ziși, erau în număr de

Monumentul ridicat la Siculeni în amintirea masacrelor comise de trupele habsburgice

3.279, față de 60.963 sârbi și 746 români, dintr-un total de 77.087 locuitori. Sporirea masivă a numărului etnicilor sârbi, în detrimentul maghiarilor (inclusiv secuilor bucovineni) și a celorlalte minorități naționale s-a datorat procesului de „zrenianinizare” practicat de autoritățile titoiste – colonizarea de etnici sârbi în cadrul fenomenului de industrializare forțată, după exemplul oferit de localitatea Zrenjanin (Nagy Becskerek, în românește, Becicherecul Mare), fosta capitală a comitatului Torontal din vestul Banatului.

A doua etapă a colonizării secuilor bucovineni se poate circumscrie modificărilor frontaliere întreprinse

de Al III-lea Reich, în avântul Ungariei horthyste și în detrimentul României și Iugoslaviei, în 1940, respectiv, 1941.

După obținerea Ardealului de Nord, prin al doilea Dictat de la Viena (30 august 1940), Ungaria a „repatriat” secuii bucovineni în două etape, succedate la interval de câteva luni: înainte și după obținerea zonei Bacika (Bacska) din nordul Iugoslaviei/Serbiei (în prezent situată în Provincia Autonomă Voivodina). Numărul secuilor din Bucovina a scăzut, astfel, de la 11.860, în 1930, la 9.132, în aprilie 1941 (momentul ocupării zonei de către trupele ungare). Ulterior, cvasi-totalitatea secuilor a părăsit Bucovina, pierzându-și, pe baza unui acord bilateral încheiat între autoritățile de la Budapesta și București, proprietățile și cetățenia română.

Secuii bucovineni au fost colonizați de autoritățile horthyste în localitățile din Bacika, de unde tocmai îi alungaseră pe etnicii sârbi, ce fuseseră colonizați la rândul lor de autoritățile belgrade. Coloniile sârbe interbelice, precum Veternik (Hadikliget), Stepanovicevo, Sirig, Radicevici (Csikeriapuszt), Staro Djurdjevo (actualmente inclusă în Temerin) se concentra-

seră la nord de localitatea Novi Sad (Ujvidék), pentru modificarea, în defavoarea maghiarilor, a echilibrului inter-etnic din sudul zonei Bacika. La Veternik, pentru a face loc coloniștilor secui bucovineni, coloniștii sârbi au fost transferați forțat pe celălalt mal al Dunării, în zona Srem/Srijem, inclusă

Uliță din Skorenovac (Székelykeve)

în localitate, și un alt grup etnic, astăzi dispărut prin asimilare: cei 10 români, care conviețuiau alături de 3.433 maghiari, 308 germani-șvabi, 431 bulgari, 15 sârbi.

Dintre principalele repere ale localității merită amintite atât simboluri vechi, cât și noi: porțile secuiești din lemn, cu motivul selenar, păstrat și de secuii din estul Transilvaniei, dar și de românii maramureșeni; întreprinderile de carmangerie, precum Papp și Möricz, câștigătoare, constant, ale concursurilor culinare din Banatul voivodinean, dar și colonelul în rezervă din armata iugoslavă/sârbă Zoltan Dani, comandantul Bateriei a III-a din cadrul Brigăzii 250 de rachete sol-aer, care, în timpul campaniei NATO de bombardamente asupra R.F. Iugoslavia, a doborât, la 27 martie 1999, avionul american invizibil F-117 Nighthawk, iar, în noaptea de 1/2 mai 1999, avionul american F-16 (fără a fi măcar felicitat sau promovat pentru succesele sale, col. Zoltan Dani a trecut în rezervă, la cerere, în 2004, deschizându-și, în localitatea natală Skorenovac, o... brutărie!).

Secuii bucovineni din Skorenovac au migrat în orașul învecinat Kovin (în românește Cuvin), unde, alături de maghiarii propriu-ziși, au fost înregistrați, în 1927, în număr de 505, fiind depășiți de cei 2.535 germani-șvabi, 2.175 sârbi și 1.325 români, dintr-un total de 6.728 locuitori. Pe fondul alungării etnicilor germani-șvabi, în 1944-1945, și colonizării sârbilor, în 2002, din totalul celor 14.250 locuitori ai orașului Kovin, erau recenzați

Generalul-locotenent Ferencz Feketealmy Czeydner

785 maghiari (inclusiv secui bucovineni) – 5,51%, alături de 11.513 sârbi – 80,79% și 418 români – 2,93%. În 2009, localitatea nu era inscripționată și în limbile maghiară sau română. Tot în anul 2002, din totalul celor 36.802 locuitori ai municipalității Kovin au fost recenzați 3.408 maghiari (inclusiv secui bucovineni) 9,26%, față de 28.246 sârbi – 76,75% și 1.363 români – 3,7%. La nivelul municipalității, s-a înregistrat o masivă scădere procentuală a etnicilor ne-sârbi în comparație cu recensământul din 1910, când, din totalul celor 34.034

locuitori, maghiarii reprezentau 15,64%; românii – 16,65%; germanii – 19,3%, iar sârbii – majoritatea relativă (45,52%). În orașul Kovin, maghiarii, împreună cu germanii-șvabi, au ctitorit biserica catolică Sf. Tereza de Avila.

Tot în cadrul efortului de colonizare în care s-a înscris și Djurdjevo, a apărut și Ivanovo, fondată în 1868, în lunca Dunării. Inițial, primii coloniști au fost bulgari catolici („pavlicieni” – în limba bulgară, local, „palceni”), proveniți din localitatea bănațeană Dudeștii Vechi, situată în România, și germani-șvabi, la fel ca în cazul Skorenovac. Colonizarea secuiilor bucovineni s-a realizat între 1883-1884, la scurt timp după cea din Skorenovac. Prezența nou veniților secui-bucovineni, majoritatea relativă a populației, a determinat creșterea numărului locuitorilor din Ivanovo, de la 824, la recensământul din 1869, la 2.129, la cel din 1890. Secuii bucovineni constituie, și în prezent, majoritatea relativă a populației din Ivanovo. La recensământul din 2002, din totalul de 1.131 locuitori, cei 452 maghiari (secui bucovineni) reprezintă 39,96% din populație, depășindu-i pe cei 307 bulgari – 27,14%, 223 sârbi – 19,71% și 5 români – 0,44%. În sprijinirea menținerii și dezvoltării învățământului și folosirii, în administrația locală, a limbilor materne ale etnicilor ne-sârbi din Ivanovo s-a implicat Centrul Euro-regional pentru dezvoltarea societății în medii multi-etnice „In Medias Res”, organizație cu baza în Pancevo, prezidată de etnicul român bănațean Valentin Mic.

Interior de casă de secui din Djurdjevo (Gyurgyova, Nagygyörgyfalva)

Porecla în renume

● Tribunalul Revoluționar, precum crima ●
 Prea mulți condamnați, prea puțini executați ●
 Ambarcațiuni către moarte ● Odioasele „căsătorii
 republicane” ● Cei 90 de „bandiți” erau 90 de
 preoți ● Când nu se îneca, erau loviți cu vâslele
 și cu săbiile

Călăul (în medalion) și victimele sale

„SCĂLDATUL NAȚIONAL”

FLORENTINA DOLGHIN

În Franța anului 1793, atacată de cinci armate ale coaliției monarhice – engleză, austriacă, prusacă, sardineză, spaniolă –, pe fondul unui acut conflict civil, guvernul recurge la o justiție sumară și expeditivă, pentru a reprimă complicitatea cu inamicul, comploturile și răzcoalele.

Din 25 septembrie 1793 Comitetul Salvării Publice instituie o dictatură pentru salvarea patriei. Se teme tot mai mult atât de dușmanii ascunși ai revoluției, cât și de cei declarați. Se simte înconjurat de spioni. Republica, spune Barrère, un apropiat al lui Robespierre, nu mai este decât un mare oraș asediat, o imensă tabără militară. Prin primele acțiuni ale Tribunalului Revoluționar – destinat să ducă

înainte revoluția și să fie „la fel de activ cum este și crima”, afirmă Robespierre, sunt trimiși în temnițe mii de suspecti. Acuzațiile sunt dintre cele mai fanteziste, aparținând adesea delațiunii. Rareori inculpații dispun de un avocat, judecata este expeditivă, singura sentință fiind moartea fără drept de apel și cât mai neîntârziată.

Spre sfârșitul anului 1793, Teroarea sângeroasă operează mai ales în regiunile bânuite

de război civil și în cele din spatele frontului armatelor. În vestul Franței, represiunea împotriva contrarevoluționarilor și promonarhiștilor este crâncenă. Funcționează comisii militare pentru condamnarea lor. Centrul țării cunoaște din Teroare doar destituirile, arestările, uneori prețurile maxime. Ghilotina nu funcționează decât rareori în acele regiuni pașnice.

La Nantes, care este un oraș vestic, port la estuarul Loarei,

în nouonstituitul Stat Independent Croația. Colonizările de secui bucovineni – în 14 locații – și de maghiari propriu-ziși – au determinat modificarea echilibrului procentual inter-etnic, în defavoarea sârbilor.

Soarta secuilor bucovineni colonizați în Bacika a fost decisă de liderul comunist al Iugoslaviei, Josip Broz Tito, care, în octombrie 1944, cu prilejul instaurării administrației militare în Voivodina (conduse de generalul Josip Rukavina), indica drept adversari „forțele de ocupație și elementele etnice străine colonizate”. Concomitent, publicația titoistă *Slobodna Vojvodina* (Voivodina Liberă) îi considera pe străinii colonizați ca ținte de eradicat. „Măsuri energice sunt necesare pentru asigurarea caracterului etnic iugoslav în Bacika”.

Victimele represaliilor comise de trupele de partizani titoiști împotriva secuilor bucovineni și a maghiarilor propriu-ziși din Voivodina au variat între aproximativ 1.000 – potrivit surselor oficiale iugoslave – și 34.491, conform istoricului maghiar Cseres Tibor. În octombrie 1944, partizanii au comis asasinat în mai multe localități. Ele au constituit și o măsură de retorsiune față de Raidul din arealul majoritar sârb Šajkaška din sud-estul zonei Bacika, cunoscut în istoriografia ex-iugoslavă sub de-

Pilotul american Dale Zelko și colonelul Zoltan Dani

numirea de „Racija”, când unitățile ungare, cu implicarea directă a generalului-locotenent Ferencz Feketealmay Czeydner, comandantul Corpului V Armată, în semn de represalii față de activitățile partizanilor titoiști, au ucis, între 21-23 ianuarie 1942, 4.211 persoane, dintre care 2.842 sârbi, 1.250 evrei, 64 rromi, 31 rusini, 13 ruși și 11 maghiari comuniști (la Novi Sad, victimele au fost ucise prin aruncarea în Dunărea înghețată, *Magazin istoric*, nr. 10/1991).

Urmarea a constat în alungarea, de către autoritățile titoiste iugoslave, la sfârșitul anului 1944, a secuilor bucovineni colonizați în Bacika, ei refugindu-se în Ungaria, unde au fost recolonizați în județele Baranya și Tolna, în localitățile de unde etnicii

germani-șvabi abia fuseseră alungați de autoritățile de la Budapesta în Austria și Germania.

La nivelul Provinciei Autonome Voivodina (care include ambele zone de colonizare secu-

iască bucovineană – Banat și Bacika), vicisitudinile istorice menționate au determinat o descreștere abruptă a ponderii numerice a etnicilor maghiari (inclusiv secui): de la 424.555 – 28,1%, la recensământul din 1910, față de 510.186 sârbi – 33,8%, la doar 290.207 – 14,5%, la recensământul din 2002, față de 1.321.807 sârbi – 65%. În Bacika, în 2002, din totalul de 1.022.524 locuitori, cei 221.882 maghiari – 21,07% (în rândurile cărora nu mai există secui bucovineni!), constituiau mai puțin de jumătate din numărul sârbilor – 559.700 (54,74%), raporturile numerice inversându-se față de ultimul recensământ austro-ungar, din 1910.

În Bucovina, de asemenea, s-a înregistrat cvasi-dispariția secuilor, potrivit recensământului din 1992 fiind înregistrați doar 505 maghiari (inclusiv secui bucovineni), iar, la recensământul din 2002, doar 368 de maghiari (incluzând atât secuii bucovineni, cât și maghiarii propriu-ziși, stabiliți prin procesul de industrializare urbană). Din lipsă de enoriași secui, bisericile secuilor bucovineni sunt utilizate, adesea, de Biserica Ortodoxă Română. ■

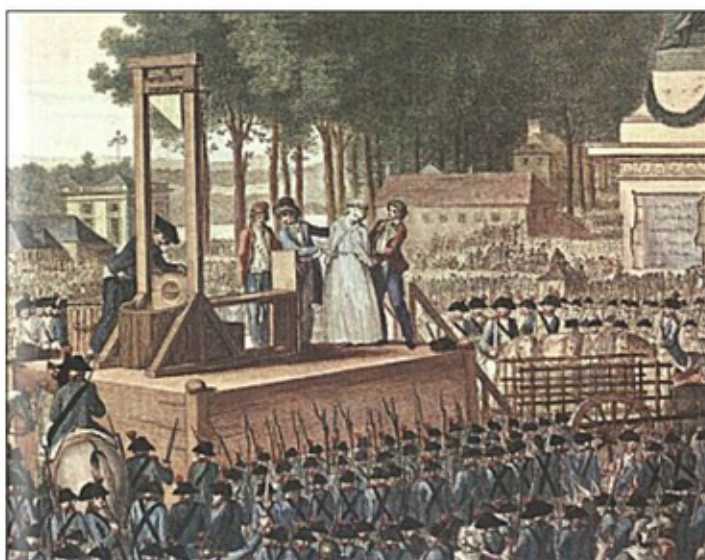

Monumentul ridicat la Novi Sad în amintirea victimelor din ianuarie 1942

inuman înecați, tăiați în bucăți (cu lovituri de sabie)“.

În fața spectacolului, Carrier exclamă: „Ce torent revoluționar această Loara! O veritabilă scaldă națională“. Numai între 22 și 28 decembrie 1793, 2.600 de persoane au fost înecate la Nantes. În cele șapte luni care urmează sunt înhumate 11.969 de cadavre în cimitirele orașului, cadavre găsite pe malurile râpoase ale fluviului.

Denunțat Comitetului Salvării Publice, Carrier, „un misionar al Terorii“, cum îl va numi Jules Michelet, va urca pe eșafod în Place de Grève, un an mai târziu, la 16 decembrie 1794. În apărarea sa, își va motiva

Carrier avea să sfârșească și el victimă a terorii

acțiunile, în timpul procesului ce-i va fi intentat, strict prin dispozițiile primite de la Convenție. Posteritatea îl va judeca dur pentru ororile comise

și pentru excesele represive, deși în vremea tulbură a Revoluției Franceze alții ca el au organizat masacre și la Lyon, și la Tours, și la Rennes. ■

Regretele lui Gorbaciov

Într-un interviu acordat în luna august publicației germane Der Spiegel, fostul prim-secretar al partidului comunist din U.R.S.S. povestește că un grup de lideri mai tineri ai partidului l-au abordat încă înainte de moartea lui Viktor Cernenko – cel aflat între 9 februarie 1984 și 10 martie 1985 în fruntea partidului și i-au spus că vor să se opună desemnării de către nomenclaturii mai în vârstă a unuia dintre ei după moartea lui Cernenko. Gorbaciov a respins acea primă abordare.

După moartea lui Cernenko, cel care l-a propus drept succesor a fost ministrul de Externe Andrei Gromîko, care nu îl simpatiza foarte tare. S-au întâlnit cu 30 minute înainte de ședința biroului politic și în cinci minute au căzut de acord asupra pașilor de urmat.

În seara zilei respective, Gorbaciov a ieșit la o plimbare cu soția sa, Raisa. Nu discutau niciodată în casă. Măsură de precauție justificată, pentru că, după ce nu a mai fost președintele U.R.S.S., povestește el, au fost descoperite în locuința oficială pe care o ocupase tot felul de microfoane.

Întrebat de ce nu a venit cu un plan clar de reformare de la început, Gorbaciov replică: „Dacă aveam un astfel de plan, ajungeam repede la Magadan“. Magadan era „capitala“ Gulagului sovietic. Și adaugă: „Nomenclatura partidului nu avea nevoie de perestroika [...] Liderul raional de partid era rege în raionul său, cel republican era un țar, iar prim-secretarul era practic egalul lui Dumnezeu.“

Gorbaciov crede și astăzi că U.R.S.S. putea fi salvată. Și mai crede că Putin și partidul său, în loc să modernizeze Rusia, o țin în loc, ba chiar ar vrea să o întoarcă în timp.

ororile represiunii sunt conduse de un anume Jean-Baptiste Carrier (1756-1794), rămas pentru totdeauna în istoria Franței un nume de rușine. Sinistrul Carrier este unul dintre cei mai virulenți revoluționari. Înainte de revoluție a fost procuror la Aurillac, oraș în apropierea căruia s-a născut. În momentele tulburi ale Revoluției Franceze el găsește mijlocul de a-și exercita cruzimea sub umbrela patriotismului, valoare sacră la vremea aceea. Este funciarmente un violent, un mare amator de alcool și unul dintre cei care au creat Tribunalul și au votat pentru moartea lui Ludovic al XVI-lea, în ianuarie 1793.

In același an primește titlul de proconsul și este trimis la Nantes cu scopul de a-i supune pe regaliști. Dar dincolo de instrucțiunile severe cu care este înarmat, pentru a-și duce cu bine la

capăt misiunea, face dovada unei cruzimi depășind consemnele primite. Este un zelos. Vede numai trădători în juru-i. Urăște visceral orașul Nantes, pentru strânsele lui legături cu cei din emigrație și cu englezii, mai ales. Carrier se înconjură de o gardă roșie, compania Marat, ai cărei membri, în număr de 40, primesc câte 15 livre pe zi. Își organizează o poliție secretă, aflată pe mâna unor pungași, Fouquet și Lambertie, condamnați la moarte ulterior pentru matrapazlăcuri. Este cel care se face răspunzător pentru execuțiile prin înec de la Nantes, care vor aduce Loarei supranumele de „Scăldatul național”.

Pușcăriile nanteze, ca și cele din marile orașe, dau pe dinafară de întemnițați, în așteptarea judecății, condamnării și execuției. Cu sutele de mii au fost aduși la Nantes. Carrier, socotind că sentințele nu sunt suficient de rapide, găsește o

modalitate barbară să golească repede închisorile. Cu ajutorul celor doi zbiri, Fouquet și Lambertie, construiește niște gabare, un soi de ambarcațiuni fluviale, prevăzute cu trape pe fund, în care înghesuie prizonieri scoși din celule. Câte 100 de persoane, bărbați, femei și copii, sunt urcate în aceste ambarcațiuni, duse în mijlocul fluviului în timpul nopții – pentru a exista cât mai puțini martori – și scufundate prin ridicarea trapei. Cei care încearcă să se salveze prin înot sunt loviți cu vâslele. Se vorbește despre legarea lor doi câte doi, un bărbat și o femeie, goi, despre așa-numitele „căsătorii republicane”. Nimic scris, niciun document nu s-a păstrat, pentru simplul fapt că niciun ordin nu s-a emis în formă scrisă.

Un anume Vailly, de pe un ponton amarat în fața Uscătoriei din Nantes, asistă neputincios cum sunt înecați „cei 90 de bandiți” –, despre care va afla mai târziu că erau 90 de preoți. Ca martor al scenei, el declară: „Am auzit niște strigăte cumplite dinspre ambarcațiunile care tocmai se depărtau de mine și am înțeles instantaneu că strigătele erau ale unor indivizi închiși acolo, sortiți să piară în acest mod feroce”. O lună mai târziu același om vede două ambarcațiuni oprite la Prairie-au-Duc: „Am văzut cu toții carnagiul cel mai oribil care putea fi văzut, peste 800 de indivizi de toate vârstele și de ambele sexe au fost în mod

Schiță realizată de pictorul Joseph Aubert, în secolul al XIX-lea, pentru un tablou în care înfățișă o „căsătorie republicană”

Muzeul de Artă din Boston a achiziționat, în 1922, un „Monument funerar” dedicat Mariei Caterina Savelli, operă atribuită celebrului sculptor italian Mino da Fiesole (1429-1484), Muzeul Metropolitan din New York o „Zeită greacă”, iar Muzeul din Cleveland o „Fecioară cu Pruncul”, atribuită lui Giovanni Pisano. Toate cele trei capodopere ale artei universale erau însă lucrările unui sculptor ce avea un mic atelier pe Tibru, nu departe de Castel Sant' Angelo (Mausoleul lui Hadrianus din Roma, ridicat pe malul drept al Tibrului, început de împăratul Hadrianus, 117-138, în anul 135 și terminat de urmașul său, Antonius Pius, în 139). Numele lui era Alceo Dossena (1878-1937). Sumele plătite între 1918-1928 pentru aceste opere de artă depășeau, aproape în fiecare caz, milionul de lire, ceea ce era foarte mult, chiar în condițiile inflației de atunci.

La mâna intermediarilor

În ajunul Crăciunului anului 1916, Alceo Dossena – care fusese concentrat după începerea Primului Război Mondial și se afla într-o permisie la Roma –, a vândut giuvaergiuului Alfredo Fasoli un mic obiect de artă pe care îl făcuse în timpul liber. Era o sculptură în relief înfățișând-o pe Fecioara Maria. Fasoli, dându-și seama de valoarea sculpturii și gândindu-se că Dossena a găsit-o printr-o capelă veche, a cumpărat-o. Mai târziu, când a examinat sculptura mai atent, a realizat că s-a înșelat. Nu era veche, părea doar. Însă i-a

încolțit în minte un plan. Măinile care putuseră modela acest relief puteau realiza și alte obiecte, mai valoroase. El îi propune meșteșugarului să creeze și alte lucrări asemănătoare, perfecte din punct de vedere tehnic, pe care să le învechească artificial.

Astfel, după terminarea războiului, Alceo Dossena a început să lucreze la comandă sculpturi din diferite perioade istorice. Mai întâi a făcut o statuie în stil medieval. Fasoli a vândut-o pentru 3.000 de lire, din care Dossena a primit 200.

În scurt timp, numărul clienților a început să crească, la fel și cel al comenzilor. Dossena realiza ceea ce i se cerea: în stil arhaic, roman, gotic, elenistic, opere lucrate din materiale diferite: piatră, lemn, teracotă, marmură. Scriitorul Frank Arnau afirmă că nu există dovezi că Alceo Dossena ar fi știut că sculpturile sale erau menite să inducă în eroare pe cumpărător. El era un meșteșugar care își respecta comenzile. În acest labirint au intrat fel de fel de mijlocitori.

„Fântâna cu Fecioară”, marmură de Alceo Dossena

În condițiile economice de după Primul Război Mondial, investițiile în opere de artă păreau un refugiu sigur, banii devalorizându-se din cauza inflației. Piața de artă era într-o continuă mișcare. Familii vechi, aristocratice, se vedeau nevoite să-și vândă, sub semnul discreției, unele dintre comorile de artă adunate de generații. Colectționari de artă căutau diverse chilipiruri, deoarece piața de artă scotea la lumină piese de o valoare inestimabilă. Apariția unor sculpturi necunoscute până atunci mobilizase lumea iubitorilor de artă, a specialiștilor și a celor care doreau să aibă în colecțiile lor sculpturi din Antichitate sau din Renaștere. Dorința de a achiziționa o operă valoroasă trecea peste prudența necesară la asemenea achiziții, deși era vorba de sume mari de bani.

Abundența valoroaselor sculpturi apărute pe piață într-un interval de timp destul de scurt i-a făcut pe unii colecționari să se intereseze de proveniența acestor opere. Anticarii încercau însă să mențină discreția asupra locului de proveniență, evitând vânzarea lor la licitații, obișnuită pentru asemenea lucrări. Unele zvonuri răspândeau informația că ar proveni din colecțiile Vaticanului; altele că ar fi dintr-o colecție particulară, al cărei proprietar dorește să nu i se facă public numele. Au existat informații care indicau ca sursă chiar un muzeu, care își înstrăina colecțiile. Piesele proveneau însă din perioade istorice diferite, de la Antichitate până în Evul Mediu și Renaștere, și nu erau catalogate, fiind necunoscute specialiștilor din domeniu. Misterul și, toto-

Arta și falsificatorii ei

Două dintre creațiile lui Dossena: „Monument funerar” dedicat Mariei Caterina Savelli și atribuit lui Mino da Fiesole (dreapta sus) și „Fecioara cu Pruncul”

ALCEO DOSENA „SCULPTORUL SECOLULUI”

IRINA ȚĂRANU

La 21 martie 2011 o știre făcea ocolul agențiilor de presă: în cadrul unei licitații organizate la Paris de Casa Drouot a fost vândută, cu o sumă record, o statueta maya din perioada clasică târzie (550-950). Licitată pentru 2,9 milioane euro, statueta în discuție a stârnit o puternică controversă din momentul în care autoritățile mexicane au declarat că este un fals. Guvernul mexican și Institutul Național de Antropologie și Istorie (INAH) din Mexic au comunicat că piesa este de fabricație recentă, deoarece ea nu aparține niciuneia dintre culturile prehispanice din acea țară. Arheologii de la INAH au afirmat că piesa, declarată ca fiind o zeitate maya, prezintă o „eroziune aparentă”, creată, în realitate, cu scopul de a-i da în mod voit un aer de „uzură și vechime”.

Experții Casei Drouot au respins aceste afirmații și susțin în continuare că piesele licitate de ei sunt autentice. Discuțiile continuă.

Acum aproape 100 de ani, o controversă asemănătoare bulversa piața operelor de artă. În deceniul al treilea al secolului al XX-lea izbucnea în lumea artei un scandal răsunător declanșat de un autodenunț, făcut de un sculptor necunoscut. Acesta susținea că mai multe sculpturi, din diverse perioade istorice, din Antichitate până în Evul Mediu și Renaștere, aflate în mari muzee ale lumii și colecții particulare, erau operele sale.

Temerile lui Hirsch le împărtășeau și alți anticari mai mari sau mai mici, care intermediaseră vânzarea operelor sculptate de Dossena. Ei au încercat să salveze ce se mai putea, susținând în continuare că toate lucrările – puse sub semnul întrebării în urma declarației lui Dossena – erau autentice, că acesta nu putea fi autorul lor. Au afirmat că era posibil ca Dossena să fi lucrat la ele ca restaurator, ceea ce ar explica și cunoștințele sale atât de precise. Sculptorul a adus însă probe în sprijinul afirmațiilor sale, și anume fotografii din timpul diverselor etape ale realizării lucrărilor. El a prezentat și degetele zeiței grecești pe care le rupsesse la final, după cum primise comanda, pentru a-i spori autenticitatea.

Sfârșește într-un spital de săraci

Scandalul declanșat de aceste dezvăluiri și apariția în presă a informațiilor au aprins și cercurile specialiștilor în istoria artei. Cei care certificaseră lucrările realizate de Dossena spuneau acum că sunt niște falsuri ordinare. Alții îl considerau un geniu al falsificatorilor. Nimeni nu-și recunoștea însă eroarea.

„Cazul Dossena“, cum a fost denumit în epocă, a ridicat numeroase probleme, cu care specialiștii nu se mai confruntaseră până atunci. Numeroși experți au recunoscut că niciuna dintre operele lui

Dossena nu poate fi considerată o copie, deoarece nu există un original, și că fiecare, în parte, exprimă spiritul epocii respective. Dr. Hans Cürliș, conducătorul Institutului de cercetări culturale din Berlin, a turnat chiar un film despre Alceo Dossena și a fost impresionat de maniera de lucru și de tehnica acestuia. Sculptorul lucra simultan la un grup statuar în argilă, monument pentru cei căzuți în război la Cremona, reprezentând trei bocitoare în mărime naturală, după model, apoi la 14 basoreliefuri reprezentând momente din „Purtarea Crucii“, la comanda Vaticanului, pentru ca apoi să modeleze, la cererea echipei

de filmare, o zeiță antică. Istoricul de artă german, impresionat de această capacitate a lui Dossena de a trece de la o lucrare la alta, fără un efort vizibil, și de la o epocă la alta, a afirmat că i s-a părut că a asistat la reîncarnarea simultană a unui maestru al Renașterii și a unui sculptor antic în același om. Discuțiile iscate de personalitatea acestui sculptor, care reușea să dea naștere unor opere de o asemenea valoare transpunându-se în epoca respectivă, au continuat ani în șir.

Scandalul din lumea artei a ajuns însă și la tribunal. În 1928, Alceo Dossena a introdus acțiune în justiție împotriva intermediarului

Alfredo Fasoli și anticarului Romano Palazzi pentru înșelăciune. La rândul lui, Alfredo Fasoli l-a acuzat pe Dossena de agitație antifascistă. Acuzația era periculoasă în contextul politic din Italia lui Benito Mussolini. Pentru a se apăra, Dossena l-a angajat ca avocat pe Roberto Farinacci, un cunoscut om politic italian, figură importantă a partidului fascist și prieten intim al Duceului. Însă, din diverse motive, ambele procese s-au împotmolit. Alceo Dossena, supranumit și „sculptorul secolului“, a murit, în 1937, la Roma, într-un spital de săraci. Omul care-l apăraseră împotriva învinuirilor periculoase ale lui Fasoli, avocatul Roberto Farinacci, a fost executat de partizani în aprilie 1945, odată cu Mussolini și alți însoțitori ai săi. ■

În atelier, după finalizarea unei sculpturi

dată, interesul pentru aceste opere creșteau. Pentru a le putea vinde, la sume din ce în ce mai mari și unor colecționari serioși, intermediarii sculpturilor executate de Dossena au fost nevoiți să procure și documente demne de încredere, falsificând actele necesare vânzării.

Cutremur în lumea artei

Un anticar din Florența l-a însărcinat cu realizarea unui monument funerar din Renașterea timpurie, în stilul celebrului sculptor italian Mino da Fiesole, cu o inscripție ce s-ar putea referi la familia Savelli, o veche familie nobilă italiană. Dossena creează opera în stilul cerut. Peste puțin timp, „din întâmplare“, un cercetător descoperă locul de odihnă veșnică al patricienilor, într-o mică biserică aflată în ruine, de pe un domeniu ce aparținuse cândva acestei renumite familii. Astfel, „Mormântul familiei Savelli“, pierdut timp de secole, a apărut la lumină. Ca vânzarea să fie cât mai ușoară, s-a găsit chiar o chitanță semnată de însuși Mino da Fiesole, prin care artistul confirma familiei Savelli primirea onorariului pentru opera sa. Prin intermediul mai multor mâini, monumentul a ajuns la ultimul cumpărător, Muzeul de Artă din Boston, care l-a achiziționat cu șase milioane de lire, un preț foarte mare. Dossena a obținut de la anticar pentru această operă 25.000 de lire.

O altă comandă importantă a fost aceea a unei statui repre-

Roberto Farinacci, avocatul care l-a apărut în proces (în stânga, cu țigara în mână)

zentând-o pe zeița greacă Athena. Dossena a realizat statuia de 1,70 m înălțime și, prin diferite procedee, unele numai de el știute, i-a dat statuii patina de un luciu mat al durității. El a tratat piatra cu o pastă fluidă care, pătrunzând în materialul poros, a făcut suprafața să se usuce până la tăria granitului și a colorat-o ușor. S-a descoperit mai târziu o groapă cimentată în atelierul său în care își scufunda statuile antice de mai multe ori cu ajutorul unui cric. La final, sculptura devenea o valoroasă operă a Antichității. Trecând prin mâinile mai multor intermediari, statuia a fost achiziționată de Muzeul Metropolitan din New York. Pe lângă aceste renumite lucrări, și alte sculpturi realizate de Alceo Dossena și-au găsit locul în prestigioase colecții publice sau particulare.

În 1928, după moartea soției, Alceo Dossena a început să se confrunte cu mari

probleme financiare. Între timp, a aflat și de sumele imense cu care s-au vândut sculpturile sale și atunci i-a cerut anticarului care îi vânduse una dintre lucrări – „Fecioara cu pruncul“ – pentru trei milioane lire și l-a plătit cu 50.000, un avans. Acesta l-a refuzat și i-a cerut să-i aducă mai întâi o sculptură care să se vândă bine și după aceea va primi banii. Supărat din cauza refuzului anticarului și mai ales a felului cum a fost tratat, Dossena, care apelase între timp la sfatul unui avocat, se hotărăște să facă totul public. El nu vânduse niciodată o sculptură pretinzând că era veche. Toți cei ale căror comenzi le execută știau că fiecare lucrare era opera sa. El livra ceea ce i se cerea, fără a participa la vreo înșelăciune, fără a profita de pe urma faptului că lucrările sale erau revândute apoi ca originale medievale sau antice, dovadă fiind și sumele cu care era plătit. Autodenunțul făcut de Alceo Dossena a zdruncinat din temelii lumea artelor. Cazul Dossena a devenit un mare scandal. Situația amenința comerțul de artă internațional și renumele unor mari istorici de artă care certificaseră sculpturile.

Un vestit anticar parizian, Jacob Hirsch, grav afectat de această veste, a venit la Roma. „Athena“, zeița greacă, trecuse prin mâinile sale. Erau puse în joc, pe lângă câteva milioane, numele său și renumele firmei sale. El l-a acuzat pe Dossena că încearcă să-și facă publicitate, să iasă din anonim prin afirmațiile făcute.

BANCNOTA BUCLUCAȘĂ... A TREIA OARĂ

ION ISAC

**DI Ștefan Vasiliță afirmă în articolul său O bancnotă de două ori buclucașă (Maga-
zin istoric, 2/2010) că desenele Guillot ar fi „imposibil de reprodus cu mâna“, referin-
du-se la bancnota de 1.000 de lei purtând efigia lui Tudor Vladimirescu, din emisiunea din
15 august 1947.**

Sunt sigur că și această bancnotă avea elementele ei de siguranță, chiar un „desen imposibil de reprodus cu mâna“. Și totuși, bancnota a fost contrafăcută, având desenul „impecabil“ realizat cu mâna. Hârtia, mai bine zis calitatea acesteia, a fost însă defectuoasă.

Fapta s-a petrecut în comuna Peștișani, din care făcea parte și satul Hobița, unde s-a născut Constantin Brâncuși, jud. Gorj, iar ca o coincidență suplimentară, bancnota falsă a fost descoperită în ziua de 30 decembrie 1947.

Neoficial, se răspândise zvonul la acea vreme că astfel de bancnote ar fi circulat pe piața Municipiului Timișoara, iar dacă lucrurile au stat într-adevăr așa, atunci înseamnă că pe piață s-au aflat mai multe astfel de piese decât cea despre care va fi vorba în rândurile care urmează.

Bancnota falsificată într-un timp record de la apariția emisiunii ei era „opera“ unui tânăr de 22 de ani din satul Frâncești (com. Peștișani, jud. Gorj), absolvent a șapte clase primare, care își făcuse ucenicia de pictor de biserici. A murit în 1999.

Falsul a fost descoperit, la o țiucă fiartă, de receptorul L. Ciurlău, pe când încasa impozitul datorat de negustorul Alexe Cotan, din satul Boroșteni, aceeași comună Peștișani. Pe moment, receptorul nu și-a dat seama de fals.

Nu mai avusese ocazia să încaseze vreun impozit în hârtii de 1.000 de lei de când fusese emisă noua bancnotă. În vreme ce-și bea țiuca fiartă, ținea bancnota în mână și o freca între degete, însă, ce să vezi, hârtia nu foșnea chiar de fiecare dată și era cumva prea „moale“. Asta l-a făcut curios și, în cele din urmă, și-a dat seama că era vorba de un fals.

Această ispravă a făcut obiectul unui dosar

penal la Tribunalul Gorj din Târgu Jiu, apoi la Curtea de Apel din Craiova, în 1949. Datorită schimbărilor aduse de noul regim politic din România, a arestării procurorului care instrumenta cazul (un oarecare Ienășel), cât și a abilității avocaților apărării, Curtea de Apel a anulat hotărârea Tribunalului Gorj, punându-se capăt „cazului reproducerii manuale“ a respectivei bancnote.

Mult mai târziu, în 1965, aveam să văd cu ochii mei o asemenea bancnotă reprodusă cu mâna. Nu am nicio pregătire în domeniul numismatic, însă, ca tot omul căruia i-au trecut ceva bancnote prin buzunare, aș putea să jur că era realizată ireproșabil. Dacă vecinul nu mi-ar fi atras atenția, nu mi-aș fi dat seama că era vorba despre un fals. La acea dată, bancnotele de 1.000 de lei din 1947 nu mai aveau oricum putere de circulație. ■

DIHONIE ÎN TRE EXILATII EUROPEI

Iată un nou pasaj din cea de a doua versiune, mai amplă, a documentului păstrat în Fondul Brutus Coste, aflat la Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, datat 2 septembrie 1965, care poartă mențiunea „Strict confidențial”, destinat „Prietenilor personali din ACEN în legătură cu alegerile anuale din septembrie”. Așa cum cititorii noștri s-au obișnuit deja, adresăm mulțumirile noastre doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru posibilitatea de a prezenta acest document.

Datorită, în parte, dar nu exclusiv, faptului că AFCN [Prietenii Americani ai Națunilor Captive] nu poate încerca să facă o asemenea substituție, am dedicat, în ultimele luni, din timpul pe care îl consacram AFCN încercărilor de a media cât mai bine cu puțință problemele care afectează Adunarea.

Nu vreau să spun că AFCN va înceta complet să mai funcționeze. Sunt capabil să o finanțez singur pe o scară redusă, astfel încât prestigiul și influența noastră pe lângă senatori și membrii Camerei reprezentanților, care sunt membrii noștri la Washington, pot fi încă [subliniat în original] utilizate cu eficiență pentru a sprijini pozițiile ACEN. Totuși, Prietenii Americani nu pot fi suficient de activi pentru a avea vreo influență semnificativă singuri [subliniat în original].

Din aceste motive, actuala reducere a resurselor financiare ale ACEN face ca păstrarea Secretarului său General, o persoană capabilă, energetică și influentă, să fie cu atât mai dorită.

Înainte de a abandona aspectele negative, dacă se face vreo modificare importantă în politica sau în personalul ACEN acum, eu nu afirm că toate relele menționate mai sus se vor manifesta dacă pleacă Brutus Coste. Dar toate se pot produce și în mod sigur unele se vor manifesta. Activitatea și influența ACEN este mult prea importantă ca să se asume aceste riscuri, în cazul în care este omeneste posibil să fie evitate.

e) Chiar și în cazul în care se întâmplă cele mai bune lucruri și nu se manifestă critici importante partizane sau publice, informații despre disensiunile din cadrul ACEN vor ajunge la membrii Congresului și vor reduce încrederea în ACEN. Lucrurile vor fi agravate de absența corespondenței și a contactelor directe realizate de Brutus Coste. Va exista un relativ vid în ceea ce privește presiunile exercitate asupra Congresului în numele politicii noastre ferme, dar responsabile față de națiunile captive, în conformitate cu promisiunile

Statelor Unite, un vid pe care ucrainenii și alți extremiști îl pot exploata.

Acest lucru va însemna că nu vom putea folosi din plin avantajele oricăror tendințe politice favorabile din Washington, așa cum am anticipat.

Este cu atât mai trist și lipsit de sens să ne asumăm riscurile cele mai rele ale unui dezastru și să pierdem ocazii favorabile, atunci când problema poate fi cu ușurință amânată [subliniat în original]. Căci dacă tendința politică nu [subliniat în original] este cea pe care o aștept, sau dacă armonia și eficiența ACEN cu Brutus Coste nu sunt cele pe care le aștept, atunci domnul Coste va dori să demisioneze.

De fapt, tendința ambelor probleme va fi clarificată probabil în șase luni. Acest fapt va permite ca actualele pericole ale publicității să dispară și domnului Coste să își găsească o altă muncă, dacă dorește – și calificările pe care le are, sunt convins, îl vor ajuta să o găsească.

(Va urma)

În 1978, Nicolae Dima (profesor la diferite instituții de învățământ superior ale Armatei americane, redactor la postul de radio „Vocea Americii”), scriitorul Paul Goma, Brutus Coste și senatorul Henry Jackson (a inițiat, împreună cu Charles Vanik, membru al Camerei Reprezentanților, amendamentul care interzicea relații comerciale normale cu statele care nu aveau o economie de piață și îngreunau libera circulație a persoanelor)

DIALOG CU CITITORII

O IARNĂ CUMPLITĂ

Era prin luna ianuarie-februarie a anului 1954 când a început să ningă, la început câte un fulg și apoi nu se mai vedea nici cerul și nici pământul – **ne scrie domnul col.(r.) DUMITRU V. STOICA, din București.** A ținut așa câteva zile și nopți până când zăpada s-a așezat până la înălțimea firelor electrice de la tramvai. Eram în armată și promisem liber, dar nu am mai așteptat să vină agentul pentru alarmă să mă recheme pentru starea de necesitate, am plecat pe jos la unitate și am ajuns cu mare greutate.

La cazarmă era jale mare fiindcă cele două grajduri, în interiorul cărora se aflau câteva zeci de cai, nu se mai vedeau din nămeți. Lupta a fost grea, dar trebuia să facem loc de aerisire pentru caii care începuseră să se sufocă. Am reușit să săpăm un tunel prin zăpadă și am deschis una dintr-uși și câteva ferestre.

După încetarea viscolului tot Bucureștiul era sub zăpadă. Nu se mai știa de unde ne puteam aproviziona cu alimente și în special cu pâine. Cartierul Dudești-Cioplea, unde se găsea unitatea, se afla sub zăpadă, nu se vedea nici țipenic

de om, pentru că străzile nu se mai știa pe unde sunt.

Am început să facem pâinii între vecini, apoi la sursele de apă și la centrele de pâine. Pâinea din stocuri s-a terminat repede. Se punea problema cum vor putea fi aprovizionate aceste centre cu pâinea atât de necesară locuitorilor cartierului. Am mobilizat populația să facă pâinii și cu ajutorul cailor am ajuns la fabrica de pâine „Sănătatea”, din strada Făinarii, nr. 19. Ajunși acolo am pus pe sei plase pentru fân în care am așezat pâine pe ambele părți ale calului și cu calul de frâu ne-am întors, în șir indian, până la centrele de pâine și așa am făcut zile la rând aprovizionarea cartierului.

Au urmat și alte peripeții în acea iarnă cumplită. Fiindcă Dâmbovița înghețase, lupii care nu mai găseau mâncare au trecut râul și s-au năpustit asupra cartierului în căutare de hrană. La strigătele de ajutor ale oamenilor am sărit, împreună cu camarazii mei, și, folosind muniția din dotare, am reușit să alungăm haitele flămânde.

**15 MIRELE,
21 MIREASA**

**Domnul ALEXEI MEL-
NIC din Focșani, jude-**

țul Vrancea, ne semnalează o eroare strecurată în numărul din luna mai 2011, la pagina 1, eroare pe care ne grăbim să o recunoaștem.

Într-adevăr, Maria Leszczynska, al cărui nume apare în explicația de la coperta a patra, nu avea 15 ani când s-a căsătorit cu Ludovic al XV-lea, ci 21 spre 22, cum, de altfel, scrie corect la pagina 65 a aceluiași număr al revistei. 15 ani avea mirele.

CERERI ȘI OFERTE

ANDRONIC ȚUȚUIANU, Fieni, Alea Teilor, nr. 17, județul Dâmbovița, telefon 0245.774.065, **oferă colecția completă și numerele: 9, 10, 12/1968; 1, 2, 4, 9/1969; 8, 10, 12/1970; 1, 2, 6, 7, 8, 9, 12/1971; 1, 4/1972; 8, 10/1978; 1, 6, 7, 8, 9/1979; 3-7, 9/1980; 5, 11/1981; 9/1982; 5/1985; 2, 4, 7, 8/1991; 3/1993; 7/1999; 7, 8, 9/2006; 1/2008; 9/2009.**

COSTICĂ SPĂLĂȚELU, localitatea Băcălești, cod 147.066, O.P. Turnu Măgurele, județul Teleorman, **oferă numerele: 8/1978; 8/1985; 1, 3, 5, 7-11/1989; 9/1991; 9/1999; 7/2010.**

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române la poziția 19.356.

În București revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, etajul 3, camera 283, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde veți avea acces începând cu primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

REBUS

REBUS

REBUS

REBUS

DOMNITORI ROMÂNI

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										

ORIZONTAL: 1) Voievodul din Maramureș, ce a „descălecat” în Moldova (cca 1347) – Autocrat rus. 2) Nicolae..., domn al Țării Românești (1782-1783) – Leu! 3) Colonel (abr.) – Petru... domn al Moldovei (1527-1538; 1541-1546). 4) Hârtie de valoare – Furcă de lemn – Xenia Enescu. 5) Avocat (abr.) – ...Ghica, domn în Țara Românească (1758-1761; 1765-1766). 6) ...Movilă, domn în Țara Românească (1600-1601; 1601-1602) și Moldova (1606-1607) – 365 de zile. 7) Politicos – Sculptor român în lemn din Ardeal, ce a dăltuit „Sfatul bătrânilor” din Baia Mare (1913-1980).

8) A doua soție a lui Vlad Călugăruș, domn muntean (1482-1495) – Piață publică în orașele Eladei. 9) Ban al Țării Românești (sec. XVII) – Scop. 10) A consuma un lichid – Pași turci, din Țările Române (inv.)

VERTICAL: 1) Dracul gol! – ...I, primul domn al Țării Românești (c. 1324-1351). 2) Mihai..., domn al Moldovei, în mai multe rânduri: (1703-1705; 1707-1709) și între (1715-1726). 3) Petru..., domn al Moldovei (1451-1452; 1454-1455, 1455-1457) – Vestita magiciană din mitologia greacă. 4) Căpetenie a răsculaților de la Bobâlna (1437) – Pașă otoman învins de Mihai Viteazul la Călugăreni (1595). 5) Ovidiu Ghica – Două localități, în Franța – Iepe. 6) Radu..., domn al Țării Românești (1601; 1602-1610; 16011) – Varietate de struguri (reg.) 7) Altă denumire a râului Aar – Vodă Grațiani. 8) Basarab cel Bătrân..., domn al Munteniei, în mai multe rânduri (1473; 1474 și 1475-1477). 9) Domn al Moldovei, între 1452-1454. 10) Antonie..., domn al Moldovei (1675-1678) – Localitate în Letonia.

Cuvinte rare: EBA, ENIU, ECOT, AUA, AAAR, AALE;

Laurian BUTURE

Contents (Romanian History) Z. Dumitrescu-Buşulenga On the Central School, the tradition and the former glory of the Romanian school ● S. Ispas Poses of Virgin Mary in folklore, differences from the Occident ● A.-S. Ionescu Lee Miller and her two trips to Romania ● M. Duţu How was created the National Park Retezat, our first natural reservation ● I. Constantin Alexis Nour, the Bessarabian who betrayed his people ● T.D. Lazăr Dandyish fuss under dictatorship ● C.T. Dragomir Vlad the Impaler's behavior scrutinized by a physician ● Protos. M. Muscariu The Comana Monastery, close to Bucharest, is 550 years old ● G. Filitti In Romania 100 years ago: tentative reforms, crisis rumors provoked by the Tripolitanian war ● N. Mareş Unknown Polish documents about the role played by the Polish emigration in the contacts on different channels with the Allies, during 1943-1944 (II) ● Gh. Papuc The real destination of the „catacombs“ from Constanta ● M. Craifăleanu A forgotten scholar: Petre Sergescu, the mathematician ● P. Otu Military who had relatives in foreign countries or who met foreigners, looked after by the authorities ● M. Epure General Gheorghe Bagulescu, military diplomat, art collector and exiled patriot ● M. Sala The magic number 4 (II) ● I.G. Andrei A story few know: the szekely moved to Bukovina, then to Vojvodinian Banat ● Romanian Documents at Hoover Institution (CXVIII). Brutus Coste is removed as secretary general of the Assembly of Captive European Nations

Содержание (Румынская история) З. Думитреску-Бушуленга «Центральная школа» или бывшая слава и традиция румынского воспитания ● С. Испас Лики Богоматери в народном творчестве, особенности по сравнению с Западом ● А. Силван-Ионеску Ли Миллер, две поездки по Румынии ● М. Дуцу Как создавался Национальный Парк Ретезат, первый заповедник в Румынии ● И. Константин Алексис Ноур, бессарабец предатель своего народа ● Т.Д. Лазэр Светский скандал при диктатуре ● К.Т. Драгомир Поведение Влада Цепеша, анализируемое врачом ● Протос. М. Мускариу Монастырю Коман, вблизи Бухареста, исполняется 550 лет первого напоминания ● Дж. Филитти В Румынии 100 лет тому назад: попытки реформ, слухи о кризисе на фоне триполитанской войны ● Н. Мареш Новые польские документы о роли польской эмиграции в переговорах с союзниками в 1943-1944 гг. (II) ● Г. Папук Настоящее назначение «катакомб» Констанцы ● М. Краифляну Забытый учёный: математик Петре Серджеску ● П. Оту Военные с родственниками в зарубежье или со связями с иностранцами в прицеле властей режима Чаушеску ● М. Епуре Генерал Георге Бăгулеску, военный дипломат, коллекционер искусственных произведений и патриот в изгнании ● М. Сала Магическое число 4 (II) ● И.Г. Андрей Малоизвестная история: секун, перемещённые в Буковину и потом в войводина Банат ● Румынские документы в Гуверском Институте (CXIX). Брутус Косте, генеральный секретарь Ассамблеи европейских плённых наций, уволен с должности

magazin istoric

Apare lunar, se găseşte de vânzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali de la oraşe şi de la sate sau la redacţie (pentru cititorii din Bucureşti).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacţie, pe adresa Piaţa Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, sector 1 PO Box 15-702, cod 010155, Bucureşti, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Preţul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicaţi adresa poştală unde doriţi să primiţi revista şi data de la care să înceapă abonamentul.

Tiparul executat la Compania Naţională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – Bucureşti
ISSN 0541-881X

Lei 4,50

